

www.okumayISEV.com

ANTON P. ÇEHOV'

HİKAYELER

DİJİTAL e-KÜTÜPHANE

isev.org.tr

Anton Çehov

Anton Pavloviç Çehov (29 Ocak 1860, Taganrog Rusya - 15 Temmuz 1904, Badenweiler, Almanya), Rus tiyatro yazarı ve modern kısa öykülerin kurucularındandır

Rusya'nın güneyinde Azov Denizi kıyılarındaki Taganrog'da bakkal bir babanın oğlu olarak Dünya'ya geldi. Beş çocuklu bir ailenin ortanca çocuğudur. Babası, ticaretten çok dini ve artistik konulara eğilimleri olan sert ve otoriter bir adamdı. Babasının baskısıyla kilise korosunda ilahi söyleyen Çehov, ticarete başarı sağlayamayan babasının yerine dükkân işleriyle de ilgilendiğinden lise eğitimi uzadıkça uzadı.

Çehov, bir süre Yunanlı çocukların devam ettiği yerel bir okulda okudu. Daha sonra on yıl boyunca lisede Yunan ve Latin klasikleriyle temel bir eğitim gördü. Düş gücüne fazlasıyla olanak tanıyan bu eğitim Çehov'un yaşamı boyunca klasiklerden hoşnut olamamasına yol açacaktı. "Kılıflı Adam" ve "Edebiyat Öğretmeni" adlı hikâyeleri lise dönemine aittir.

1876'da babasının iflas etmesi üzerine ailesi Moskova'ya göçtüğünde, kendisi bir ağabeyi ile birlikte Taganrog'da kalarak liseye devam etti. Üç yıl boyunca, henüz çok genç olmasına karşın kendi hayatını kendi kazandı. Zor koşullar altında geçen çocukluk yılları, hikâyelerinde çocuklara geniş yer vermesine ve hep hüzünlü, incinmiş çocukları anlatmasına neden oldu.

1879'da liseyi bitirdi ve Moskova'ya giderek tıp fakültesine girdi; 1884'te doktor oldu. Tıp öğrenimi sırasında ailenin geçimine katkıda bulunmak için çeşitli dergilerde yazılar yazdı. Bu dönemde yazdığı yazılarını "Melbourne'ün Masalları" adlı kitapta toplayarak üniversiteyi bitirdiği yıl ilk kitabını yayınladı.

1904'te "Vişne Bahçesi" Moskova'da sahnelendi. Sağlığı bozulan Çehov, eşi ile birlikte Almanya'ya gitti ve Badenweiler'da öldü.

Çehov'un bütün yapıtları ölümünden 40 yıl sonra 20 cilt halinde yayımlandı. Bu yayının 8. cildinde Çehov'un sayısı birkaç bine ulaşan mektupları yer alır.

İŞLER TIKIRINDA GİDİYOR!

I

Uzun yük treni bilinmeyen bir zamandan beri bu küçük garda bekliyordu...

Lokomotif, ateşi sönmüş gibi sessizleşmişti. Trenin yanında, istasyonun kapılarında tek bir kişi bile görünmüyordu...

Vagonların birinden gar yolunun rayları üstüne belli belirsiz bir ışık demeti vuruyordu. Bu vagona, biri, bir palto üzerine uzanmış, geniş kır sakallı, beline kadar bir kürke sarılı, başına koyun derisinden Çerkez kalpağını andıran bir kalpak takmış bir ihtiyar; öteki, henüz bıyıkları çıkmamış, sırtına yıpranmış bir pardösü, ayaklarına kirli, iri birer çizme geçirilmiş bir genç... Topu topu iki kişi vardı. Bunlar aynı vagona yük ve hayvanlarıyla birlikte binmiş baba ve oğuldu.

Derin düşüncelerle boğuşan ihtiyar bacaklarını uzatarak oturuyor, delikanlı ise yarı uzanmış bir vaziyette ucuz bir çalgıyı hemen hemen hiç ses çıkarmaksızın çalıyordu. Yanı başlarındaki duvarda içinde mum yanan bir fener asılıydı.

Vagon tıklım tıklımdı... Hareket ettiğinden dolayı canlı olduğu ilk bakışta anlaşılan yük, mumun cılız ışığında şekilsiz, birbirini sıkan, iten, kakan dev canavarlara benziyordu. Daha da dikkat edilince karanlıkta bir takım boynuzlar, gölgeler görülüyor sonra da uzun, kirli kıllar, kuyruklar, çene ve dişler ayırt ediliyordu... Velhasıl sığırlardan ve gölgelerden ibaret karışık bir âlem...

Her vagona sekizer tane sığır bulunuyordu. Bir kısmı başını döndürmüş, insanlara bakarak kuyruğunu sallıyor, bir kısmı ise yolunu bulup

yatıp, rahata kavuşmaya çalışıyordu. Çok sıkışık ve rahatsız bir vaziyetteydiler. Şayet biri yatarsa ötekilerin hepsi birden sıkışık bir şekilde ayakta durmak zorunda kalıyordu. Ne önlerinde bir yemlik ya da su konabilecek bir kap, ne de altlarında bir tutam ot vardı.

Sessiz sedasız geçen uzun bir zamandan sonra ihtiyar, koynundan iri bir gümüş saat çıkarıp baktı. Saat ikiyi çeyrek geçiyordu. Esneyerek:

- Buraya geleli tam iki saat olmuş. Gidip efendileri kımıldatmalı... Yoksa sabahı boylarız, uyuya kalmış olacaklar. Yahut kim bilir... deyip kalktı.

Mum ışığında asıl boyundan daha uzun görünen gölgesiyle karanlık yola doğru vagonun buzlanmış basamaklarından büyük bir dikkatle indi. Tren boyunca vagonlardan lokomotife doğru üşüyerek ilerliyordu. Aşağı yukarı yirmi vagon geçtikten sonra lokomotifin ağız açık, içi korla dolu ocağını gördü. Ocağın önünde insan kılığında biri hareketsiz, sessiz oturuyordu. Kasketinin ucu, burnu, dizleri kızıl bir haldeydi. Diğer tarafları karanlıkta zor seçilecek kadar karaydı.

İhtiyar:

- Burada daha çok kalacak mıyız? diye sordu.

Cevap gelmedi. Hareketsiz şekil galiba uyuyordu. İhtiyar lâhavle çekip, keskin rutubet yüzünden yüzünü buruşturarak lokomotifin öbür tarafına geçti. Lokomotifin çok parlak iki feneri gözlerini aldığından istasyona doğru gitmek için döndüğünde gece daha karanlık geldi ihtiyara.

Garın her tarafı sırlı sıklamandı. Ötede beride daha yeni yağmış ama erimekte olan karın beyazlığı vardı. Gar bir hamamı anımsatacak kadar çok ısıtılmış ve aydınlıktı... Etrafı petrol kokusu sarmıştı. Üstünde, kondüktör üniformalı birinin yattığı arkalıksız sarı bir kanep ve bir baskülden başka ortalıkta mobilya namına bir şey görünmüyordu. Solda, ardına kadar açık iki büyük kapının birinden bir telgraf makinesi ile önündeki yeşil abajurlu lamba, ötekinden yarısına kadar dolaplarla kaplanmış küçük bir oda göze çarpıyordu. Bu küçük odadaki pencerenin dayanılacak yerine baş kondüktör ile makinist ilişmişler ellerinde bir başlık, münakaşa ediyorlardı.

Makinist:

HİKAYELER

- Bu asıl başlık değil, leh başlığıdır. Asıl başlık böyle olmaz. Benim fikrimi öğrenmek isterseniz bu tutsa tutsa beş ruble tutar.

Baş kondüktör bozulmuş bir halde:

- Çok iyi anlıyorsunuz, beş ruble! Şu tüccara soralım.

İhtiyara dönerek:

- Sizce bu leh başlığı mı, yoksa hakiki başlık mı?

İhtiyar başlığı eline alıp, bu tür şeyleri çok iyi bilir bir tavır takınarak koklayıp, tüylerini yoklayarak, tatmin edilmemiş bir yüz ifadesi ve aşağılayıcı bir tebessümle:

- Hiç şüphe yok ki bu leh malı. Evet, leh malı! dedi.

Bunun üzerine makinistle kondüktörün tartışmaları kızıştı. Baş kondüktör, başlığın sahici başlık olduğunda ısrarlıydı. Makinist ile ihtiyar aksini savunarak onu inandırmaya çalışıyorlardı.

Münakaşanın ortasında ihtiyar oraya niçin geldiğini her nasılsa hatırdı.

- Canım, sahici başlık olsun olmasın, tren gitmiyor, kımıldamıyor. Ne var? Ne bekliyoruz? Artık kalksak!

Baş kondüktör:

- Peki, gidelim. Bir sigara daha içip kalkalım. Fakat aceleye gerek yok. Nasıl olsa az ilerde yine durduracaklar...

- O da neden?

- Hiç! Çok rötar yaptık ta... Bir gara vaktinden geç gelindiği zaman mecburen insanı öbür istasyonlarda da tutarlar; çünkü karşı taraftan gelen trenlere yol vermek gerekir. Mesela bizim şimdi kalkmamızla yarım saat sonra kalkmamız arasında hemen hemen hiçbir fark yoktur. Artık biz 14 numaralı tren değiliz, galiba. Yolumuza 23 numaralı tren olarak devam edeceğiz.

- Bu ne biçim kural böyle...

- İşte öyle...

İhtiyar köylü, baş kondüktörün yüzüne uzun uzun bakıp düşünerek, kendi kendine söylendi:

II

Hesaplarıma göre şimdiye kadar otuz dört saatten fazla kaldık. Sığırlarım ya açlıktan ölecek, ya da gideceğimiz yere kadar yemsizlikten üzerlerinde bir tutam et kalmayacak, beş para etmeyecekler. Bu yolculuk değil... Yıkım!

Baş kondüktör kaşlarını yukarı kaldırıp “Gerçek öyle!” demek ister gibi içini çekti. Makinist hiç konuşmayarak uzun uzun başlığı inceliyordu.

Bu iki adamın yüzlerinden, açığa vurmadıkları gizli bir fikirleri olduğu anlaşılıyordu.

Adamların fikirlerini açığa vurmamaları fikirlerini saklamak istediklerinden değil, böyle fikirlerin konuşmak yerine susularak daha iyi anlaşılacağını düşünmelerinden kaynaklanıyordu. Zaten ihtiyarda hemen anladı.

Elini cebine atarak on rublelik bir kâğıt çıkardı. Ne bir giriş yapmaya ne de tavrını değiştirmeye gerek görmeden Ruslara has bir kararlılıkla kondüktöre uzattı.

Baş kondüktör hiçbir söz söylemeden parayı alıp dörde katlayarak cebine indirdi. Bunun üzerine üçü de odadan çıkıp yol üstündeki kanepeye yatan kondüktörü de uyandırarak rıhtıma geçtiler.

Baş kondüktör, omuzlarını silkeleyerek söylendi:

- Ne berbat hava...

- Tam kurt havası... Pencereden, yeşil abajurlu lamba ve telgraf makinesinin yanındaki memurun kumral saçları görülüyordu. Hemen yanında sakallı, kırmızı kasketli biri, belki de garın baş memuru, sigarasını çekerek acele bir şekilde mavi bir kâğıttan bir şeyler okuyordu.

İhtiyar ayrılarak vagonuna doğru gitti.

Genç yoldaşı, az evvel bıraktığı gibi yarı uzanmış bir halde çalgısını çalıyordu. Genç, henüz bıyıkları çıkmadığından daha çocuk denilebilecek bir görünümdeydi. Dolgun, beyaz bir yüzü, geniş elmacık kemikleri ve hayalci bir hali vardı. Bakışları asilikten uzak, tavırları hüznü ve sakindi. İri yarı olması ona kaba bir kereste görünümü veriyordu. Koca bedenini hareket ettirecek takat bulamıyormuş gibi hareketsiz yatıyordu. Sanki

kımıldasa yer sarsılacak, çıkan gürültüden hem sığırlar hem de kendisi ürkecekti... Kaba parmaklarının acemice kullandığı saz, ardı arkası gelmeyen zayıf ve perişan sesler çıkarıyordu. Ama O, bu seslere bayılıyordu.

Hareket çanı çok uzaklardan geliyormuşçasına mecalsiz mecalsiz çaldı. İkinci ve üçüncü çan, birincinin hemen arkasından çalındı ve ardından baş kondüktör düdüğünü öttürdü. Derin bir sessizlik içinde bir dakika daha geçti. Tren bir türlü ilerlemiyor, yerinde sayıyordu. Aniden aşağıdan kızakların altındaki buzların kırılışına benzer sesler gelmeye başladı; nihayet tren hareket ediyordu. Sesler kesildi ve tren yine durdu. Trenin durmasıyla vagonlar şiddetli bir şekilde birbirine çarptı. Çarpmanın şiddetiyle sığırlar birbiri üzerine düştü.

İhtiyar sarsıntı sırasında ensesine düşen başlığını yukarı kaldırarak:

- Hay Allahsızlar, hayvanların hepsini birden sakatlayacaklar!..

diye söylendi. Genç, hiç konuşmadan kalkıp, düşen bir sığırı boy-nuzlarından tutarak kalkmasına yardım etti. Çarpışmadan sonra yine bir sessizlik çökmüştü. Sadece, vagonlar kendiliğinden, yavaş yavaş geriye doğru gidiyormuş gibi bir ses geliyordu.

İhtiyar:

- Eyvah dedi ve vagonların yine çarpışacağını söyledi.

Der demez vagonlar büyük bir gürültüyle birbirlerine çarptı. Vagonlar yine sarsıldı, sığırlar yine birbiri üzerine düştü. Genç etrafa kulak kabartarak:

- Lokomotif, treni kar ve buzdan dolayı çekemiyor, treni yedeğe alıyorlar galiba... dedi.

İhtiyar:

- Önceden ne kadar da güzel çekiyordu. Şimdi neden çekemesin? Yok, evlat, kondüktör ötekine pay vermemiştir de ondan. Al, şu parayı da makiniste ver, yoksa mahvolduk herif saatlerce bizi salıncakta sallar gibi sallar.

Delikanlı üç rubleyi alıp vagonun aniden bir hareketle atladı. Büyük ayaklarının çıkardığı gürültü, gittikçe azalıyor. Bitişik vagonun sığırın biri ninni söyler gibi tatlı ve uzun bir sesle seslendi. Delikanlı çabuk fakat ıslak bir şekilde geri döndü. Sanki soğuk rüzgâr vagona girmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu.

İhtiyar:

- Evlat kapıyı kapıda hemen yatalım, hem mum ne diye boş yere yansın?

Delikanlı ağır kapıyı biraz zorlanarak kapattı. Keskin bir ısıklık sesinin ardından tren sarsıldı. İhtiyar, keçeden yapılmış paltosun üzerine uzanıp başını yumuşak bir pakete dayayarak söylenmeye başladı:

- Amma da soğuk. Ah ev şimdi ne kadar rahattır! Her yer sınımsıcak, her taraf tertemizdir. Ne ararsan bulunur. Burası domuz ininden de beter. Dört gündür bir kere bile ayakkabılarımızı çıkartamadık.

Delikanlı her sarsıntıda yalpalayarak feneri açıp, ıslak parmaklarıyla fitili söndürdü. Cız diye bir ses duyulmasıyla ortalık karanlığa boğuldu.

İhtiyar, delikanlının gelip yanına uzanarak iri gövdesini kendi arkasına yaslaması üzerine:

- Soğuk evlat, soğuk!

- Rüzgâr her bulduğu aralıktan ayrı bir telden çalarak giriyor. Anan, kız kardeşin burada bir gece geçirecek olsalar sabaha ancak ölüleri bulunurdu. İşte evlat, sen okumak istemedin, kardeşlerin liselere gitti, sen kaçındın... Sana da babanla sığır sürüp satmak kaldı. Kendi tercihin, kimselere bir şey diyemezsin. Kardeşlerin şu anda rahat yataklarda, sıcak yorganlar altında; okumaktan kaçan sen ise sığırlarla berabersin. İşte olan bu...

III

Tren o kadar gürültü yapmaya başlamıştı ki, ihtiyarın ne söylediği daha duyulmuyordu; fakat hiçbir şekilde ihtiyarın sesinin duyulmaması uzun uzun söylenmelerine, derin iç çekmelerine engel değildi. Vagonun içindeki soğuk hava, trenin hareketiyle daha kesif, daha boğucu bir hal aldı.

Taze tezeğin keskin kokusu, mumun söndürülmesiyle çıkan pis duman, delikanlının boğazı ve göğsünü rahatsız ediyor, aksırtıp, öksürtüyordu. Böyle şeylere alışkın olan ihtiyar hiçbir şey yokmuş gibi göğsünün olanca kuvvetiyle nefes alıp veriyor, arada sırada derin bir iç çekiyordu.

Vagonun sarsıntıları, tekerleklerin sesi trenin hızla fakat düzensiz bir şekilde gittiğini gösteriyordu. Lokomotif, trenin gürültüsünden ayrı bir tempoda aralıklarla nefes alıp vererek soluyordu. Sığırlar endişeyle birbirine sokuluyor, boynuzları her sarsıntıda vagonun duvarlarına çarpıyordu.

İhtiyar, uyanınca vagonun penceresi ve aralıklarından gökyüzündeki gün doğumuna mahsus alaca maviliği gördü. Yaşlı adam iliklerine kadar üşüyordu; ayaklarına ve böbreklerine bir ağrı saplanmıştı. Bu sırada vagon durdu. Delikanlı suratı asık, gözlerinden uyku akar bir vaziyette sığırlara bakmak için kalktı.

İhtiyarın, ters tarafından kalkmış gibi yüzü sert, kaşları çatıktı. Öksürerek sesini bulmaya çalışıyordu. Yavaş yavaş bir sığırın göğsünü kaldıranak kayışa takılmış ayağını kurtarmaya çalışan oğluna kızdı:

- Ben sana dün akşam kayışları gereğinden uzun tutuyorsun demedim mi? Kulak asmadın, "Hayır, çok uzun değil" dedin. Seni yola getirmek imkânsız, hep bildiğini okuyorsun. Sersem!...

İhtiyarın kapıyı bir çılgın gibi sürerek açması içeriye huzur veren bir aydınlığın dolmasını sağladı. Karşılarında bir yolcu treni duruyor ve kırmızı bir binanın arkasından büfeli, büyük bir gar görünüyordu. Binanın çatısı, vagonların üstü, yer, raylar, her taraf oralara daha yeni yağmış hafif bir kar tabakasıyla örtülüydü. Hava, taze ve hafifti. Önlerinde duran yolcu treninin vagonlarının bağlantı noktalarından birbirine bağlandığı kısımlardaki aralıklardan, ötede beride gidip gelen bir takım yolcular ve kırmızı yüzlü bir jandarma göze çarpıyordu. Resmi giyimli, kar gibi beyaz önlüklü, her halinden uykusuz olduğu belli olan, talihinden hiç memnun değilmiş gibi görünen bir garson, elinde bir tepsi, üzerinde bir bardak çay ve iki bisküvi ile koşuşturuyordu.

İhtiyar ayağa kalkıp gözünü doğuya çevirerek ibadete başlayınca, delikanlıda küreği bırakıp babasının yanına ilişerek, onun ibadetine iştirak etti. Yaptığı, dudaklarını kımıldatmaktan ibaretti; oysaki babasının az çok sesi çıkıyor, "Velyevmilahiri" gibi bir şeyler mırıldanıyordu. Nihayet "Hayrici ve şerrimi" diyerek dualarını bitirirler.

Delikanlı duasını bitirdikten sonra ihtiyara dönerek:

- Bana beş kapık veriniz! dedi.

Parayı alınca kırmızı bakır çaydanlığı kaparak kaynar su bulmak üzere gara doğru gitti. Bacaklarını açarak traversler ve raylardan atlıyor, taze, hafif kar üzerinde iri ayak izleri bırakıyordu. Çaydanlıkta bir gün evvelden ne kalmışsa giderken yola boşalttı. Büfeye varınca beş kap iğini tezgâhın üzerine attı.

Büfeci çaydanlığı iterek beş kapiğe semaver için gerekli olan suyun yarısını bile vermek istemedi.

Buna rağmen delikanlı sıcak su musluğuna doğru ilerledi. Umursamaz bir tavırla musluğu açıp, semaverini ağzına kadar doldurdu.

Delikanlı vagona doğru giderken büfeci arkasından bağırdı:

- Utanmaz çapkın!

Çayı içerken ihtiyarın bozuk yüzü yavaş yavaş düzeliyordu:

- Hepimiz yer içeriz, buna aklımız erer; fakat çalışmayı unuturuz. Dün bütün gün yiyip içmekten başka bir şey yapmadık. Hâlbuki masraflarımızı hesaplayıp, kaydetmedik. Ahhh, ne kafa Yarabbi, ne kafa!

İhtiyar, bir gün evvel kondüktöre, makiniste, şuna buna, ne ve nasıl vermişse hem yazıyor, hem de yüksek sesle okuyordu. Onlar hesap kitaba daldıkları sırada yolcu treni çoktan kalkmıştı. Güneş yükselmiş, karlar hafiften eriyor, garın ve vagonların çatılarından içerilerine parlak su damlaları düşüyordu.

İhtiyar çayını bitirince vagondan inerek gara doğru yürüdü. Birinci sınıf bekleme salonunda baş kondüktör ile küçük, kibar sakallı, genç bir gar şefi ayakta konuşuyorlardı. Yerinde bir türlü duramayan genç gar şefi, iyi bir koşu atı gibi ayağıyla bastığı yeri döverek, sürekli etrafına bakınarak, her gelen geçeni elini kasketine götürerek selamlayıp gülümseyen gözlerle işaretler veriyordu.

Gül gibi pembe teni, sağlığının iyi olduğunu gösteriyordu. Yüzü, gökten yeni düşen kar taneleri gibi taptazeydi.

Baş kondüktör, suçlu olduğunu bile bile, ihtiyarı görünce içini çekip, kollarını açarak:

- 14 numaralı tren olarak gidemiyoruz, bu numarayı başka bir tren almış... dedi.

Gar şefi hemen bazı kâğıtlara bakarak; mavi, uyanık gözlerini ihtiyara çevirip, gülümseyen dudaklarıyla bir takım sorular sormaya başladı.

- Hayvanların sahibi siz misiniz? Sığırlar sizin mi? Şimdi ne yapmalı? Sizin tren geç kalınca bende 14 numara olarak bu geceki trene yol verdim. Şimdi ne yapmalı?

Genç gar şefi zarif parmaklarıyla ihtiyarın paltosunun kürkünü okşadı. Yine ayağı ile yere vurarak filan trenlerin geçmesi, falan trenlere yol vermesi için emirler geldiğini halbuki mümkün olan her fedakarlığı kendisinin zaten yaptığını nazik bir dil ile anlattı.

Delikanlının yüzünden sözlerinde gerçekten samimi olduğu anlaşılıyordu; o kadar dürüst ve şen bir hali vardı ki... İhtiyar, trenlere ait bu tür kapalı sözlerden, tren numaralarından hiçbir şey anlamamakla beraber sabırla dinliyor, anlıyormuş gibi kafasını sallıyor, o da iki parmağıyla gencin sonuna kadar ilikli pardösüsünün yumuşak tüylerini okşuyordu. Bu güzellik dolu, sevimli gencin yüzüne bakmaktan, onunla konuşmaktan büyük bir zevk duyuyordu. İhtiyar, birazda delikanlıdan hoşlanmasının etkisiyle önce on rublelik bir kâğıt, sonra birazcık daha düşünüp, ikişer rublelik iki kâğıt daha çıkararak hepsini birden delikanlıya uzattı.

Delikanlı sanki çok sıradan bir iş yapıyormuşçasına ihtiyarın uzattığı paraları alıp, kibar bir eda ile cebine yerleştirdi. Aklına birden gelmişçesine:

- Efendim, bakınız ne yapalım, askeri tren geç kaldı. İşte hala görünmüyor... Size onun yolunu versem... Askeri treni de 24 numaralı tren olarak yola çıkarsam...

Baş kondüktör:

- Pek güzel! dedi.

Gar şefi sevinerek şu şekilde karşılık verdi:

- Güzel! Güzel!... Şu halde burada kalmanıza gerek kalmadı. Hemen kalkınız, size şimdi yol vereyim. Güzel!...

Elini kasketine götürerek ihtiyarı selamlayıp elindeki yol kâğıtlarını okuyarak odasına doğru gitti. İhtiyar bu sohbetten pek hoşlanmıştı. Yüzü gülererek salonda bu manzaranın bir şahidi olup olmadığına baktı. Kolunu baş kondüktörün koluna takarak:

- Biz de şuradan bir şeyler içelim!... dedi.

Baş kondüktör:

- İçki için vakit biraz erken değil mi?...

- Hayır hayır, size bir şeyler ikram etmeme müsaade ediniz lütfen.

Sallana sallana büfeye yollandılar. İhtiyar, votka kadehi elinde, ne meze ısmarlayacağını bir müddet düşündü. Baş kondüktör, yüzünün rengi uçmuş, semiz etli, yaşlıca biriydi. Çok içip, vaktinde yatıp kalkmayan adamlarda olduğu gibi sarıya çalan bir yüz rengi vardı.

İhtiyar:

- Birer bardak daha içsek hiç fena olmaz, hem hava soğuk, azıcık daha içsek günah sayılmaz. Rica ederim bir şeyler yiyiniz. Artık size güveniyorum, yolda karşımıza bir engel, bir münasebetsizlik daha çıkmazın. Bilirsiniz ya, bizim hayvan ticareti işinde bir saatin dünya kadar önemi vardır. Et bugün bir fiyata, yarın başka bir fiyatadır. Bir gün dahi geç kalmakla en münasip fiyat kaçırılabilir. Neticede beş on para kazanılacağına eve, tabiri caizse, donsuz dönmekte var. Rica ederim, canınız ne çekiyorsa ondan buyurunuz, tek ümidim sizsiniz. Bu gibi iyilikleriniz için her türlü emrinizi beklerim.

İhtiyar baş kondüktörü adam akıllı kandırıp içirdikten sonra vagonuna döndü. Oğluna:

- Büyük bir oyun oynadım, herifleri sepete koydum. Bir asker treninin numarasını kopardım. Çabucak tabanları yağlıyoruz. Kondüktörün söylediğine göre, eyer hep aynı numarayı kullanırsak yarın akşam sekizde varacağız şehre. Yaaa oğul, işini yoluna koymayı bilmeyenin hali duman. Dünya bu... Gözünü aç, ince yolları kavra!... Yoksa tutunamazsın bu düzende.

İlk çan çaldıktan sonra yüzü dumandan kapkara, ceketi ve geniş ayaklı pantolonu pis biri, vagonun kapısına dayandı. Bu adam, tekerlekleri, vidaları, perçinleri muayene için az evvel vagonların altında dolaşan kişiydi.

- Efendiler, sığırların bulunduğu şu vagonlar sizin mi?

- Bizim, ne olmuş?

- Olan şu, iki vagon da aksaklık var. Onları yola bu şekilde çıkarmak doğru olmaz. Tamir edilmeleri lazım.

- Ne geveliyorsun yahu! Bir şey istiyorsan açık açık söyle!

- Siz istediğiniz gibi düşününüz, ben şimdi raporumu düzenlemeye mecburum.

İhtiyar hiçbir alınganlık göstermeden, karşı koymadan, rahatça, sanki bir makine işliyormuş gibi elini cebine atıp iki tane yirmişer kapıklık çıkarıp muayeneceye uzattı. O da çok sıradan bir iş yapıyormuş gibi aldı:

- Hayırlı günler dilerim, Allah'a emanet olun, dedi.

İhtiyar derin bir iç çekip muayene memurunun yüzüne sakın ve sessizce bakarak, sığır ticaretinin bir zamanlar karlı bir iş olduğunu ancak, artık tehlikeli bir hale geldiğini, şimdilerde kaybetmekten başka bir şey görmediğini anlattı. Muhatabı onun bu fazla konuşmasının cezası olarak sözünü kesti:

- Bir de arkadaşım var, onun için de bir şey vermelisiniz! dedi.

İhtiyar konferansını durdurup, muayene memurunun arkadaşı için de bir şeyler verdi.

Askeri tren(!), hızlı hızlı, istasyonlarda nispeten daha az durarak ilerliyordu. İhtiyar gayet memnundu. Kadife pardösülü genç gar şefinin üzerinde bıraktığı hoş etki içinde kökleşmişti. Votka yüzünden beyinde hafif bir sis tabakası vardı. Hava mükemmeldi, her şey istediği gibi gidiyordu. Durup dinlenmeden konuşuyor, her varılan istasyonda kendini büfeye atıp, yanına da her defasında ya kondüktörü ya da makinisti alıp sözlerini dinletiyordu. Sadece bir kadeh içmekle kalmıyor, bardakları tokuştura tokuştura, latifeler icat ederek, uzun uzun içiyordu.

- Hepimiz birer işin arkasından koşuyoruz. Siz kendi işinizi biz de kendi işimizi biliriz. Tanrı hepimize selamet versin... diyor.

Votkanın da tesiriyle gittikçe kendini kaybedip, bin bir türlü şey anlatıyordu.

V

İhtiyar sevkiyat pusulalarını okumaktan, navlun hesaplarını yapmaktan bezince, her durulan istasyonda hemen sığırların bulunduğu

diğer vagonlara gidip durumlarını kontrol ediyordu ve neredeyse inler vaziyette:

- Ah sığırlarım! Dört gün oldu daha bir tutam bir şey yemediler, ne de bir damla su içtiler. Aaaaah, ah!

İtaatkâr oğlu yanında, ne isterse hemen yapıyordu. Babasının ikide bir büfelere atılmasını hiç beğenmiyor, bunu söylemekten de kendini alamıyordu:

- Yine soluğu büfede aldınız, söyleyende bilelim bir bayram yahut şenlik mi var?

- Ulan babana dil mi uzatıyorsun sen?

- O sizce öyle... Ben ikimizin de iyiliğini düşünüyorum.

Oğlan yinede babasının arkasından koşmaya gerek duymuyor, pal-tosunun üzerine kurulup sanki oraya mihlanmış gibi çalgısını çalıyordu. Bazen vagonun çıkıp treni bir başından öbür başına kadar dolaşüyor, lokomotifin önünde durup ateşçiye falan bakıyor, işçilerin kömür ve su depolarını dolduruşlarını seyrediyordu. Lokomotif, tazyik altında derin derin nefes alıyor, odunlar, taze ağaçlara mahsus bir çıtırtıyla yanıyordu. Makinist ile yardımcısı soğuk ve kayıtsız bir halde, hiç acele etmeden bir takım anlaşılmasız hareketler yapıyorlardı. Lokomotifin yanında böylece bir zaman kaldıktan sonra delikanlı tembel bir yürüyüşle gara doğru yollandı. Büfedeki mezelere bakıp, kendisi için hiçbir önemi olmayan asılı ilanları yüksek sesle okuduktan sonra yine yavaş vagona doğru yürüdü. Yüzünde ne bir arzu, ne de bir sıkıntı emaresi vardı. Orada, evde, vagona, lokomotifin yanında yahut başka bir yerde bulunmasının üzerinde hiçbir etki yapmadığı yüzünden okunabilirdi.

Akşama doğru tren, büyük bir garda durdu. Hat boyunca ışıklar daha yeni yanmıştı. Serin ve temiz havanın maviliği içinde bu ışıklar sarı, parlak bir yıldızı andırıyordu. Yolların hepsini sıra sıra vagonlar doldurmuştu. Âdeta yeni bir tren daha gelse açıkta kalacaktı. Delikanlı, akşam çayı için kaynar su almaya koştu. Garın rıhtımında güzel giyimli hanımlar, hanımların arkalarında ise lise kıyafetli gençler dolaşıyordu. Garın her iki tarafından da bakıldığında uzakta, sis içinde parıldayan ışıklar görü-lüyordu; orası şehirdi... Acaba hangi şehir? Bu, oğlanın umurunda bile değildi. O, garın arka tarafındaki sönük ışıklı, eski binalardan başka bir şeyi fark etmiyordu. Kulağına arabacıların bağırışları, yüzüne, soğuk ve

keskin bir rüzgâr vuruyordu. Ona göre şehir güzel bir yer değildi, orada insanın işsizlikten canı sıkılırdı...

Çay içerlerken artık hava zifiri karanlık olmuş ve vagondaki fener yakılmıştı. Tren hafif bir hareketle sarsıldı ve yavaş yavaş geriye doğru gitmeye başladı, biraz gittikten sonra durdu.

Bir takım ilginç gürültüler gelmeye başlamıştı. İhtiyar, ne olduğunu anlamak için vagondan çıkınca treni tanıyamadı. Sığırlarının yüklü bulunduğu sekiz vagon önceden hiç görmediği bir sıra, düz ve üstleri açık vagonlara bağlanmıştı. Bu vagonların ikisi, üçü moloz dolu, ötekiler boştu. Tren boyunca şimdiye kadar hiç tanımadığı gar şefleri gidip geliyor, kendilerine sorulan sorulara istemeye istemeye kapalı cevaplar veriyorlardı. Bunlar, çarçabuk yeni bir tren kurmaya ve sıcak yerlerine bir an önce kavuşmaya çalışıyorlardı.

İhtiyar:

- Bu trenin numarası kaç?

- 18!

- Asker treni nerde? Bizi ondan niçin ayırdılar?

Cevap alamayınca gara doğru ilerledi. İlk iş olarak tanıdığı baş kondüktörü aradı ama bulamadı. Onu bulamayınca gar şefinin yanında soluğu aldı. Odasında olan şef, masasının önündeki bir paket dolusu beyannamayı gözden geçirdiğinden meşguldü ve birinin girdiğini görmemiş gibi sürekli kâğıtlarına bakıyordu. Kendini beğenmiş biri gibi duruyordu. Saçı başı kara, kulakları sarkık, burnu uzun ve kemerliydi, sert bir görünümü vardı. İhtiyar derdini yanmaya başladığında aldığı cevap şu oldu:

- Ne demek istiyorsunuz?

Koltuğunun arkasına yaslanarak ve gittikçe hiddetlenerek:

- 18 numara neyinize yetmiyor? Açık, daha açık söyleyiniz. Anlamıyorum, ne olmuş? Ben on dört parça mı olayım?

Bu sorgular artarak devam etti. Ortada bir sebep yokken baş memur gittikçe daha da sertleşti. İhtiyar para kesesini çözmeye çoktan hazırды; ancak tam bu sırada, ne sebeple bilinmez, baş memur öfkeden kudurmuş bir halde koltuğundan sıçrayıp dışarı fırladı. Bunun üzerine ihtiyarda dışarı çıktı ve çaresizce dert dönecek birini aradı.

Can sıkıntısı, bu dertli günü yeni bir dertle daha bitirmek endişesi yahut da sadece tesadüfen levhasının gözüne çarpmasıyla telgraf gişesine yanaştı ve telgraf çekme arzusu duydu.

Eline kalemi alıp, uzunca düşündükten sonra oradan verilen mavi bir kağıdın üzerine: “Aceledir. Hareket şefliğine. Sekiz vagon sığırım var. Her garda demir atıyor. Bana ekspres bir numara vermenizi dilerim. 20 kelime cevaplıdır.” İbaresini yazıp, imzaladı.

Telgrafi çektikten sonra istasyon baş memurunun odasına döndü. Tam bu sırada istasyon baş memuru acele acele odasına girip, masasının başına geçti.

İhtiyar temkinli bir şekilde yaklaşarak sordu:

- Efendim, ben hangi trenle gideceğim?

Gar şefi kâğıtlarına baktı ve heyecanla sordu:

- Ah... Siz misiniz? Sekiz vagonu olan zat siz misiniz? Sizden vagon başına bir ruble yirmi kapık, yani tastamam 14 ruble yirmi kapık almamız lazım... dedi.

İhtiyar derin bir of çekip para kesesinden istenen parayı çıkarıp şefe uzattı. Şef paraları alır almaz önündeki bir demet kağıdı kavrayarak hızla odadan çıktı.

Akşamın onunda ihtiyarın telgrafına cevap geldi. Telgrafta; “Tercih olunmanızı bildirilmiştir.” yazıyordu. İhtiyar bunu okuyunca sanki sarhoş olmuştu, böbürlene böbürlene, büyük bir gururla telgrafi cebine indirdi. Soluğu oğlunun yanında aldı. Ben kimlerle muhababım, benim isteklerime nasıl da ehemmiyet veriyorlar, der gibi telgrafi oğluna gösterip:

- Bak, bak da anla! dedi.

Gece yarısı tren kalktı. Bir gün evvel olduğu gibi gece zifiri karanlık, hava pek soğuktu. Her uğradıkları istasyonda uzun müddet kalıyorlardı. Delikanlı her zaman ki gibi paltosunun üzerine uzanmış, çalgısını çalıyordu. İhtiyar artık paltosunun cebine zorlukla sığdırdığı bir tomar kağıdı çıkarıp sesli sesli incelemeye koyuldu. Fenerin soluk ışığı ve kağıtların çokluğundan olsa gerek kısa bir zaman sonra sıkıldı. Feneri söndürüp, buz gibi soğuğa tek çare olarak baba oğul sırt sırta verip yattılar.

İhtiyar, sabah yine ters tarafından kalkmış gibiydi; fakat bu kez hıncını oğlundan değil, sığırlardan alıyordu:

- Bittiler, bittiler, açlıktan hepsi geberecek. Hay Allah bunların belalarını versin!... Uzun zamandır bir yudum su, bir tutam ot görmemiş olan hayvanlar, vagonun duvarlarındaki ıslaklıkları, ihtiyar yanlarına gelince de paltosunu yalıyorlardı. Parlak, yeşil gözleri susuzluktan, vagon sarsıntılarında çektikleri azabı, aç ve bitik hallerini gösteriyordu. İhtiyar, daha çok inleme denilebilecek bir şekilde söylendi:

- Bari bir an önce geberseniz! Artık yüzünüzü görmeye bile katlanamıyorum!..

Öğle üzeri tren büyük bir garda durdu. Orada anlaşma gereğince hayvanlara su verilecekti. Fakat su o kadar soğuktu ki hayvanların hiçbirisi suyu içemedi.

Aradan iki gün geçtikten sonra nihayet donuk bir sis içindeki başkente vardılar. Yolculuk artık bitmişti. Tren şehre girmeden önce, yük trenlerine mahsus bir garda durdu. Sığırlar orada indirildi. Serbest bırakılan hayvanlar yalpalaya yalpalaya yürüyorlardı.

Veteriner muayenesi bittikten sonra baba oğul şehir kenarında, hayvan pazarına yakın, ucuz, pis bir otele sığındılar. Odaları çok fena, yiyecek namına buldukları şeyler ise murdarlıktan bile öteydi. Üstelik odalarının altındaki kahve ocağından gelen, rahatsız edici bir müzik sesiyle bunalarak uyumak zorunda kaldılar. İhtiyar sabah karanlığında, bir alıcı avlamak için odasından fırladı. Delikanlı odada kaldı. Arada sırada başkenti görmek için civar sokaklarda hindi gibi dolaşıyordu. Bir ara gübre yığınlarıyla dolup taşan bir meydanlık gördü. Sıra sıra otel levhalarını okuyup, sisler içindeki bir manastırın duvarlarına bakarak düşüncelere daldı. Zaman zaman hangi sokağın levhasını beğeniyorsa ona sapıyor, gördüğü her bakkal dükkanının önünde dikilip, vitrindeki rengarenk bisküvi kutularını seyrediyordu. Sıkılınca esneyerek, tembel tembel, odasına geri döndü.

Başkentin zevki neresinde yahu? diye düşündü.

Nihayet sığırları satıp, sığırtmaçları tuttular. Hayvanlar onar onar kafiler halinde şehrin bir ucundan öbür ucuna sürülüyordu. Başları eğik, bir adım daha atsalar bitkinlikten düşecekmiş gibi, şehrin gürültülerle dolup taşan sokaklarından geçerken hayatlarında ilk ve son defa gördükleri bu garip aleme tamamen kayıtsız bir şekilde, sabırla yürüyorlardı.

Üstleri başları yırtık pırtık olan sığırmaçlar da onlarla aynı haldeydi; onların da başları düşük, onlar da bitkinliklerinden dolayı herşeye lakayttılar. Bazen sığırmaçlardan biri, kendine gelir gibi olup, önünde kendisine teslim edilmiş sığılar bulunduğunu hatırlıyor ve aklının başında olduğunu ispat için hayvanlardan birine, yaradana sığınarak bir sopa çekiyordu. Hayvan acı içinde, bir hamlede on adım ileri sıçırıyor, sanki böyle yabancı bir yerde, yabancı insanların önünde dayak yemekten utanmış gibi etrafına bakınıyordu.

Satışı bitirdikten sonra baba oğul kendi kasabalarında da bulunan yiyeceklerden alarak, dönüş için hazırlandılar.

Sığırları alan kasapla içkiyi fazla kaçıran, bu yüzden sinirlenen ihtiyar, trenin kalkmasına üç saat kala oğlu ile meyhaneye inip, çay içmek için bir köşeye yerleşti. Her zaman olduğu gibi, tek başına yiyip içemeyecek kadar geveze olduğundan yanına çene çalacak, ukalalığına şahit olacak birini aranmaya başladı. Garsona:

- Çağır efendini, kendisine ikramda bulunmak istediğimi söyle!... dedi.

tMidesi her an tıka basa dolu olan, müşterilerine hiç önem vermeyen patron geldi ve ihtiyarın masasına oturdu. İhtiyar hiç vakit kaybetmeden çene çalmaya başladı:

- Bir iş yaptık... Bir keçi verdik, yerine bir kozalak aldık. Ama nelere katlanarak, neler çekerek... Biz buraya gelmek üzere yola çıkarken et 3.90'a idi; geldik ki fiyatlar 3.25'e düşmüş. Vaktinde yetişememişiz, daha evvel gelmeliymişiz, şimdi ete o kadar talep yokmuş!... Hepsi yalan, hepsi kurt masalı... Sığır başına 14 ruble kaybım var. Bir sığırın kasabadan buraya getirilmesi nelere mal oluyor bir bilsen... Tren tarifesi olarak 15 ruble, bahşış, ikram vesaire olarak da sığır başına 6 ruble vermişiz...

Patron bu gevezelikleri nezaket gereği dinliyor, çayı ise istemeye istemeye içiyordu. İhtiyar, içini çekerek yine kötü talihine yanıyordu; fakat ne de söylese asıl yandığı uğradığı zarar değildi. Kaybetmiş yahut kazanmış, onun için asıl ehemmiyetli olan kendisini dinleyecek birini bulmak, vaktini bir şeylerle geçirmek, treni de kaçırmamaktı.

Baba ile oğul bir saat sonra sırtlarında heybeleri, ellerinde çantaları, trene yetişmek için kızağa binmek üzere meyhaneden çıkıp, patron, garson ve bir iki kadınla vedalaştılar. İhtiyar bu iltifatlardan çok hoşlanmıştı. Sağına soluna onar kapiklik bahşışler saçıp:

- Sağlıcakla kalın... Kismetse yakında yine görüşürüz!... gibi bir takım lakırdılar etti.

Kızağa oturunca ihtiyar, şapkasını çıkarıp, manastırın karartısı vuran duvara doğru haç çıkardı. Oğlu bacaklarını kızaktan dışarı sarkıtmış bir halde yanında oturuyordu. Bakışları her zaman ki gibi duygusuzdu; öyleki gözlerinde ne bir sıkıntı ne de bir arzu emaresi bulunmuyordu. Evlerine döndüklerinden dolayı herhangi bir sevinç, başkenti gezemediğinden dolayı da herhangi bir üzüntü duymuyordu.

İhtiyar treni kaçırma korkusuyla kızakçıya:

- Haydi, daha çabuk!... dedi.

Beygirler, kızakçının şiddetli kırbaçlarının acısıyla kızığı kalan son kuvvetlerini de kullanarak artık daha çabuk çekiyordu.

HİKAYELER

YAĞMURDAN KAÇTI, DOLUYA TUTULDU

Avukat Kalyakin kilise koro heyeti başkanı Gardusov'un odasında oturmuş, sulh mahkemesi yargıcından gelen celpnameyi elinde evirip çevirerek anlatıyordu:

— Siz ne söylerseniz, söyleyin, Dosifey Petroviç, ama bütün suç sizde. Size saygım vardır, teveccühünüzü takdir edenlerdenim, ama buna rağmen, esefle şunu bildirmek zorundayım ki bu işte haksızsınız. Evet, haksızsınız. Siz, müvekkilim Derevyaşkin'e hakarete bulunmuşsunuz. Niçin hakaret ettiniz?

Uzun boylu, yüzünde pek de iyilik okunmayan basık alınlı, geniş kaşlı, düğme iliğinde bronz bir madalya bulunan ihtiyar Gradusov, kızgın kızgın:

— Hangi densiz hakaret etmiş ona? diyordu. Ben sadece ahlak dersi verdim, o kadar. Budalaları yola getirmek gerek, onlara ders vermezsek ellerinden yakamızı kurtaramayız.

— Ama Dosifey Petroviç, ona ders falan vermemişsiniz ki! Dilekçe-sinde yazdığına göre: Herkesin önünde sen, diye bağırarak, eşek, alçak ve saire gibi sözlerle ona hakaret etmişsiniz... Hatta bir defa bilfiil hakaret etmek kastiyle elinizi kaldırmışsınız.

— Anlamıyorum yani hak ediyorsa neden dövmemeli? Anlamıyorum.

— Fakat şunu bilin ki buna hiç de hakkınız yok.

— Benim mi hakkım yokmuş? Ee, bunu affedersiniz... Gidin de başkasına anlatın, beni böyle anlamı olmayan sözlerle kandırmaya çalışmayın, rica ederim. O, piskoposluk korosundan esaslı bir şekilde

kapı dışarı edildikten sonra benim koromda tam on yıl çalıştı. Şunu da bilmelisiniz ki ben onun velinimetini sayılıyorum. Korodan kovduğum için bana kızgınsa orasını bilmem, ama buna gene kendisi sebebiyet verdi. Ben onu felsefeyle uğraştığı için kovdum. Çünkü yalnız yüksek okuldan çıkan bir insan felsefeyle uğraşabilir, ama sen mademki bir budalası, akıl seviyen yüksek değil, bir kenara sin de sus... Sus da akıllı insanların sözlerine kulak ver, oysa, hayvan, birtakım saçma sapan şeyler yumurtlamak için fırsat kolluyordu. Koro ilâhi söylemeye çalışıyor, o ise Bismark'lardan Gladston'lardan dem vurmaya kalkışır, inanır mısınız, kerata, gazeteye abone bile olmuştu. Türk-Rus harbi için kaç defa tokatladım, tasavvur bile edemezsiniz! Burada şarkı söylemek gerek, o ise tenorların kulaklarına eğilmiş, bizimkilerin bir düşman zırhlısını dinamitle batırdığını anlatıyor... E öyle şey olur mu? Tabii bizimkilerin galip gelmesi insanın hoşuna gider, ama bundan, artık ilâhi söylemeye lüzum kalmadığı manasını çıkarmak doğru olur mu ya?... Ögle duası bitsin, ondan sonra konuş. Sözün kısası, domuzun biri...

— Demek ki önce de ona hakaret ediyormuşsunuz!

— Eskiden kızmazdı ki! Bunları kendi iyiliği için söylediğimi hissediyor, anlıyordu!... Büyüklerine, velinimetine karşı gelmenin günah olduğunu biliyordu!... Ama polis müdürlüğüne yazıcılıkla girdikten sonra paydos dedi, horozlandı, artık anlamamaya başladı. Ben dedi, artık kilise şarkıcısı değilim, memurum. Kâtiplik sınavına gireceğim. Ben de ona, sen budalası, dedim. Felsefe yürüteceğine burnunu daha sık silsen, rütbeler, mevkiiler düşünmekten daha iyi olurdu. Sana, dedim, rütbe düşünmek değil, boynunu büküp bir kenarda oturmak yakışır. Dinlemek bile istemedi! İşte meselâ şu son vakayı ele alalım, biliyor musunuz niçin benden davacı oldu? Bu adam hödük oğlu hödük değil de nedir? Samopluyev'in meyhanesinde bizim Zangoçla oturmuş çay içiyorduk. Öyle de kalabalıktı ki sormayın, oturacak yer yoktu.. Baktım o da orada oturmuş, yazıcı arkadaşlarıyla bira zıkkımlanıyor.. Çok şık giyinmişti, başını havaya kaldırmış bağıyor.. Ellerini sallıyordu.. Kulak verdim, baktım koleradan konuşuyor... Siz olsanız ne yapardınız? Felsefe yürütüyor, felsefe I Ses çıkarmadım, sabrettim... Anlat, anlat, diye düşünüyordum... Dilin kemiği yok.. Ama felâkete bakın, tam bu sırada gramofon çalmaya başlamaz mı? Hödük oğlu hödüğün duygulan kabardı, ayağa kalkıp arkadaşlarına seslendi: “Medeniliğin şerefine içelim! Ben, dedi, memleketimin çocu-

ğu, vatanımın savcısıyım! Onun uğruna her şeye göğüs gererim. Çıksın karşıma düşmanlar, tek kolla yenerim! Benimle bir fikirde olmayan varsa buyursun!” Bunun arkasından da masaya bir yumruk indirmez mi! E, ben buna artık dayanamadım... Yanma yaklaşarak nezaketle: “Bana bak, Osip... Mademki eşeğin birisin, hiçbir şeye de aklın ermiyor, iyisi mi sus, öyle fikir yürütüp durma, okumuş, akıllı bir adam tartışmaya girişebilir, ama sen sus. Bir hiç, bir püf olduğunu unutma...” Ben ona bir söyledim, o bana on cevap verdi... Açtı ağzını, yumdu gözünü... Ben ona, tabii, iyilik olsun diye söyledim, o ise... Budalalılığından gücendi... İşte bu yüzden tutmuş sulh mahkemesine dilekçe vermiş... Kalyakin:

— Evet, diyerek içini çekti... Böyle boş şeyler yüzünden bakın ne işler açtınız başınıza... Çoluk çocuk sahibi, saygıdeğer bir insansınız, hâlbuki başınıza neler geliyor. Mahkeme, çekiştirmeler, dedikodular, tevkif edilme, falan filan... Bu işi uzatmadan bitirmek gerek, Dosifey Petroviç. Sizin için bir tek çare var, buna Derevyaşkin de razı oluyor. Bugün saat altıda kendisine hakaret ederken orada bulunan kâtip, artist ve öteki halkın her zaman toplandıkları Samoplüyev’in meyhanesine benimle beraber giderek özür dilersiniz. Böyle yaparsanız dilekçesini geri alacak, anladınız mı? Razi olacağınızı sanıyorum, Dosifey Petroviç... Bunları size bir dost gibi söylüyorum... Müvekkilim Derevyaşkin’e hakaret ettiniz, kepazeye çevirdiniz, hepsinden önemli olanı da onun takdire değer duygularından şüphe ederek onları rezil ettiniz. Bu zamanda, biliyor musunuz, böyle şey olmaz. Daha dikkatli olmamız gerekiyor artık sanırım. Sözlerinize şöyle bir mana verilmiş, nasıl anlatayım, bu zamanda... Sözün kıyası şey değil... Şimdi altıya çeyrek var... Benimle gelmek istiyor musunuz?

Gradusov, başını inatla salladı, ama Kalyakin, sözlerine verilen “manay”, bu “manadan” doğacak sonuçları açıkça anlatınca koro başkam korktu, gitmeye razı oldu.

Meyhaneye giderken avukat: — Dikkat edin, ha, usulü dairesinde özür dileyin, diye öğretiyordu. Yanına yaklaşıp “siz” dedikten sonra söze şöyle başlayın: “Affedersiniz... Sözlerimi geri alıyorum” ve saire ve saire...

Gradusov ile Kalyakin meyhaneye varınca, müşterilerden çoğunun orada olduğunu gördüler. Burada her zaman akşam oldu mu çay, bira içmek için bütün “orta halliler” toplanırdı. Bu sefer de esnaf, artistler,

memurlar, polis yazıcıları masaların basma oturmuşlardı. Yazıcıların arasında Derevyaşkin de bulunuyordu. O, yaşı belirsiz, sakalı tıraş edilmiş, baykuş gözlü, basık burunlu bir adamdı. Saçları o kadar sertti ki insan bakınca hemen çizmelerini temizleyeceği geliyordu... Yüzü öyle mutlu bir şekilde yaratılmıştı ki ilk bakışta sahibinin, hem ayyaş, hem budala, hem kalın sesli olduğu anlaşılıyordu, ama kendisini çok akıllı saymayacak kadar da budala değildi. İçeri giren koro başkanını görünce yerinden azıcık kalkarak bir kedi gibi bıyıklarını oynattı. Herkesin önünde verilecek tarziden her halde haberleri olan müşteriler de kulak kabarttılar.

Kalyakin, içeri girerek:

— İşte... Bay Gradusov razı oldu! dedi.

Koro başkanı, müşterilerden bazılarıyla selamlaştı, gürültü çıkararak burnunu sildi, kızardı, sonra Derevyaşkin'e yaklaştı.

Yüzüne bakmayarak:

— Affedersiniz... diye mırıldanırken mendilini cebine soktu. Burada bulunan bayların huzurunda sözlerimi geri alıyorum.

Derevyaşkin, kalın sesiyle:

— Affediyorum! dedi, oradakileri muzaffer bakışlarla süzerek yerine oturdu. Gönlüm oldu.

Bay avukat, dilekçemin geri alınmasını rica ederim.

Gradusov devam etti:

— Özür diliyorum... Affedersiniz... Can sıkıcı şeylerden hoşlanmam... Sana "siz" dememi ister misin, buyur, "siz" de diyebilirim... Seni akıllı bir insan yerine koymamı ister misin, buyur... Umurumda bile değil... Ben, birader, kinci değilim. Canın cehennemem...

— Ama müsaade buyurun! Özür dileyenken dileyin, ama küfretmeyin!

— Yahu, ben şimdi daha nasıl özür dileyeyim? İşte özür diledik ya! "Siz" demedimse kusura bakma, unutkanlıktan ileri geliyor. Karşında diz çökecek değilim ya... Hem özür diliyorum, hem de bu işi uzatmamayı akıl ettiğin için Allaha şükrediyorum. Mahkemelerde dolaşacak vaktim yok beynim... Ömrümde mahkemeye gitmedim, gitmekte istemem, hem sana da... Size yani... tavsiye etmem.,

— Tabii, tabii! Ayastafanos Barışını desteklemek için birer kadeh içmez misiniz?

— İçeriz, tabii neden içmeyelim... Ancak sen, birader, Osip domuzun birisin... Bunu küfretmek için söylemiyorum, öyle... Misal getiriyorum... Domuzsun, birader, domuz! Piskoposluk korosundan kapı dışarı edildiğin zaman ayaklanma kapandığını hatırlıyor musun? Ha? Şimdi de velinimetini şikâyet etmeye yelteniyorsun öyle mi? Suratsız herif! Hiç sıkılmadın mı? Baylar, bu yaptığı ayıp değil mi?

Müsaade buyurun! Demek gene küfrediyorsunuz!

Ne küfrü? Sana sadece söylüyorum, öğüt veriyorum... Barıştım, hem son defa söylüyorum ki küfretmek aklımdan bile geçmedi... Velinimetini şikâyet ettikten sonra senin gibi dangalakla uğraşmak ister miyim? Haydi, oradan sen del Seninle konuşmak bile istemiyorum! Şimdi kazara sana domuz dedimse, sen zaten domuzsun da ondan dedim... On yıl yedirip içirdiği, üstelik de nota öğrettiği için velinimetine dua edecek yerde, ahmakça şikâyet ediyorsun, bana avukat şeytanlarını gönderiyorsun.

Kalyakin gücenerek:

— Müsaade edin, Dosifey Petroviç, dedi. Size gelen şeytan değildi, bendim!... Sözlerinize dikkat buyurun, rica ederim!

— Ben sizden bahsetmiyorum ki! İsterseniz her gün gelin, başımın üstünde yeriniz var. Ancak şaştığım bir nokta var, hukuku bitirmiş, okumuş bir insan bu hindiye öğüt verecek yerde nasıl oluyor da onunla ele veriyor! Sizin yerinizde olsam onu zindanlarda çürütürdüm! Hem neye kıızıyorsunuz? Özür diledim ya? Benden daha ne istiyorsunuz? Anlamıyorum, doğrusu! Baylar, şahit olun, ben özür diledim, bir daha da herhangi bir budaladan özür dilemeye hiç niyetim yok. Osip, hiddetten kısılan bir sesle:

Budala sizin gibi olur! diyerek göğsünü yumrukladı.

Gradusov, pancar gibi kızarak köpürdü:

Sen bana bunu söylemeye cesaret ettin, ha? Al, sana öyleyse!... Şimdi alçak herif sana hem bir tokat atayım, hem de sulh mahkemesine başvurayım da gör sen! Hakaret etmenin ne demek olduğunu sana gösteririm! Baylar, siz de şahit olun! Bay komiser, neye orada durmuş bakıyorsun? Bana hakaret ediyorlar, sizse ağzınızı açmış bakıyorsunuz?

Aylık almasını biliyorsunuz, ama asayişini temin etmeğe gelince bu sizin işiniz değil, öyle mi? Sizi şikâyet edecek mahkeme yok mu, sanıyorsunuz?

Komiser, Gradusov'a yaklaştı, derken mesele büyüdü.

Bir hafta sonra Gradusov sulh mahkemesi yargıcının karşısında duruyor, Derevyaşkin'e, avukata, komiser görev sırasında hakaret etmek suçundan mahkeme ediliyordu. Önce kendisinin davacı mı, yoksa sanık mı olduğunu bir türlü anlayamamıştı, ama sonra yargıç iki ay hapsine karar verince, acı acı gülümseyerek homurdandı:

— Tuhaf şey... Hem bana hakaret ettiler, hem de üstelik beni hapsediyorlar... Şaşılacak şey. Kanuna göre mahkeme etmeli, bay yargıç, aklınıza estiği gibi değil. Rahmetli anneniz Varvara Sergeyevna, Osip gibilere dayak attırırdı, bize onları teşvik ediyorsunuz... Bu böyle giderse sonu ne olur? Siz, bu keratalara hak vererseniz, hastalan da onları haklı çıkarırsa sonra... Biz kime şikâyet edelim?

— Hüküm iki hafta içinde temyiz edilebilir... Hem de fikir yürütmemenizi dilerim! Gidebilirsiniz.

Gradusov:

— Tabii... Bu zamanda yalnız aylıkla geçinmek güç... diye söylendi, sonra manalı manalı göz kırptı. Karnın acıkırsa ister istemez suçsuz bir insanı suçlu çıkarır, kodese tıkarısın... Bu böyle... Suçlamak da doğru olmaz.

— Nee?

— Hiç... Söz gelişi söylüyorum... Yani el eli yıkar, demek istiyorum... Altın zinciri boynunuza taktınız da sizi mahkeme edecek mahkeme yok mu sanıyorsunuz? Hiç merak etmeyin. Foyanızı meydana çıkarırız...

Hemen "yargıca hakaret" davası açıldı; ama diyanet işleri başkanı işe karıştı, dava dosyası da hasıraltı edildi.

Davasını yargıtaya gönderen Gradusov, sade beraat edeceğinden değil, Osip'i hapsedeceklerinden bile emindi. Yargılanırken de böyle düşünüyordu. Yargıçların önünde dururken uyuşur davranıyor, fazla söz söylemekten çekiniyordu. Ancak bir defa, yargıç, oturun, dediği zaman gücenerek:

— Yasanızda koro başkanı, bir şarkıcı ile yan yana oturur, diye yazılı mı? dedi.

Yargıtay, sulh mahkemesi yargıcının verdiği hükmü onaylayınca Gradusov gözlerini yan kapadı:

— Anladım, efendim? Ne buyurdunuz? diye sordu. Buna ne mana vermeli? Neden bahsediyorsunuz?

— Yargıtay da sulh mahkemesi, yargıcının hükmüne uydu. Memnun değilseniz danışmaya verebilirsiniz...

— Ya, demek öyle! Bu çabuk, hem de adalete uygun kararınız için sonsuz teşekkürler ederim, beyefendi. Tabii, sadece aylıkla geçinmek güç, ben bunu çok iyi anlıyorum, ama affedersiniz. Biz rüşvet yemeyen mahkemeyi de bulabiliriz.

Gradusov'un yargıtayda söylediklerinin hepsini burada anlatmıyorum... Şimdi de yargıtaya hakaret etmek suçundan mahkeme edilecek. Ahbapları kabahatin kendisinde olduğunu söyledikleri zaman dinlemek bile istemiyor. Hiç suçu olmadığına inanıyor, meydana çıkardığı yolsuzluklar için de er geç kendisine teşekkür edeceklerine inanıyor.

Kilise başkanı, elini ümitsizlikle sallayarak:

— Bu budalanın yola geleceği yok! diyor. Anlamıyor kafası almıyor!

HİKAYELER

KADERİN OYUNLARI

I

Nikola, Moskova'da İslav pazarı ismindeki bir otelde uzunca bir zamandır garsonluk yapıyordu. Bir gün bacaklarından rahatsızlandı. Bacakları hastalıktan zayıfladığı için yürüyüşü de değişmişti. Günün birinde, elinde sebzeli jambon tepsisi, servis yaparken ayağı sürçtü ve dengesini sağlayamayarak tepsiyle beraber düştü. Bacaklarındaki rahatsızlık artık işini yapmasına engel olmaya başladığından işinden ayrılmak zorunda kaldı. Karısıyla birlikte tüm maddi varlıklarını, elde avuçta ne varsa doktor ve ilaca verdiler. Karısının oda hizmetçiliğinden aldığı üç beş kuruş yetmiyordu. Geçim sıkıntısı çekmeye başladılar. Nikola çalışmadığı için sıkılıyordu. Köye, ana baba ocağına dönmeyi düşündü. İnsana hastalık olsa olsa kendi ocağında yaraşırdı, üstelik köyde hayat daha ucuzdu. Kardeşin olsun da, isterse kanlın olsun denmesinin elbet bir hikmeti vardı...

Serin bir akşamüstü Nikola, köyüne vardı. Yıllardır baba ocağından uzakta, buradaki mutlu çocukluk anılarının tadıyla yaşıyordu; fakat köye varıp evin eşliğinden adım atar atmaz büyük bir hayal kırıklığına uğradı. O kadar karanlık, pis, bakımsız bir yerdi ki Nikola ilk bakışta ürktü! Kendisiyle birlikte içeri giren karısı Olga ve kızı Şaşa evin neredeyse yarısını kaplayan is ve sinek dolu pis ocağa şaşkın şaşkın baktılar. Ocak yıkılacak gibi duruyordu. Evin içinde o kadar çok sinek vardı ki... Duvarların kirişleri eğilmişti, ev hemen o anda yıkılacak hissi veriyordu. Sefalet her tarafı sarmıştı.

Herkes tarlada olduğundan evde yaşlı başlı tek bir kişi bile yoktu. Yalnız saçları iyi taranmamış, sekiz yaşlarında, sarı saçlı, sessiz bir kız çocuğu ocağın başında yapayalnız oturuyordu. Çocuk gelenleri hiç umursamayarak kediyle oynamaya devam etti. Şaşa, küçük kızla diyalog kurmak için kedisine seslendi:

- Pisi pisi, gel pisi pisi!..

Ocağın yanındaki kız:

- Seni duyamaz; çünkü o sağır...

- Çok üzüldüm, neden?

- Neden olacak, tabii ki dayaktan!..

Nikola ve ailesi geçen bu kısacık zaman içerisinde burada nasıl bir hayat sürüldüğünü anladılar; fakat ağızlarını açıp, birbirlerine tek bir kelime bile söyleyemediler.

Ellerindeki paket ve çantaları bir kenara koyup, sessizce sokağa çıktılar. Bu ev köyün aşağı ucundan itibaren sondan üçüncü evdi. Hem de köyün en harap, en bakımsız eviydi.

Evin iki yanındaki evlerinde bu evden daha iyi olduğu söylenemezdi aslında; bazısının çiti yok, bazısının da çatısı var yok arasıydı.

Köy, sıra sıra dizilmiş evleri ve çeşit çeşit ağaçlarıyla tüm yoksulluğuna rağmen halinden memnun gibiydi.

Evlerin arkasında toprak, bir dereye doğru hafif bir meyille iniyordu. Özellikle ilkbaharda olan seller yüzünden toprak, yer yer erimişti. Daha aşağılarda ise köylülerin sürülerini otlattıkları geniş, yemyeşil bir çayır göze çarpıyordu. Etrafı birbirinden güzel ağaçlarla çevrilmiş, kıvrıla kıvrıla akan dere, köyün bir kilometre kadar dışından geçiyordu. Derenin ilerisinde yine geniş ve yemyeşil bir çayır, çayırdaki da koyun ve kaz sürüleri vardı. Çayırlardan sonra arazi birden yükseliyor ve en tepede beş kubbeli bir kilise ile biraz ilerisindeki bir şato hemen farkediliyordu.

Olga kiliseyi farkedince hemen haç çıkararak:

- Ne güzel, ne ferah yer... dedi.

Bu sırada çanlar çalmaya başladı; çünkü ertesi gün pazar günüydü. Ellerindeki kovalarla su taşımakta olan iki kız, yüklerinin ağırlığından kurtulup bir iki dakika dinlenmek için kapının önünde durdular. Bu arada

bu yabancıların kimler olabileceğini düşünmektende kendilerini alamıyorlardı. Daha bir bu kadar yollarının olduğu bilincinin verdiği bıkkınlıkla kovalarını kavrayıp yine yola koyuldular.

Nikola, dalgın dalgın:

- Şimdi İslavpazarında servis yapılacak yemekler hazırlanıyor... dedi.

Karı koca kızlarını evde bırakarak tepeye doğru çıktılar. Güneşin batışına, gökyüzündeki kızılığın dereye yansımına ve kiliseye baktılar. Hiçbir kelimeyle tabir edilemeyecek sessizlik, gökyüzünün renkliliği, havadaki o gün batımına özgü serinlik ve temizlik Moskova'da hasret kaldıkları şeylerdi. Gün batıyordu... Koyun, inek ve kaz sürüleri meleyerek, böğürerek ve uçuşarak eve götürülmek için toplanıyordu. Bu sesler kısa sürdü. Köye çöken sessizlikle birlikte gün batımı çizgisindeki o son ışıktaki büyük bir hızla yerini akşam karanlığına bıraktı.

Herkes gibi Nikola'nın anası ve babası da evlerine dönmüşlerdi. İkisinde dişleri dökülmüş, boyunları bükülmüştü. İkisi de zayıf ve aynı boydaydılar. Derenin öte tarafında bir toprak ağasının tarlalarında çalışan gelinleri Maria ve Fiokla da dönmüşlerdi. Maria, Nikola'nın Siryak adındaki kardeşinin karısıydı ve altı çocuğu vardı. Fiokla ise askerde olan kardeşi Denis'in karısıydı, onunda iki çocuğu vardı.

Nikola, bu küçük, viran evin her tarafının ailesinin henüz tanımadığı irili ufaklı fertleriyle ve beşiklerle dolduğunu, anasının, babasının, gelinlerin ve çocukların kara ekmeği suya banarak büyük bir iştahla yediklerini görünce çok şaşırıldı. Kendisinin hasta ve beş parasız olarak, üstelik ailesiyle birlikte buraya gelmesinin ne büyük bir yanlış olduğunu anladı.

Kucaklaştıktan sonra babasına sormuştu:

- Kardeşim Siryak nerede?
- Ormanda bekçilik yapıyor, bütün parasını içkiye yatırıyor...

Annesi ağlamaklı:

- Eve bir şey getirdiği yok, zaten bizimkiler getirmeyi değil ancak götürmeyi bilirler. Senden ne diye saklayayım? O da içer baban da içer. Hepsinin yolları meyhaneden geçer...

Sadece özel günlerde ve misafir geldiğinde kullanılan semaver, misafirlerin şerefine hazırlandı. Çay çok pis kokuyordu. Şeker ise esmer, kir ve nemden topak topak bir haldeydi. Kara ve kabuğu kalın ekmeğin üzerini karıncalar yol geçen hanı yapmıştı sanki. Çay kadar çay içilirken yapılan sohbette bunaltıcıydı; hastalıklar, şikâyetler, sızlanmalar...

Nikola ve uzun süredir görmediği ailesi daha ilk bardak çaylarını bitirmemişlerdi ki dışarıdan kaba ve sert bir bağırış duyuldu:

- Maaaarriyaaa...!

Gelen Sıryak idi. En büyük gelin olan Maria'nın yüzü bu ürkütücü sesi duyar duymaz sarardı.

Ömrü çalışmakla geçmiş, gözlerinde bıkkınlık ve ellerinde yılların yorgunluğunun izleri olan, yapılı ve çirkin bu kadın, yüzünde şaşılacak kadar büyük bir korku ifadesiyle ocağa doğru sokuldu.

Misafirler geldiği zaman evde tek başına, sessiz sessiz kedisiyle oynayan küçük kız, annesin bu halini görünce hiçkırta hiçkırta ağlamaya başladı.

Maria'ya göre daha güzel ve güçlü olan küçük gelin Fiokla:

- Amaaan... Ne oluyorsun be!... Baban seni yiyecek değil ya! diye bağırırdı.

Misafirler şimdi anlamaya başlıyolardı ki, zavallı kadın Maria, kocasıyla birlikte ormanda yaşamaktan korktuğundan çocuklarıyla birlikte burada kalıyordu. Sıryak ise kafayı iyice çekip, sarhoş olduktan sonra kadını zorla almaya geliyor, karısı da gitmemek için diretince kavga gürültü çıkıyor, nihayetinde kadını dövüp dövüp gidiyordu. Maria narası tam da kapının önünde gürleyince kadın korkudan titremeye başladı:

- Yalvarırım beni kurtarın!

Çocuklar da hep bir ağızdan ağlamaya başladılar. Bu üzücü ve sinir bozucu durum karşısında Olga da kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Tiksindirici bir sarhoş öksürüğü eşliğinde başında kalın, kocaman ve şekilsiz kasketi, yüzünün görünen kısmının büyük bir bölümünü kaplayan uzun ve biçimsiz kara sakalıyla Sıryak, kapının eşliğinde belirdi. Evin loş ışığının etkisiyle, zaten çirkin olan adam, korkunç ve acımasız bir deve benziyordu. Hiçbir yana bakmadan, ocağın yanına sokulmuş olan karısına doğru sallana sallana ve hınçla yürüdü. Kadını kolundan tutup kaldır-

dıktan sonra yüzüne tüm gücüyle bir yumruk indirdi. Korkudan acısını haykıramayan kadın sessizce, burnundan kan boşalarak yere yığıldı. Bu manzaraya alışık olan baba, yine aynı bıkkınlıkla:

- Ne kadar günah, ne kadar ayıp! Hele herkesin yanında...

Sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi anne, yerinden bile kıınıldamadı. Olan biteni değiştiremeyeceğini bildiğinden ağzını aıp tek bir kelime bile söylemedi. Öylece iki büklüm oturmuş neyle ilgili olduğu anlaşılmayan bir düşünceye dalmıştı. Fiokla ise kayıtsız bir şekilde bebeğinin beşiğini sallıyordu. Sıryak, ev halkının özellikle karısı ve çocuklarının üzerinde yarattığı korkudan memnun, yerdeki karısını kapıya doğru sürüklerken kardeşini ve kardeşinin ailesini gördü, karısını yerde bırakarak:

- Canım kardeşim, ne zaman geldiniz? dedi.

Sonra ibadet için ayrılan kısımdaki mukaddes resme dönüp şükür anlamında haç çıkardı. Yüzüne dehşet ve korku saçan bir ifade yerine sevinçli bir ifade takınarak:

- Taaaa Moskovalardan baba ocağına döndünüz demek... İlk başkentimizden, şehirlerin sultanından geldiniz ha!... Siz benim kusuruma bakmayın! dedi.

Ayakta zor durduğundan o geldiğinde hemen boşaltılmış olan kanepeye yığıldı. Biraz kendine gelince çaya saldırdı. Çay bardağı olmadığından tabakta içilen çayı, her ağzına götürüşte en az yarısını üzerine döküyordu. Ardı ardına on bardağa yakın çay içtikten sonra mayışıp kanepeye yığıldı.

Yatma vakti geldiğinde Nikola hasta olduğundan babasıyla birlikte ocağın yanına, Şaşa ise babasının az ilersinde tahta yere uzandı. Karısı Olęa öteki kadınlarla birlikte, yatmak üzere ambara gitti. Ambarda kuru otlardan kendine yatak yapan kadın, büyük gelin Maria'ya:

- Ağlamak neye yarar güzelim? Ağlayıpta kendini yıpratma, sabret; sabırda keramet vardır. Kutsal kitapta da yazıyor, sağ yanağına vurana sol yanağını uzatacakmışın! dedi.

Sonra da uzun uzun Moskova'dan ve oradaki çeşit çeşit eşyalarla döşenmiş evlerde oda hizmetçisi olarak sürdürdüğü hayatından bahsetti:

- Moskova'da ki evler taş yapısı, hem hepside kocaman, herşeyin odası ayrı. Sonra bir sürü büyük ve süslü kilise var. Erkekler efendi ve kadınlara karşı çok nazikler...

Bir köşeye çekilmiş, Olganın anlattıklarına kayıtsız gibi duran ama anlatılanlara kulak kabartan Fiokla'nın aksine Maria, Olga'nın anlattıklarını kafasında canlandırarak büyük bir dikkatle dinliyor, kendisine yabancı gelen bazı kavramların ne anlama gelebileceğini düşünsede pek başarılı olamıyordu. Köylerinin bağlı bulunduğu ilçe merkezine bile bu güne kadar hiç gitmemişti. Okula gitmek, okumak yazmak şöyle dursun, bugüne kadar bir dua bile ezberleyememiş, hayatında hiç kiliseye gitmemişti. Maria'ya göre daha zeki ve işini bilen bir kadın olan Fiokla ise hiç gitmediğinden, bilmediğinden veya korktuğundan değil işine gelmediğinden kiliseye gitmiyordu. Gelinlerin ikisi de kocalarını sevmezdi. Maria kocasından korkar ve adamın geldiğini duyunca kaçacak delik arardı. Kocasını Sıryak her zaman içki ve tütün koktuğundan onun yanındayken bu tiksindirici, tahammülü zor kokular yüzünden midesi bulanır, başı ağrırdı. Olga Fiokla'ya kocası yanında olmadığı için üzülp üzülmeyeceğini sorunca Fiokla:

- Umurumda bile değil... cevabını verdi.

Biraz da havadan sudan konuştuktan sonra yorgunluklarından hepside derin bir uykuya daldılar. Gün doğumuna has sabah serinliğinde horoz, uyanmak istemeyenlerle inatlaşıyormuşçasına durmak bilmeden ötüyordu. Tahta ambarın her tarafındaki aralıklardan içeri süzülen sabahın mavimtırak ışığıyla Fiokla, sessizce kalkıp, dışarı çıktı. Sabahın sessizliği içinde yankılanan ayak sesleri, acelesi varmış gibi koşarak gittiğini gösteriyordu.

II

Olga kiliseye doğru giderken Maria'yı da yanına aldı. İki elti gayet mutlu bir şekilde çayırı inmeye koyuldular. Yemyeşil düzlük Olga'nın içini açıyor, ferahlık veriyordu. Kendisine bir dost bulduğunu düşünen Maria ise alışık olmadığı bir sevinç duyuyordu.

Güneş yükseldikçe otların üzerindeki çiğler kayboluyor, dere daha bir göz kamaştırıyordu. Bir atmaca uykusundan daha uyanamamış gibi sakın sakın çayırın üzerinde geziniyordu. Derenin karşı yakasındaki tepede yükselen kilise, camlarına vuran güneş ışıkları nedeniyle, yangın çıktığını düşündürecek kadar kızıl bir hal almıştı.

Maria dert yanacak bir dost bulmanın heyecanıyla anlatıyordu:

- Kayınbaba neyse de kaynana çok fena! Sürekli kavga... Erzakımız bahar gelmeden tükendiğinden artık unu bakkaldan alıyoruz. Deliye dönüyor, çok yiyorsunuz, diyor.

Olga:

- Sen gene dişini sık canım kardeşim, sabret. Marifet şikâyet etmekte değil sabretmektedir. Hem kutsal kitapta, Tanrı sıkılanların yardımına koşar diye yazıyor.

Olga, yobaz bir hoca gibi vaaz veriyordu sanki. Hem yürüyor hem de Maria'nın anlattıklarına kilise mensubuymuş gibi İncil den açıklamalar getiriyordu.

Olga, Tanrı'ya, Meryem'e ve İsa'ya inanır, onlardan bahsederken veya bahsedilirken gözyaşlarını tutamazdı. Hayvanlara bile hor bakanın cezalandırılacağına inanırdı. Kutsal kitaptan hiç anlamayarakta olsa bir şeyler okurken yüzündeki teslimiyet ve nur hemen farkedilirdi.

Maria:

- Nerelisin?

- Sekiz yaşında Moskova ya gelmişim. Yani çoktandır Moskova'dayım.

Derenin kenarına geldiklerinde karşı kıyıda çıplak bir kadın gördüler.

Maria:

- Bu elim Fiokla'dır, bugün Toprak Beyi'nin evinde çalışacak. Çok arsız, yırtık bir kadın...

Gelenleri fark etmeyen, genç ve güzel Fiokla yıkanmak üzere kendini dereye bıraktı. Dalıp çıkarken her tarafa su saçıyordu.

Maria kendi kendine tekrarladı:

- Yırtıktır işte!...

Aralıklı bir şekilde konulan taşlara basa basa dereyi geçtiler. Ağaçların dereye doğru sarkan dallarında şebnemler parlıyor, tertemiz, berrak suda balıklar sürü sürü yüzüyordu. Yukarı doğru esen tatlı, sıcak, hafif bir esinti bu sabah vaktinin güzelliğini tamamlıyordu. Eğer insanların bir türlü kurtulamadığı ihtiyaçları olmasaydı şu yeryüzünde hayat daha güzel olacaktı! Geri dönüp köye şöyle bir bakmak, çetin hayat mücadelesini, bir gece evvel yaşanan zalim sahneleri hatırlamaya yetiyor, insana huzur ve mutluluk veren bu sabah vaktinin hazzının uçup gitmesine neden oluyordu.

Kiliseye varınca Maria daha ileriye gitmeye çekinerek kapıda duruverdi. Dua çanları saat dokuzda çalmaya başladığı halde bir yere geçip oturamadı, sıkıla sıkıla ayakta durdu.

Herkes yerine geçince incil okunmaya başladı. Tam bu sırada Toprak Beyi'nin, geniş kenarlı şapkalar takmış, beyaz elbiseler içindeki iki kızıyla, denizci kıyafeti giymiş pembe tenli bir oğlandan ibaret ailesi teşrif etti. Halk hep birden onlara yer verme yarışına girdi. Olga onların şıklığından etkilenmiş, bu insanların üstün ve kibar şahsiyetler olduğuna kanaat getirmişti. Maria ise onlara insan sınıfına dahil olmayan, önlerinden çekilmezse kendisini ezip geçecek birer canavarmış gibi, öğrenerek bakıyordu. Vakur bir sesle sureleri okuyan papazın sesi "Maaaaarriaaaa!..." narası şeklinde kafasında zonklıyor, engel olamadığı bir ürperti her yanında dolaşıyordu.

III

Nikola'nın ailesiyle köye geldiği haberi her tarafa yayılmıştı. Özellikle, oğulları veya aile efradından birileri Moskova'da çalışan aileler, ibadetten sonra bir haber almak ümidiyle evlerine geldiler.

Köydeki okuma yazma öğrenen çocuklar otel ve lokantalarda garson olarak çalışmak için Moskova'ya gönderilirdi. Derenin bu tarafı nasıl garson yetiştiriyorsa Moskova'ya, diğer tarafı da ekmekeçi yetiştiriyordu. Bu yıllardan beri böyleydi. Anlatılanlara göre hala ismi anılan biri Moskova'da ki otellerden birinde garson olunca zamanla kendi köylülerini de yanına almaya başlamış. Onlarda meslekte ilerleyip çeşitli otel, lokanta ve meyhanelere dağılıp yanlarına yine kendi köylülerini almış. Bu, seneler

boyunca böyle sürüp gitmiş. Bu küçük köy, Moskova'ya garson yetiştirir olmuş. Hasta Nikola da yıllardan beri süre gelen bu gelenekle daha on bir yaşındayken garson olmak üzere Moskova'ya götürülmüş.

Evlerine dolmuş olan misafirlerden biri de Nikola'yı Moskova'ya götürüp, iş sahibi yapan kişinin aile efradıydı. Nikola onlara:

- O bana yatacak yer verdi, ekme verdi, iş sahibi etti. Ben onun sayesinde bir yerlere geldim. Ona ne kadar dua etsem azdır.

Adamın aile efradından ihtiyar bir kadın:

- Hiçbir haber alamıyoruz yavrumdan. Ah! Kim bilir ne hallerde...

- Bu kış gördüğümde iyi bir lokantada çalışıyordu. En son Moskova yakınlarında bir çay bahçesinde çalıştığını duydum. Yaşlandı artık, eskiden yazları günde on ruble kazandığı olurdu. Fakat sonraları yavaş yavaş kazancı azalmaya başladı. Boşuna çalışıyor gibiydi.

Gelen misafirlerden genç ve ihtiyar kadınlar Nikola'nın soluk yüzüne bakarak üzüntüyle:

- Zaman değişti, sen artık burada kazanamazsın... dediler.

Herkes Şaşanın başını okşadı. Küçük kız, on yaşını henüz yeni bitirmişti. Ufak tefek olduğundan ancak yedisinde gösteriyordu. Köy güneşi küçük kızı bir kaç günde karartmıştı. İyi kesilmemiş, kırmızı tokalı saçları, iri kara gözleri ve bu çelimsiz haliyle köy kızlarının yanında tuhaf kaçıyor.

Annesi sevgi ve şefkat dolu gözlerini kızına çevirerek büyük bir gururla:

- Okuma yazma bilir, dedi.

Çantasından eski, deri kaplı, oldukça ağır, özellikle köşeleri yıpranmış, kirli ciltli bir incil çıkararak okuması için çocuğun eline tutuşturdu.

- Oku da hanımlar dinlesin kızım, dedi.

Kızcağız annesinden görerek öğrendiği bir edayla, kaşlarını kaldırıp dizleri üzerinde dimdik oturarak, makam ile kutsal kitaptan okumaya başladı:

"Onlar geri çekildiklerinden Tanrı'nın meleği... Yusuf'un rüyasına girdi ve ona, 'Kalk, çocuğu ve anasını al...'"

Kız, “çocuğu ve anasını al!” cümlesini büyük bir aşk ve şevk içinde kıpkırmızı kesilerek tekrarladı.

“Ve Mısır’a kaç... Ve orada benim sana bildireceğim zamana kadar kal...” dedi.

“Benim sana bildireceğim zamana kadar” cümlesinde kız kendini tutamayarak ağlamaya başladı.

Zaten ağlayacak yer arayan Maria, bu hal karşısında hıçkırıklara boğuldu. Büyük baba öksürdü ve torununa vermek için bir şeyler arandı ama bulamadı.

Okuma bittiğinde herkes hüzünlü bir şekilde, anne ve kızdan hoşnut kalarak evlerine doğru gitti.

Bayram olduğundan bütün aile evdeydi, kimse çalışmaya gitmemişti. Kocasının, oğullarının, gelinlerinin ve torunlarının hep büyük ana diye çağırıkları yaşlı kadın bütün kontrolün kendisinde olmasını istediğinden her şeye kendi yetişmeye çalışırdı. Ocağı o yakar, fırını o ısıtır, semaveri o hazırlar, yetmezmiş gibi tarlalarda çalışır, eve dönünce de kendisini öldüresiye çalıştırdıklarından şikâyet ederdi. Gelinlerin boş durmamaları, kimsenin bir lokma bile fazla yememesi için parçalanırdı.

Bir köşede sakın sakın otururken birden, meyhanecinin kazlarının tarlaları geçip kendi sebze bahçesine girdiğini zannedip, kazmayı eline alarak dışarı fırlar, kendisi kadar solmuş, gevşemiş lahanaların arasında en az yarım saat bağırıp çağırarak görmediği kazları kovalardı. Bazen de piliçlerini kapıp götürcek vesvesesiyle bir karganın peşine düşer, sabahtan akşama kadar kovalardı. Yoldan geçenler ne oluyor diye bir süre durup bakardı.

Kocasına da pek mülayim davrandığı söylenemezdi. Ona bazen aylak, bazen de kolera diye seslenirdi. Aslında kocası da karısı tarafından sürekli hırpalanmasa bile laf ebeliğinden başka bir şey yapma adetinde olmayan, hiçbir işte kendisine güvenilemeyecek biri idi.

Yaşlı kadın hasta oğluna kimliği meçhul düşmanları hakkında uzun uzun hikâyeler anlatıyor, komşularından görüp katlandığı, aslı olmayan hakaretleri bir bir sayıyordu. Onu dinlemek, işkençe çekmek demektir.

Böğrünü tutarak anlatırdı:

- Kendi rızamla kuru otların kilosunu iki kapiğe sattım, iyi! Sabah erkenden otları teslim etmek için yola düştüm, bu da iyi. Fakat tam meyhanenin oradan geçerken köyün muhtarı meyhaneden fırlayıp, “Bu otu nereye götürüyorsun ulan” diye bağırıp omzuma bir yumruk indirmez mi?

Siryak, her zamanki gibi yine çok içtiğinden müthiş bir baş ağrısı çekiyordu. Kardeşinin bu halini görmesinden rahatsız oluyor, istediği gibi bağırıp çağırmadığından dolayı da sıkılıyordu.

- İspirto adamı ne hale sokuyor! diyor ve kardeşiyle yengesine:

- Siz benim kusuruma bakmayın, zaten ben de halimden pek memnun değilim, diye dert yanıyordu.

Bayram dolayısıyla bakkaldan bir ringa balığı alınmış, çorba yapılmıştı. Ortaya konan tencereden, herkes kaşığına daldırarak nasiplenmeye çalışıyordu. Yemekler yendikten sonra semaver hazırlanmış, herkes çay masasının etrafına dizilmişti. Müjrik ailesinin bütün fertleri terleyene kadar kaynar çaydan içtiler, içtiler... Öyleki karınları çaydan davul gibi oldu.

Akşam olunca çömllekçi, bayram dolayısıyla Sarıtepe'deki fırınına yaktı. Çayırda genç kızlar şarkılar söyleyip oyunlar oynuyorlar, delikanlılar ise çalgılar çalarak onlara eşlik ediyordu. Derenin diğer tarafında da başka bir fırın yanıyor, orada da kızlar uzaktan kulağa pek ahenkli gelen şarkılar söylüyor, oyunlar oynuyordu.

Meyhaneden uğultu gibi bir gürültü yükseliyordu. Her sarhoş kendi kendine ayrı bir makamdan, ayrı bir şarkı tutturmuştu. Bu duruma pek alışık olmayan Olga, onları kavga ediyor zannediyor:

- Aman yarabbi! diyerek ürküyordu.

Durmadan dinlenmeden kavga edişlerine, bir ayağı çukurda olan ihtiyarların bile meyhanede çıkmamasına şaşırıyordu. Çocuklar bin bir türlü küfüre henüz beşikteyken alışıyor.

Saat gece yarısını geçince derenin her iki yakasında bulunan fırınlar söndü; fakat çayır ve meyhanedekiler eğlencelerine hala devam ediyordu. Siryak ile babası meyhaneden çıkıp, körkütük sarhoş bir şekilde evin önüne gelmişlerdi. Siryak elini tuttuğu babasını da çeke çeke Maria ve Olga'nın yattığı ambarın önüne geldi.

İhtiyar, oğlunun ne yapacağını bildiğinden nasihat ediyordu:

- Yapma oğlum, günahdır. Kendi halinde bir kadın, bari bayram günü rahat bırak...

Siryak kendisi için artık bir alışkanlık haline gelmiş olan, o bildik narasını attı:

- Maaaarriaaaa!

Yaşlı babası yine:

- Günah dedim ya oğlum, bırak işte... Kendi halinde bir kadın! dedi.

Bunun üzerine iki sarhoş ambarın etrafında el ele biraz daha gezindikten sonra uzaklaştılar. İhtiyar öksürüklü, hırıltılı sesiyle ne olduğu belli olmayan bir şarkı tutturmuştu. Arada tükürerek, kime olduğu belli olmayan küfürler savurarak söylediği şarkısını bitirip evine girdi.

IV

Büyük anne yeni gelen torunu Şaşa'yı sebze bahçesine kazların girmemesi için nöbetçi bırakmıştı. Sıcak bir ağustos günü olduğundan Toprak Beyi'nin kazları, sebze bahçelerine tarlalardan geçerek girebilirdi. Yaşlı kadının kuruntusuna rağmen o anda kazlar meyhanenin yakınlarındaki bir tarlanın yulaflarıyla meşgullerdi. Sürünün lideri olan kaz, ara sıra başını kaldırıp, yaşlı kadının elinde sopayla gelip gelmediğine bakıyordu.

Derenin karşı yakasındaki kaz tehlikesini de görmezden gelmemek lazımdı! Onlarında aşığı taraftan sebze bahçelerine girme ihtimali olsa da, şimdilik karşı tarafta oldukları burdan görülebildiğinden rahat olabiliyordu.

Küçük kız uzunca bir süre bekledi ama hiçbir şey olmayınca sıkıldı. Kaz filan gelmediğinden emin olmak için etrafa şöyle bir bakındıktan sonra tepeye doğru gitti.

Orada Marya'nın büyük kızını gördü. Kız, büyük bir kayanın üzerine oturmuş karşı tepedeki kiliseye doğru bakıyordu. Ayakları çıplak, üzerinde rengi solmuş bir gömlek, kızgın güneşe hiç aldırmandan taş kesilmiş gibi hareketsiz duruyordu. Annesi tam on üç çocuk doğurmuş, yalnızca altısı

yaşayabilmişti. Altısı da kız, en büyükleri yani kendisi sekiz yaşındaydı. Şaşa da kızın oturduğu kayaya çıktı. Kiliseye bakarak:

- Orası Tanrı'nın evidir. Tanrı'nın küçük küçük mavi, yeşil, kırmızı renkte çok güzel lambaları vardır. İnsanlar o lambaları yakıp kiliseyi aydınlık yaparlar. Tanrı yanına kızı ve oğlunu alarak kiliseye iner, dolaşır. Kilisenin bekçisinin ödü kopar.

Fark etmeden, annesini taklit eden bir edayla:

- İşte güzelim, kıyamet günü geldiğinde bütün kiliseler gökyüzüne çekilecekler...

Maria'nın kızı:

- Çan kuleleriyle birlikte mi?

- Evet, çan kuleleriyle birlikte. Sonra iyileri iyiliklerinin karşılığında cennete, kötülerini ise sürekli yanmak üzere cehenneme götürecekler. Ya güzelim, aynen böyle olacak. Tanrı annelerimize: "Siz hiç kimseye kötülük etmediniz. Bu yüzden sağa geçiniz, yeriniz cennettir!" diyecek ve annelerimizi cennete koyacak. Ama senin babana, "Sola geç, senin yerin cehennem!" diyerek onu cehenneme atacak.

Hala annesinin etkisinde olarak, onun hareketlerine benzeyen bir edayla gözlerini gökyüzüne çevirip:

- Gözlerini kırpmadan gökyüzüne bakarsan melekleri görürsün.

Kız kafasını kaldırarak yaklaşık bir dakika sessizce yukarı baktı.

- Nasıl, bir şeyler görüyor musun?

- Hayır, bulutlardan başka bir şey görmüyorum.

- Ben görüyorum. Bembeyaz küçük melekler gökyüzünde uçuşuyor, hem kanatlarını da görüyorum.

Maria'nın kızı başını yere eğerek bir süre düşündükten sonra sordu:

- Büyük ana da cehennemde yanacak mı?

- O da yanacak güzelim!

Çocukların üzerinde bulunduğu kayadan aşağıya doğru, insanda üzerinde yatmak, yuvarlanmak isteği uyandıran, hafiften meyilli, yemyeşil bir çimenlik uzanıyordu. Misafir kız Şaşa, kayanın üzerinden kendini yumuşacık çimenlere atarak yuvarlanmaya başladı. Böyle bir şey yapmak

belki de daha önce hiç aklına bile gelmemiş olan diğer kız da kendini attı. Yuvarlanırken gömleği yukarı toplanmıştı; öyleki neredeyse omuzlarına kadar her tarafı görünüyordu.

Bundan çok hoşlanan Şaşa:

- Hadi bir daha yapalım! dedi.

Bunun üzerine iki kızda tekrar yuvarlanmak üzere tepeye tırmandılar. Tam bu sırada çok tanıdıkları bir ses olanca çirkinliğiyle bağırmaya başladı. İki büklüm, dişleri dökük, bir deri bir kemik kalmış olan büyük ana, dağınık kıy saçlarını rüzgârın keyfine bırakarak, elinde uzun bir sopa, önünde bir kaz sürüsü koşturuyordu:

- Bütün sebzelerimi, en güzel lahanalarımı ezdiler. Kahrolun emi!.. Pis mahlûklar, geberin de kurtulalım sizden!

Küçükleri o halde görünce iyice çileden çıktı. Elindeki sopayı fırlattı. İsbet etmeyince yerden sağlam bir değnek bulup, Şaşa'yı saçlarından tutarak tüm gücüyle her tarafına vurmaya başladı. Kız acı ve korkudan inleye inleye ağlıyordu. O sırada sürünün başı olan kaz, iri pençeleriyle ihtiyarın üzerine öyle bir hışımla atıldı ki, sürüsünün yanına döndüğü zaman herkes tarafından alkışlandı.

Yaşlı kadın, Şaşa'dan hincını alınca diğerini yakaladı, onu da bir güzel benzetti.

Şaşa, şikâyet için boynunu bükük bir şekilde, ağlaya ağlaya eve yollandı. Maria'nın büyük kızı da daha aşağı bir tonda ağlıyor, Şaşa'nın peşinden gidiyordu. Göz yaşlarını silmediğinden yüzü gözü su içinde kalmıştı.

Çocuklar içeri girdiği zaman Olga:

- Aman Allahım, ne oldu size böyle, bu ne hal yarabbim gözlerime inanamıyorum, diye feryat etti.

Şaşa büyükannesinin yaptıklarını anlatmaya başladı. Bu sırada büyük anne aynı çılgınlıkla küfürler saçarak, kan ter içinde eve yetişti. Gelinler de işe karışınca bir fırtınadır koptu.

Olga, duruma çok bozulduğu halde metin olmaya çalışarak çocuğunu teselli etmeye başladı:

- Hadi kızım, önemli bir şey değil... Olur, böyle şeyler... Hem o senin büyükannen, onu haksız bulmak günaha girmek olur, O ne yapsa doğrudur. Geçer yavrum, onun vurduğu yerde gül biter...

Ardı arkası kesilmeyen, her gün bir bahaneyle çıkarılan gürültülerden bıkkınlık geçiren, evin pisliğinden, açlıktan sinirleri gevşeyen Nikola, her yeri saran düşkünlük ve sefaletten bıkmış bir şekilde, yattığı yerden beline kadar kalktı, bacakları istemsiz olarak aşağı doğru sallanıyordu:

- Hayır, onu dövemezsiniz! Şaşa'yı dövmeye hakkınız yok! dedi.

Zaten kaynanasına yaranmak için fırsat kollayan Fiokla, kaynanasından önce cevabı yapıştırdı:

- Sen sus sıska, zaten orada geberip gideceksin! Allah seni niye başımıza bela etti bilmem!

En büyüğünden en küçüğüne bütün çocuklar Nikola'nın arkasına sokuldu. Hiç ses çıkarmıyorlardı, sanki nefes bile almıyor gibiydiler; öyle ki kalp atışları dikkatli dinlense duyulabilirdi.

Bir evde uzunca bir süre hasta yatan biri olur ve öleceği de biliniirse, orada da şu an bu evde yaşanan vaziyet görünür. Evde öleceği belli olan birisinin bulunması herkesi rahatsız eder ve evde yaşayan herkes gizlice kalplerinin içinden onun ölüp silinivermesini isterler. Sadece çocuklar aileden birinin ölmesi ihtimalinden korkar ve bunu düşünmek bile istemezler.

Çocuklar, bir köşeye çekilmiş, nefeslerini tutarak öleceğini bildikleri hastaya üzüntüyle bakıyorlardı. Ağlamak, ona içlerinden gelen tatlı, güzel şeyler söylemek istiyorlardı.

Hasta, himaye arayarak karısına döndü ve naif bir sesle içini döktü:

- Karıcığım, ben artık bu rezilliğe dayanamayacağım, burada bir saniye bile kalmak istemiyorum. Lütfen çok acele kız kardeşine yaz, nesi var nesi yoksa hemen satsın veya rehine koysun. Tez elden bize para göndersin, bir an önce buradan uzaklaşalım. Ah, Moskova'yı dünya gözüyle bir kere daha görebilsem... Rüyada olsun görebilsem...

Akşam olup karanlık çökünce evdeki herkesi bir tedirginlik sardı, kimsede ağzını açıp tek bir kelime bile söyleyecek güç yoktu. Büyük ana, hiddet ve şiddet içinde kara ekmeğinin kabuklarını, içinde bir parça süt bulunan kabına banıyor, acele etmeden yavaş yavaş yiyordu. İneği sağan

Maria, bir kova dolusu sütü getirip kanepenin üzerine koydu. Büyükbaba kovadaki sütü, bir damlasını bile ziyan etmemek için dikkatli bir şekilde testilere boşalttı. O gün ailecek perhize girildiğinden! Süte el sürülme-yeceği için hepsini satacağını düşünerek gayet mutlu görünüyordu. Sadece Fiokla'nın bebeği için bir kaba beş on damlacık koydu. Karı koca, Maria'nın da yardımıyla testileri, serin kalıp, sabaha kadar bozulmamaları için yeraltındaki serinliğe taşıdılar. Maria'nın büyük kızı, büyük annesinin yokluğundan faydalanıp bir parça ekmeği onun kabındaki süte bandı. Hemen dönen büyük anne yine kabının başına geçip, kara ekmeğini süte batırarak kemirmeye, kaldığı yerden devam etti.

İki üç saat önce dayak yiyen kızlar, birde onun böyle perhize! falan riayet etmeden süt yediğini görünce cehennemi boylayacağından emin olarak seviniyorlardı.

Bu teselli ile rahat rahat yataklarına girdiler. Misafirlere İncil oku-yan Şaşa rüyasında kıyametin koptuğunu gördü. Çömlekçinin fırınının ateşinden daha büyük bir ateşin etrafında, öküz boynuzlarından daha büyük boynuzlara sahip olan kapkara zebaniler, büyükannesini bugün kendisini dövdüğü sılıkla önlerine katmışlar, ateşin içine, cehenneme doğru kovalıyorlardı.

V

Paskalya akşamı saat on bir gibi çayırılıkta eğlenen kızlar ve oğlanlar bağıra çağıra köye doğru koşmaya başladılar. Kilisenin olduğu tepede oturanlar ilk anda bunun sebebini kavrayamadılar. Daha sonra aşağıdan:

- Yangın var! Yangın var!

Sesleri duyulunca tepedekiler de aşağı koştular. Köylüler pek alışık olmadıkları korkunç bir tabloyla karşı karşıyaydı. Köyün son evlerinden birinin üzerinden iki üç metre yüksekliğinde alevler yükseliyor, yılan gibi kıvrıla kıvrıla dağılıyor, her tarafa kıvılcımlar saçyordu. Kıvılcımlar ciddi anlamda dehşet vericiydi.

Evin çatısı bir anda şiddetli bir alev ve dumanla kaplanmıştı.

Alevlerin parlaklığından, ay gitgide kaybolmuş; kapkara dumanlar bütün köyü sarmıştı. İnsanlar kara gölgeler halinde bir şeyler yapmak

için orada burada koşuşturuyordu. Havada yanık kokusu vardı. Küçük büyük herkes nefes nefese koşuyor, üzüntüden kimse ağzını açamıyordu. Aydınlığın şiddeti alevler büyüdükçe artıyor, insanların gözlerini alarak görme kabiliyetlerini azalttığından kimse birbirini tanıyamıyordu. Hem telaştan, hem de alevlerin Aydınlığından insanlar birbirlerine çarpıyor, düşüyor, kalkıyor yine düşüyordu. Korkan güvercin ve tavuklar, alevlerin, dumanların ve insanların arasından kaçışıyorlardı. Meyhanedekilerin felaketten habersiz, hala içki içip, şarkı söylemeleri, dışarıda koşturanların içini ürpertiyordu.

Güçlü, güzel, bir o kadar da telaşlı bir ses haykırdı:

- Amcagiller yanıyor!

Maria sağa sola telaşla koşturuyor, yangın köyün öbür ucunda olmasına rağmen evlerinin etrafını dolaşarak kontrol ediyor, ağlıyor, dizlerini dövüyor, dişlerini sıkıyordu.

Hasta oğul Nikola, evin önüne botlarıyla çıkmıştı. Çocuklar ne olduğunu bilememenin korkusuyla yalnız bir gömlekle fırladılar. Köyün evlerinin birinin kapısında asılı olan metal bir levhaya vurulmaya başlandı. Bom, bom, bom... Sürekli tekrarlanan ses insanlara bir kat daha eziyet ediyordu. Yaşlı kadınlar evlerinden mukaddes resim ve heykelleri çıkarıyorlardı. Sokaklar yangın yerinden uzağa götürülmek için sürülen inek, dana ve koyunlarla doluydu. Sandıklar, yataklar, döşekler emin bir yere taşınıyordu. Diğer beygirlere saldırıp onları yaraladığı için ayrı bir tarafa konulmuş olan damızlık bir aygır şimdi başıboş bırakılmıştı. Toprağı eşiyor, kişniyor, köyün bir ucundan öbür ucuna koşarak gidip geliyordu. Birden durup bir yük arabasını arka ayaklarıyla parçalamaya kalktı.

Derenin karşı tarafındaki tepede bulunan kilisenin çanları aniden acı acı çalmaya başladı. Yanmakta olan evin etrafı çok sıcaktı. Ev, etrafına öyle bir aydınlık saçıyordu ki yerdeki otlar bile gece olmasına rağmen seçilebiliyordu. İçeriden son anda kurtarılabilen bir sandığın üzerine Amcagillerin babası yıkılıvermişti. Bu, kırmızı saçlı, büyük burunlu, kasketi neredeyse omuzlarına kadar inmiş olan, kısa ceketli bir Mujikti. Karısı biraz ileride, yanıp kül olan evi için dövünüyordu.

En aşağı seksen yaşında, bu köyden olmadığı kesin, fakat yangınla alakası olduğu aşikâr, uzun sakallı bir ihtiyar, elinde beyaz bir paketle hala yanmakta olan evin etrafında dört dönüyordu.

Koyu esmer teniyle Çingenele benzeyen köyün ihtiyar heyeti başkanı, elinde bir baltayla yetiştirdi. Pencerele elindeki baltayla sırayla aşığı indirdi. Bir yandan da durmadan bağıyordu:

- Erkekler tulumbayı getirin, kadınlar su yetiştirin! Haydin kımıldayın!...

Yangını haber alana kadar meyhanede şarkı söyleyip, içki içerek demlenen Mujikler tulumbayı getirdi. Hepside sarhoştı, tulumbayı taşıırken bir o yana bir bu yana yalpalayıp duruyorlardı. Kendisi de sarhoş olan ihtiyar heyeti başkanı yine:

- Kızlar, su! Acele edin, koşun! diye bağıyordu.

Kadın ve kızların bir kısmı çeşmeye bir kısmı dereye gidip, dolu kovalarla soluk soluğa gelip sularını tulumbanın içine boşaltıyorlardı. Maria, hasta oğlun karısı ve her ikisinin kızları su getirenler arasındaydı. Başkan, tulumbanın hortumunu bazen pencerelere, bazen kapıya çevirerek yangın söndürme işini bizzat kendisi idare ediyordu. Su, ısıklıklar çalarak ateşe hucum ediyordu.

Başkan sarhoş olmasının da etkisiyle içeri daldı. Etraftakiler:

- Bravo, bravo başkan!... diye alkışladılar.

O ise içeriden haykırıyordu:

- Gayret kardeşlerim, haydi babayiğitler!...

Birçok Mujik yanan evin etrafında dikilmiş, ağızları açık, ateşe aval aval bakmaktan başka bir şey yapmıyordu. başka bir şey yapamıyordu. Kimsenin elinden bir şey gelmiyor, kimse ne yapacağını bilmiyordu. Oysaki evin hemen yanında duran kuru ot demetleri, odunlar, buğday yığınları, uzaklaştırılabiliirdi. Sıryak da babası da sarhoş olduklarından ne yapacaklarını bilemez bir halde etraflarına bakıp duruyorlardı. İki de beceriksizliklerinin farkındaydı. Bir ara ihtiyar, beceriksizliğini örtmek için, ayağı takıldığından yerde yuvarlanan bir kadına:

- Neden kendini öldürmeye çalışıyorsun, evler sigortalı zaten... Ne oluyorsun? dedi.

Evi yanan adam her gördüğüne yangının nasıl çıktığını anlatıyordu:

- Şurada dolaşan beyaz yekele adam, bizim kahrol asıca generalin açşısıydı. Dün akşam geldi, "izin vererseniz bu gece burada konaklayayım"

dedi. Ne diyelim, Tanrı misafiri... Yemekten sonra biraz içtik. Karım çay için semaveri hazırlamaya gitti. Fakat semaveri yaktıktan sonra sofaya bırakmış, orta borudan çıkan bir kıvılcımda orada bulunan samanı ateşlemiş. İşte bu dert başımıza böyle geldi. Zavallı adamında kasketi yandı. Az kalsın bizde çayır çayır yanacaktık.

Metal plakanın üzerine hala vuruluyordu... Derenin karşı kıyısındaki tepede bulunan kilisede ara ara çanlarını çalıyordu.

Nikola'nın karısı Olga, alevlerin aydınlığı içinde, korku ve acı dolu gözlerle oradan oraya koşan, meleyen koyunlara, dumanlar arasında uçuşan güvercinlere bakıyor, hiç kaybetmediği sırtında düğmelenmemiş bir ceket olan atlı bir mektepli de beraberlerindedi.

Baltaları kaldırdılar, evin duvarına bir merdiven dayadılar, yanmakta olan evin iskeleti üzerine beş kişi çıktı. Bu beş kişinin arasında en önde giden mektepliydi.

Yüzü kıpkırmızıydı, sesi ise çok bağırdığı için kısılmıştı. Sanki eskiden beri işi gücü yangın söndürücülüğümüşçesine kendini kaptırmıştı. Krişler ayrıldı, ahır söküldü, en yakındaki kuru ot yığınları uzağa taşındı.

Bu sırada yangının büyümemesi için yapılan bu işlemlerinin sebebini anlayamayan ahali arasından bir takım sert ve ters sözler duyulmaya başladı:

- Ne hakla adamın mülkünü yıkıyorsunuz, bırakın!

Bir işe yaramayan, işe yarayanları da çekemeyen Sıryak, eve doğru emin adımlarla yürüdü. Yeni gelenleri evi, ahır parçalamaktan menedecekti. Sıryak'ın kötü bir niyetle geldiğini gören Toprak Beyi'nin adamlarından biri, sarhoşun ense köküne bir yumruk atarak yere yıktı. Sarhoş bir daha davranınca bir yumruk daha indi. Düşen sarhoş, dört ayak üzerinde düşse kalka koşarak halkın arasına karıştı.

Mekteplinin kardeşleri olduğu kıyafetlerinden anlaşılan, güzel giyimli iki genç kız, karşı kıyıda yangın yerine doğru yürüyerek geliyorlardı. Yanan eve uygun bir mesafede durdular. İskeletten ayrılan kirişler artık yanmıyor, sadece koyu bir duman çıkarıyordu.

Tulumbanın idaresini eline almış olan mektepli, bazen kirişleri, bazen Mujikleri, bazen de su yetiştiren kadınları suluyordu yanlılıkla.

Yeni gelen kızlar oğlanı ayıplar bir edayla:

- Yapma, yapma! diyorlardı.

Yangın sönüp, herkesin oradan ayrılmaya hazırlandığı sırada güneş doğmaya başlamıştı bile.

Uzun geçen bir gecenin ardından son yıldızların da silinmeye başladığı şu anda köy halkıda yıldızlar kadar sönük görünüyordu.

Mujikler yangından sonra bir araya gelmiş gülüyorlardı. Generalin ahçısı ve onun yanan kasketiyle dalga geçiyorlardı.

Olga bu kadar yakın bulmuşken fırsattan istifade, mektepliye:

- Yangın hemen söndü, eliniz pek uğurlu geldi. Moskova'da olsaydınız, orada her gün bir yangın çıkar.

Güzel giyimli genç kızlardan biri:

- Moskova'da buldunuz mu?

- Evet, kocam İslav Pazarı'nda çalışırdı.

Korkudan ve soğuktan eteklerine sokulan Şaşa'yı göstererek:

- Bu da kızım, Moskova'da doğmuştur.

Hanım kızlar mektepli oğlana dönüp Fransızca bir şeyler söylediler, o da Şaşa'nın eline iki kapık sıkıştırdı.

Bunu gören büyük baba, yüzünde bir ümit, bir kaç kuruş nasiplemek için Mektepliye yanaşarak:

- Çok şükür rüzgâr yok, yoksa bir saatte her şey yanıp kül olurdu. Tanrı sizleri başımızdan eksik etmesin.

Girizgâhı yaptıktan sonra sesine biraz daha mahzunluk vererek asıl maksadını söylemeye başladı:

- Sabah, hava soğuk, insan üşüyor. Isınmak için yarım şişe parası bağışlasanız...

İhtiyara bir şey vermediler. O da mırıldanarak eve yollandı. Olga, hemen eve dönmek yerine gidenlerin arkasından bakıyordu. Dereyi geçtikten sonra Toprak Beyi'nin adamları çayırdan yana yollarını tuttular. Hanımları ve mektepliye ise bir fayton bekliyordu.

Olga, bu sefer de olan biteni kocasına anlatmak için heyecanla yola koyuldu. Eve varınca kocasına:

- Kızların ikisinde gökyüzünden inmiş iki melek gibiydiler, o kadar zarif, o kadar kibarlardıki...

Yarı uyanık olan Fiokla hemen atıldı:

- Topu birden gebersin!

IV

Maria kendini şanssız buluyor, zaman zamanda daha fazla dayanamayarak ölmek istediğini söylüyordu. Fiokla ise yaşadığı sefaletle aldirmayarak hayatın ona verdikleriyle mutlu oluyordu. Yemek seçmiyor, önüne ne konuyorsa yiyor, yatak döşek aramayıp neresi gelirse orada uyuyor, bulaşık sularını evin eşliğinden etrafa serpiyor, çamurlanan evin önünde de çamurlara aldirmadan yalınayak dolaşıyordu. Nikola ile ailesinden daha geldikleri ilk gün nefret etmişti. Bunun en büyük sebebi geldikleri ilk gün gerçekten iğrenç olan eve iğrenerek bakmaları olmuştu. Fiokla'ya göre onlar Moskova'dan geldikleri için evlerini küçümsemişlerdi. Bu sebepten içinden gizli bir sevinçle:

- Ey Moskava asilzadeleri, beğenmediğiniz bu evde siz nasıl yaşayacaksınız, ne bulupta yiyeceksiniz merak ediyorum! demişti...

Eylül başlarında bir sabah vakti Fiokla kovalarla çeşmeden su getirmeye gitmişti. Eve vardığında yanakları soğuktan pembeleşmişti. Her zaman olduğu gibi genç ve taze yüzünden sıhhat fişkıyordu. Öteki iki gelin, Maria ile Olga oturmuş çay içiyorlardı. Fiokla soluk soluğa kovaları yere koyarken alaycı bir eda ile:

- Şekerli çay... Pek güzel... Her gün çay içmek modasını çıkardınız şimdi de, çok yakında şişip patlayacaksınız! demiş ve taşırken kolaylık olsun diye kovaların saplarından geçirip boyununun iki yanından omuzlarına aldığı sopayı, güya şakacıktan Olga'nın omuzlarına indirmişti. O kadar sert vurmuştu ki Olga acısından, Maria şaşkınlıktan:

- Aman Allahım! diye bağırışlardı.

Fiokla hemen oradan uzaklaşarak dereye çamaşır yıkamaya gitti. Günler aynı çile ve sefaletle geçiyordu. Kışa yaklaşmıştı, uzun sonbahar akşamlarının son günleriydi. İhtiyar fabrikadan ipek alıyor, evdekiler el birliğiyle ipeği çile yapıyorlardı.

Yalnızca Toprak Beyi'nin hizmetine girmiş olan Fiokla çile yapmıyordu. Aile böylece haftada 20 kapik kazanıyordu.

Büyükanne düşüne düşüne çileyi sararken anlatmadan da edemiyordu:

- Esirlik zamanı hayat daha iyiydi aslında... Her şeyin bir zamanı vardı; çalışmanın, yemenin, yatmanın. Öğle ve akşam yemeğinde hiç olmazsa lahana çorban önüne gelirdi. İstedğin kadar çorba ve hıyar alabilirdin. Çatlayana kadar yerdin. Şiddet vardı ama yapacağın işin ne olduğunu bilirdin.

Lamba, evin içini soluk ve isli bir şekilde aydınlatıyor, evden dışarı çıkıldığında yahut pencereden bakıldığında dolunayın parlaklığı insanın gözlerini alıyordu.

Büyükanneden sonra büyükbaba da esirlik kalkmadan önce nasıl yaşadığını anlatma hevesiyle yavaş yavaş konuşmaya başladı. Efendileri cins cins av köpekleriyle avlar düzenlediklerinde nasıl da fırsattan istifade votkaları devirdiklerini anlatıyordu. Sonra köylülere sopalarla nasıl ceza verildiğini ve iyilerin nasıl ödüllendirildiğinden bahsetti. Söyleyiş tarzından kendisinin hiç ödüllendirilmediği anlaşılıyordu.

Her şeyi bu yaşına rağmen dün gibi hatırlıyordu. O zamanlar bir hanımı vardı. Çok dindar ve iyi birisi olmasına rağmen ihtiyar, o zaman da müsrif ve zevkine düşküdü. Kızları, aman yarabbi, ne kötü adamlara kısmet olmuşlardı. Biri sarhoşa, biri esnafa varmış, sonuncusu da kaçırılmıştı. Şimdi ki karısı olan büyükannenin bu kaçırılma işinde parmağı vardı! Nihayet kızların üçü de anneleri gibi genç yaşlarında göçüp gitmişlerdi. Kocakarı bu kısımlar anlatılırken ağlamaya başlamıştı.

Aniden kapı şiddetle vuruldu. Herkes kendini hikâyeye kaptırdığından irkildi. Sormaya gerek kalmadan kapıdaki:

- Benim, yabancı değil, Tanrı misafiriyim. Geceyi burada geçirmeme müsaade edermisiniz?

Gelen, yangında kasketi yanan, zamanında generalin yanında ahçılık yapmış, neredeyse kel olan, ufak tefek bir ihtiyardı. İçeri buyur edilince en sıcak köşeye geçip dinlendi. Ortama ayak uydurup o da anılarını anlatmaya başladı. Nikola ocağın yanında ayaklarını uzatmış anlatılanları dinliyor, ikide bir adama efendilerin zamanında ne yemekler yapıldığını

soruyordu. Adam, kıyılmış biftekler, türlü türlü çorbalar, soslar ve daha birçok yemeği saydı. Hafızası kuvvetli olan yaşlı adam Nikola'nın da bilmediği şimdilerde yapılmayan bir yemekten bahsetti.

Nikola:

- Koklet a la mareşal da pişirir miydiniz?

- Hayır!

Nikola sanki bir zafer kazanmış gibi kafasını iki yana sallayarak:

- O zaman siz nenin ahçısınız? dedi.

Çocuklar ve kızlar, kimi yatmış, kimi oturuyor bir halde sessizce anlatılanları dinliyorlardı. Yüzlerindeki masumlukla bir bulut üzerindeki melek kümesini andırıyorlardı. En çok büyükannenin anlattıkları ilgilerini çekiyordu. O konuşmaya başladığı zaman uyuklayacak gibi olsalar dahi hemen canlanıyorlardı.

Saat hayli geç olunca sohbet kesilip yatıldı. İhtiyar kendisinin ve diğerlerinin anlattığı hatıraların harareti içinde, çeşit çeşit heyecan ve hazlarla geçen gençliğin ne güzel; adım adım yaklaşmakta olan ölümün ise ne kadar soğuk ve gerçek olduğunu düşünüyor, sonra da bu düşünceyi aklından çıkarmaya çalışıyordu.

Lamba sönmüce ortalığı kaplayan karanlık, sıkı sıkı kapatılmış iki küçük pencereden vuran ay ışığı, dışarının derin sessizliği, arada bir, bir beşik gıcirtısı ihtiyarlara, ömürlerinin artık bitmek üzere olduğunu, gençlik günlerine bir daha geri dönmenin imkânsızlığını anlatıyordu.

Uyku bastırıp, tam da kendinizden geçip derin bir uykuya dalacağınız sırada ya omzunuza biri dokunuyor, yüzünüze bir nefes geliyor yada tuhaf sesler ve kokular hâsıl oluyor... Velhasıl bu evde uyku haramdır...

Bir zaman sonra vücut, etrafta olan bitene kayıtsız kalıyor, yalnızca beyin çeşitli düşüncelerle işliyordur... Sürüp giden hayatla beraber ölüm fikri de orayı işgal etmektedir. Diğer tarafınızı dönmek ölümü düşünmek sıkıntısından sizi belki alır ama bu seferde yarının ekmeğinin derdi amansız bir hastalık gibi yapışır. İşte o zaman hayatın akıp gittiğini ve bir daha geri gelmeyeceğini anlarsınız.

Generalin ahçısı yatağında:

- Ah, ah! diye inledi.

Bu sırada bir el, yavaş bir şekilde dışarıdan pencereye vuruyordu. Gelen Fiokla olmalıydı.

Kimsenin kalkmaya niyeti olmadığından Olga esneyerek kalktı. Duaya benzer bir şeyler mırıldanarak sürgüyü çekip kapıyı açtı. Görünürde kimse yoktu. Ay hala ortalığı aydınlatıyordu. Havada soğuk bir rüzgar vardı. Açık kapıdan sokağın sakinliği ve boşluğuyla birlikte ayın yusuvarlak şekli görünüyordu.

Olga kimseyi göremeyince seslendi:

- Kim o?

Bitkin bir ses yan taraftan cevap verdi:

- Benim, ben!

Fiokla kapının yanı başında duvara dayanmış, çırılçıplak duruyordu. Soğuktan titriyor, dişleri birbirine vuruyordu. Ay aydınlığı, bembeyaz ve güzel tenini gizlemesine engel oluyordu.

Kekeleyerek:

- Derenin öte yakasındaki çapkınlar üstümü başımı soydular, beni böyle anadan üryan bıraktılar. Bana giysi getir.

Olga da manzaranın dehşetinden titreye titreye yavaşça:

- Gir, donacaksın!

- İhtiyara bu halde nasıl görünürüm?

Deminden beri sabırsızlanan kocakarı sonunda sordu:

- Gelen kimdir?

Olga hemen bir gömlek ile bir etek getirip, Fiokla'nın giymesine yardımcı oldu. İkiside sessizce içeri daldılar. Kocakarı gelenin Fiokla olduğunu anlayınca sinirli sinirli:

- Karı, sen misin? Bir kadın evine böyle sabaha karşı gelir mi?

Olga:

- Zararı yok, önemli bir şey değil güzelim, diyerek Fiokla'yı hem avutuyor hem de ısıtacak bir şeyler veriyordu. Onlarda yattıktan sonra yine ses kesildi.

Bu evde bir gün rahat uyku yüzü görülmezdi. Herkesin bir derdi vardı. Kaynana böbreklerinden çekiyordu. Geçim derdi, dışarıdan gelebilecek

saldırıları, kötü düşünceler kaynanayı, kocasının korkusu Maria'yı, açlık ise çocukları uyutmazdı. Uyudukları zaman heyecan içinde uyurlardı. İkide bir, bir yanlarından öbür yanlarına döner, kalkıp su içer, uykularında konuşur, dişlerini gıcırdatırlardı.

Yeni yatmışlardı ki Fiokla, birden kendini tutamayıp hıçkırma hıçkırma ağlamaya başladı. Kendine çabucak hâkim olup hıçkırıklarını tutarak bir süre de için için ağladıktan sonra sustu.

Derenin karşı yakasından kilisedeki büyük saatin sesi geliyordu. Bozuk olan saat, beşi vurduktan sonra üçü vurdu. Pencereden eve bir aydınlık vuruyordu. Gün mü doğuyordu yoksa hala ayın aydınlığıymıydı ayırt etmek zordu.

Aydınlığı fark eden Maria zorla, gerine gerine kalktı. İçerden, Maria'nın avluda ineği sağdığı, hayvana ikide bir "rahat dur, gudubet!" dediği duyuluyordu.

Evin içi henüz alacakaranlık, eşya ancak seçilebiliyordu ki kocakarı kalktı. Gece uyuyamamış olan Nikola ocağın üstündeki yerinden indi. İçinde eşyaları olan yeşil bir sandıktan frakını çıkardı, giydi. Pencereye yaklaşarak eliyle kollarının üstünü düzeltti, eteklerini çekti, penceredeki yansımalarına bakarak gülümsedi. Sonra büyük bir dikkatle üzerindeki çıkarıp katladı ve sandığa yerleştirdi.

Maria ocağı yakmak için içeri girdi. Halinden uykusunu alamamış olduğu, dolaşa dolaşa uykusunu açmaya çalıştığı anlaşılıyordu. Muhtemelen bir şey düşünüyordu veya akşam anlatılanlardan birini hatırlamıştı. Kendi kendine:

- Hayır, hürriyet esaretten daha iyi! dedi.

VII

Bir hafta önceden hangi gün ve nasıl geleceği bilinen tahsil memuru, o gün beklendiği gibi köye geldi. Köyde topu topu kırk hane vardı; hâlbuki hazinenin alacağı iki bin rubleyi geçiyordu.

Tahsil memuru meyhanenin önünde arabasından inerek iki bardak çay içtikten sonra arabayı muhtarın yanına sürmüştü. Vergi borcu olanların hepsi orada hali hazırda bekliyordu. Muhtar genç bir yaşta

olmasına karşılık sert bir adamdı. Kendisi de vergilerini zamanında ödeyememesine ve fakir olmasına rağmen, yine de her zaman hükümetin tarafını tutardı.

Küçük de olsa bir güç sahibi olduğu için muhtar olmaktan büyük bir haz duyardı. Hükümet otoritesinin kalkanı arkasında istediğini yapabilmekten hoşlandığı yüzünden belli oluyordu. Fakat bazen abartıyor, kendine hâkim olamayıp şiddet kullanıyordu. Sokak ortasında bir sarhoşun üzerine atılır, adamın ellerini arkasından bağlar bir kaç gün hapse tıkarı. Hatta bir kere hapse tıklan Nikola'nın babasını kurtarmak için ihtiyar heyetine gelip kavga çıkaran anasını da hapse tıkmış, tam tamına yirmi dört saat salıvermemişti. Şehir yüzü görmemiş, tahsilsiz, ömründe kitap karıştırmamış, fakat basmakalıp birçok söz ve görüşü bilir, kendisini laf arasında adam akıllı satardı. Dinleyenler bir şey anlamadıkları halde, kendilerinin akıl sır erdiremediği şeylerle ilgili konuşan muhtarı bir şey sanırlardı.

Büyükbaba elinde vergi hesabı yazılı resmi cüzdanı ile muhtarın evine geldiği zaman yaşlı, zayıf, uzun ak favorili tahsildar memuru, mukaddes resimler altındaki masanın başına geçmiş, bir şeyler yazıyordu. Ev temiz ve bakımlıydı. Duvarlar çeşitli gazete ve kâğıtlardan kesilmiş mukaddes resimlerle doluydu. Muhtar tahsildar memurunun yanı başında, ellerini göğsüne kavuşturmuş bir şekilde ayakta duruyordu.

Sıra büyükbabaya geldiğinde muhtar:

- Efendim, bu adamın yüz on dokuz ruble borcu vardır. Paskalyadan evvel bir ruble vermişti, ondan sonra bir kapık dahi vermedi, dedi.

Tahsildar, başını kaldırıp ihtiyara bakarak sordu:

- Niçin böyle yapıyorsunuz, borcunuzu neden vermiyorsunuz dostum?

İhtiyar kendisine konuşma fırsatı verildiğinden, heyecan içinde:

- İzin verirseniz anlatayım efendim. Efendim, önceki tahsildar ben borçlarımı veremeyince bana ot sat dedi. Neden satmayayım? Ailemin çayırdan topladığı otları iyi bir pazarlık ile sattım...

İhtiyar bunları anlatırken konuyla hiç ilgisi olmadığı halde muhtarı şikâyete başladı. Arada bir, destek ararcasına sıradaki diğer köylülere

dönüp “öyle değil mi?” diye soruyordu. Heyecandan kıpkırmızı kesilmişti. Alnından ve burnundan yere ter damlıyordu.

Tahsildar daha fazla dayanamayarak:

- Bana bunları niçin anlatıyorsunuz? Ben size borçlarınızı neden vermediğinizi sordum. Hiçbiriniz vermiyorsunuz. Ben merkeze ne derim?

İhtiyar:

- Ne yapalım, elde yok avuçta yok...

Muhtar:

- Bundan fayda gelmez, ihtiyar gerçekten düşkündür. Ya diğerleri? Gerçek sebep aslında votkadır. Bunların hepsi de laftan anlamaz, bulduklarını votkaya yatırır...

Tahsildar önündeki kağıda bir şeyler yazdıktan sonra ihtiyara:

- Yıkıl karşımdan! dedi.

Çok geçmeden kendisi de kalktı, yine nezaketen etrafı selamlayıp arabasına kuruldu. Yüzüne dikkatlice bakıldığında, o anda bile aklında muhtar, köylüler ve ödenmeyen vergiler değil, başka şeyler olduğu hemen anlaşılırdı. Muhtar, tahsil memuru henüz köyden iki kilometre bile uzaklaşmadan ihtiyarın evine gidip, zorla semaverini almıştı. Yaşlı kadın muhtarın arkasından:

- Vermem, semaverimi sana kaptırmam, Allah'ından bul! diye bağıra bağıra kendini paralıyordu.

Muhtar, sanki kimse kendisine bağırılmıyormuş gibi ardına bile bakmadan yavaş yavaş yürüyor, koca karı, beli bükülmüş, sinirden kıpkırmızı kesilmiş bir şekilde nefes nefese arkasından gidiyordu.

Başörtüsü omuzlarına kadar kaymış, taranmamış beyaz saçları rüzgârda iyice dağılıyordu. Birden durdu. Umutsuz bir isyan halinde bağrını dövme ve acınacak bir sesle haykırmaya başladı:

- Ey ahali... İçinizde hiç mi namuslu kimse yok! Bu adam rızam olmaksızın benim evime girdi, malımı aldı, götürüyor... İçinizde hiç erkek kalmadı mı? Yetişin...

Kadının içler acısı haykırışından muhtar da ürktü. Hiddetle geri dönüp kadına:

- Kadın kadın, kendine gel... dedi. Sonra bir hışımla kocasına dönerek:

- Karının aklını başına getir, üstüme salma. Hükümete karşı gelinmez! dedi.

Mujiklerin evinden semaver gidince ev bir çöle dönmüştü sanki. Küçültücü, ezici bir olaydı haciz işlemi. Kanepeyi, masayı veya tabaklarını alsalardı neyse... Ama semaverlerinin gidişi hepsini sarsmıştı. Maria ve çocuklar hüngür hüngür ağlıyordu. Suçu kendisinde gören ihtiyar bir köşeye sığınmış, başı önünde düşünüyordu.

Nikola ağzını açmıyordu. Onu seven ve hastalığından dolayı acıyan annesi, birden şefkat ve merhamet duygularını kaybedip oğluna saldırmaya başladı. Her şeye sebep olarak oğlunu görüyor, ağza alınmayacak küfür ve hakaretler ediyordu. Köye yolladığı mektuplarda İslav Pazarı'nda ayda elli ruble kazandığını övüne övüne anlatıyordu. Kazandığı parayla gurur duyduğu zamanlar eve kaç para yollayabiliyordu? Köye gelirken arkasına bir karı bir de velet takacak ne yüzü vardı? Yarın geberip gidince cenazesi hangi parayla kaldırılacaktı?

Bu beklenmedik sözler karşısında Nikola'nın da, Olganın da, kızın da yüzleri içler acısı bir hale geldi.

Yaşlı adam bir şeyler mırıldanarak şapkasını alıp yeniden muhtarı görmeye gitti. Artık gece olmuştu. Muhtar, suratı asık bir şekilde pis koku ve is içindeki ocağın yanında bir şeyler lehimliyordu. Zayıf, bakımsız, ihtiyarinkiler kadar pis çocukları yerlerde debelenerek oynuyorlardı.

Yüzü çillerle dolu, çirkin mi çirkin, karnı davul gibi şişmiş olan karısı ipek bir çile dolduruyordu. O kadar mutsuz ve muhtaç bir aileydi ki, içlerinde yalnız muhtar genç ve sağlam görünüyordu.

İhtiyar kanepenin üzerinde haczedilmiş beş semaver daha görünce yalvardı:

- Allah aşkına bizim semaveri ver... Allah aşkına...
- Üç ruble getir vereyim.
- Nereden bulayım üç rubleyi? Olmayacak bir şey istiyorsun.

Muhtar yanaklarını şişirerek önündekine üfledi, ateş, kıvılcım saçtı. Elindeki metali parlatıyordu. İhtiyar endişeyle tekrarladı.

- Ne olur bizim semaveri ver!

Zaten kara olan muhtar, ocağın başında daha da kara görünüyordu. Metalleri parlatırken bir büyücüyü andırıyordu. İşini bırakıp ihtiyara döndü:

- Her şey mal müdürünün elinde. Ayın yirmi altısında toplanacaklar. Maruzatını ister yazı ile ister sözlü olarak orada anlatırsın.

İhtiyar bir şey anlamamasına rağmen hala açık bir kapı olduğuna memnun olarak evine döndü.

Tahsil memuru on gün sonra tekrar geldi, bir saat kadar kalıp gitti. Havalar iyice soğumuş, rüzgârlar esmeye başlamış, dere donmuştu. Tüm soğuğa rağmen henüz kar yağmıyordu, bu sebepten nakliyat güç oluyordu.

Soğuk bir pazar gecesi komşuları, semaveri alınan ihtiyar Mujikle fikir alışverişinde bulunmaya geldiler. Pazar günleri çalışmak günah olduğundan ışığa gerek yoktu; ışısız konuşuyorlardı. Kötü haberler vardı. İki üç evden vergi borcu yüzünden tavuklar alınmış, bunların çoğu nakliye sırasında aklıktan ölmüştü. Bazılarının da koyunları alikonulup ilçeye gönderilmiş, yem ve su veren olmadığından hayvanların bir kaç tanesi ölmüştü. İşsiz ve fakir Mujikler bu olan bitenlerin sorumlusunun kim olduğunu araştırıyorlardı.

İhtiyar:

- Kim olacak, idare meclisi! dedi.

Kendisi de bir Mujik olan diğer bir köylü ihtiyarı onayladı:

- Elbette, idare meclisidir!

Evet, başlarına gelen bütün belaların tek sebebi idare meclisi idi. Vergi borçlarının, bu borçları verememelerinin sonucunda kendilerine verilen haksız cezaların, ekinlerin iyi gitmemesinin velhasıl başlarına gelen her kötü şeyin sebebi o idi. Hepsi bu konuda birleşiyor, ancak hiçbiri idare meclisinin ne demek olduğunu bilmiyordu.

Dert yanmaları bitip, başka dertleri kalmayınca birbirlerine ikide bir, neden hala kar yağmadığını sormaya başladılar. Elllerinde satmak için hazır odunları vardı; fakat her yer çamur olduğundan bu çamur deryalarını aşarak, odunlarını pazara götüremiyorlardı.

Bundan on beş yirmi yıl evvel bu köyde ne mühim şeyler konuşulurdu. Her ihtiyar bir sır saklar ve sırrıyla ölürdü. Yeni araziler açıp, arazi sahibi olma şansı vardı. Fakat şimdi bütün araziler açıldığından, herkesin malı mülkü belli olduğundan bedavadan bir şey sahibi olmak pek mümkün değildi.

Muhabbet şimdi de yemden, hiç bitmeyen ihtiyaçlardan ve bir türlü edemedikleri kârlardan bahsederek devam ediyordu. Bir an konuşmaktan yorulduklarından olsa gerek, sustular. Sonra sil baştan yine ellerinden alınan tavuklardan, koyunlardan bahsettiler. Sıra bunların sorumlusunu bulmaya gelmişti yine. Tüm bunların sorumlusu kimdi? İhtiyar kesin bir şekilde:

- İdare meclisi! dedi.

Başka kim olabilirdi ki?

VIII

Büyük kilise köye altı kilometre uzaklıktaydı. Mujikler ancak vaftiz, düğün, cenaze gibi sebeplerden oraya giderlerdi. Genellikle derenin karşı kıyısındaki kilise onlara yeterde artardı bile. Kutsal günlerde köyün genç kızları süslenip püslenip, güya ibadet etmek için kiliseye giderlerdi. Delikanlılar onları yeşil, sarı, kırmızı elbiseler içinde çayırdan geçerken görmek için önceden gidip beklemeye başlarlardı. Havalar güzel olmadığında kimse evinden dışarı çıkmazdı. Papaz, elinde haçıyla ev ev köyü dolaşır, önemli kutsal günlerde kiliseye gelmeyenlerden on beşer kapik toplardı.

İhtiyar Mujiğin Allah'ı tanıdığı yoktu, onu düşünmeye hiç vakti olmamıştı. Yanında dinden, mucizeden, kerametten bahsedilip kendisine de bir şeyler sorulduğu zaman başını kaşıyarak istemeye istemeye:

- Onun orasını kimseler bilmez! dedi.

Koca karının ise inandığı net bir şey yoktu. Karma karışık bir şeylere inanıyordu. Kırk yılda bir akli ölüme, günaha, ruhun ölümsüzlüğüne gidecek olsa da aynı dakika ihtiyaçların temini endişesi aklını alır, bir anda pusulayı şaşırırdı. Üstelik ibadet surelerini de bilmezdi.

Maria ile Fiokla ise akıllarına estikçe haç çıkarırlar, senede bir defa cemaatle ibadet ederlerdi; fakat ne yapacaklarını, ne okuyacaklarını bir türlü bilemezlerdi.

Çocuklara da dua ve ibadet öğretilmediği yoktu. Onlara kimse Allah'tan bahsetmezdi ama orucu yememelerine dikkat edilirdi. Fakat bundaki asıl sebep yemekten tasarruf sağlamaktı. Genel olarak bütün köy aynı haldeydi. Allah'a, ahirete inananların sayısı gün geçtikçe azalıyordu. Din konusunda bilgili olan hemen hemen kalmamıştı. Hal böyleyken yinede herkes incili sever, saygı ile dinlerdi. Buna rağmen İncil çok azının evinde vardı, üstelik evinde olanlarında çoğu da okuma bilmiyordu.

Misafir gelin Olga'ya, ara sıra İncil okumasından dolayı tüm köy saygı duyuyordu. Bu saygının en büyük göstergesi ise köy halkının ona ve kızına "siz" diye hitap etmesiydi.

Olga kutsal günlerde yakın köylere ve ilçe merkezine gidiyordu. İlçede iki manastır, yirmi yedi kilise vardı. Manastırlarda zihni büsbütün perişan olur, kendinden geçer, ailesini ve kendini unutturdu. Gelin ancak köye döndükleri zaman bir kocası ve kızı olduğunu sevinçle hatırlardı. Onlara gülümseyerek:

- Size yüce Tanrı'nın selamını getirdim! derdi.

Köyünde olup bitenler Olga'ya tiksindirici gelirdi, ama acımdan da geri duramazdı.

Mujikler kutsal günlerde içerler, bayramlarda içerler, oruçta içerlerdi. Bazen üç gün eve gelmeden içtikleri olurdu. Bir kere köy sandığından elli ruble çalıp içmişlerdi. Ondan sonra da kapı kapı dolaşip içmeye devam edebilmek için para toplamışlardı.

Büyükbaba bayramın ilk günü bir koyun kurban kesmişti. Nadiren et bulan aile sabah, öğle, akşam bitmeyen bir iştahla tıka basa yemişlerdi. Çocuklar gece kalkıp et aranmıştı. Maria'nın kocası üç gün üç gece sarhoş olmuş, kasketini, ayakkabılarını içkiye vermişti. Eve gelinceye karısını bayıltıncaya kadar dövmüştü. Kadını ayıltmak için başından aşağı kovalarla su dökmek gerekmişti.

Bir keresinde köyde gerçekten dini bir merasim olarak nitelendirilebilecek bir merasim tertip edilmişti. Geçen ağustos ayında ilçenin bütün köylerinde Meryem Ana'nın büyük resminin alaylarla dolaştırıl-

ması münasebetiyle yapılmıştı. Köyün genç kızları, rengârenk bayramlık giysileriyle daha gün doğmadan Meryem Ana'nın resmini karşılamak için yollara düşmüştü. Ancak akşama doğru köye varan alay, ter, toz, toprak içinde dualarla kapı kapı dolaşarak resmi herkese göstermişti. Büyük bir kalabalık ortalığı kaplamış, karşı yakadaki kilisenin çanları durup dinlenmeden çalınmıştı. İhtiyar, koca karı, Sıryak resme doğru ellerini uzatarak:

- Bizi koru, şefaate eyle! diye yalvarmışlardı.

Bütün köyü, zenginlerin, mal mülk sahiplerinin henüz her şeyi yutmadıklarına, onların bitmek tükenmek bilmeyen zulümlerine, yıllardan beridir çektikleri sefaate, karşı koyabileceklerine dair bir inanç kaplamıştı.

Maria:

- Ey merhametli anamız, kurtar bizi! diye ağlıyordu.

Resim başka köylülerin eline geçip gider gitmez dualarda bitmiş, köyde herkes eski halini almıştı. Meyhaneden yine boğuk sesler ve bağırtilar gelmeye başlamıştı.

Ölüm korkusu en çok ta zengin Mujiklerde vardı. Zenginleştikleri ölçüde dinden imandan uzaklaşıyorlardı ama ölüm korkusuyla her fırsatta mum yakıyor, haç çıkarıyorlardı. Fakir Mujikler ise ölümden korkmuyorlardı. İhtiyarlarının yüzlerine karşı hiç çekinmeden artık yaşlandıklarından ölme vakitlerinin geldiğini hatırlatırlardı. İhtiyarlar ise nedendir bilinmez sabırla dinlerlerdi. Köylüler Hasta olan Nikola'nın yanında Fiokla'ya, yakında Nikola hastalığından dolayı öleceğinden asker olan kocasının abisi öldüğü için askerlikten kurtulacağını söylüyorlardı. Maria ise ölümden korkmak şöyle dursun, Azrailin bütün dualarına rağmen neden hala gelip canını almadığına şaşırıyordu. Çocuklarından biri öldüğü zaman önce üzülüyor sonra seviniyordu.

Mujikler ölümden değil ama hasta olmaktan çok korkarlardı. Hafif bir baş ağrısı, bir bağırsak rahatsızlığı kocakarının kendi kendisini yerlere atıp:

- Aman yarabbi, bitiyorum... diyerek inlemesine yetiyordu.

Mujiklerin ağızlarından soğuk algınlığı, bağırsak kurdu, karın şişliği gibi hastalıklar hiç düşmezdi. Soğuk almaktan çok korkarlar, sırf bu yüzden yazın sıcak günlerinde bile iyice örtünmeden yatmazlardı.

Koca karı kendine iyi bakar, hasta olduğundan değil de daha çok evhamından sık sık hastaneye giderdi. Doktorlara yaşını doğru söylerse, bunun ölme zamanı gelmiş, deyip iyi bakmayacaklarını sandığından yetmiş olan yaşını elli sekiz olarak söylerdi.

Sabah erkenden yanına iki üç torunu da alarak erkenden hastaneye gider, akşama elinde kendisi için bir şişe ilaç, torunları için birer kutu merhemle evine dönerdi. Bir kere de Nikola'yı götürmüş, o da verilen ilacı iki hafta kullandıktan sonra iyileştiğini söylemişti.

Yaşlı kadın köyün elli kilometre civarında ne kadar hekim, ne kadar hastabakıcı, ne kadar üfürükçü varsa hepsini tanırdı. Geçen paskalyada papaz elinde asasıyla bütün köyü dolaştığı sırada koca karıya, şehirdeki hapishanenin yanında oturan, eskiden orduda cerrah yardımcılığı yapmış, her derde deva ilaçlar veren birini anlatmıştı. Oğluna onu getirmesini söylemişti. Kadın bunu kafasına koymuş, ilk karlar düşünce şehre gitmiş, yanında uzun sakalı olan yaşlı bir adamla dönmüştü. Onlar vardığında evde işçiler vardı. Gözünde yuvarlak çerçeveli gözlüğüyle terzi, eski bir kumaştan yelek biçiyor, iki delikanlı ise fötr botlar yapıyorlardı. Sarhoşluğu yüzünden sonunda evden kovulmuş olan Siryak da oradaydı. Terzinin yanına çömelmış bir toka tamir ediyordu. Zaten küçük olan ev insanlarla dolunca pis olan havası daha da pis bir hal almıştı. Cerrah muavini Nikola'yı evirip çevirerek muayene etti. Hacamat yapmak gerektiğini söyledi. Bardakları yerleştirdi. İhtiyar, kocakarı, Siryak, terzi, çocuklar muavinin etrafını sarmış yaptıklarını dikkatle izliyorlardı. Hepsi de tedavi uygulanırken hastalığın, bardaklar vasıtasıyla hastanın vücudundan çıkmakta olduğunu görür gibi oldular. Nikola da kara kara kanların, pisliklerin vücudundan çıktığını görünce sevindi.

Terzi:

- Pek güzel, Allah'ın izniyle bir şeyciği kalmamıştır artık! dedi.

Zamanında cerrah yardımcılığı yapmış olan yaşlı adam, ilkin on şişe sonra on iki şişe daha yapıştırmıştı. Çayını içip biraz dinlendikten sonra gitti. O gittikten sonra hastaya bir titreme geldi. Yüzünün rengi

gitti. Parmaklarına bir morluk çöktü. Bir kaç kat yorganla örtükleri halde hala üşüyordu.

Akşam olunca can çekişmeye başladı. Yere, tahtaya indirilmesini ve terziye sigara içmemesini söyledi. Paltosunun içine sessizlikle ile büzüldü, sabaha karşı da son nefesini verdi.

Ne uzun ne şiddetli bir kıştı...

IX

Kışın sonlarına doğru Mujiklerin her kış bu zamanlar olduğu gibi hiç buğdayları kalmadı. Bakkaldan parayla un almak zorundaydılar.

Bir uğraşı olmayan Siryak, her akşam bir bahaneyle evde kavga çıkarıyor, herkesi korkutuyordu. Sabahları kalkınca da dün yaptıklarından utanıyor, baş ağrısından duramıyordu. Acınacak bir haldeydi. Ahırdan açıklıktan inleyen ineklerin sesi geldikçe kocakarı, Maria kan kusuyorlardı. Kış bütün çetinliğiyle devam ediyordu. Arada bir don oluyor, bazen de uzun süren fırtınalar çıkıyor, ardından da kar yağıyordu.

Tüm zorluğuna rağmen kış bitti. Nisanın ilk günlerinde gündüzleri havalar ılık olurken geceleri hala don oluyordu. Havaların biraz daha ısınmasıyla da dondan da eser kalmadı. Artık dere akmaya başlamıştı. Çayırılık ve dere boyundaki kısa ağaçlar bahar sularıyla kaplanınca köy ile kasaba arası, ötesinde berisinde ördekler yüzen bir göl haline gelmişti. Güneş, her akşam batarken akla hayale gelmeyecek ışık oyunları yapıyor, ancak bir tabloda görüldüğünde gerçek olduğuna kanaat getirilebilecek kadar güzel renk ve bulutlar meydana getiriyordu. Turnalar hızlı hızlı kanat çırparak uçuyor, insanı çağırır gibi bağırıyorlardı.

Köyün en dik ve yüksek tepesine çıkan Olga, çayırları, güneşi, nur içinde parıldaayan kiliseyi uzun uzun seyretti. Tek arzusu dünyanın öbür ucu bile olsa buradan başka bir yere gitmekti. Bu duyguyla gözyaşlarına boğuldu.

Kendisinin Moskova'ya gidip bir oda hizmetine, Siryak'ın ise kapıcılık, çöpçülük gibi bir işe girmesine karar verildi.

Havalar iyice ısınıp yerler kuruyunca yolculuk hazırlığı başladı. Olga ile Şaşa hava henüz yeni ağarırken torbaları sırtlarında yola koyuldular.

Maria da onları uğurlamak için bir müddet onlarla yürüyecekti. Sıryak hastalandığından bir hafta sonra gidecekti.

Olga kiliseye doğru dönerek son bir defa daha dua etti. Kocasını düşündü ama ağlamadı, sadece hüznünlendi. Kışın daha bir zayıflamış, çirkinleşmiş olan kocakarıya döndü, vedalaştı. Eskiden yüzünü süsleyen sevimli havanın, tatlı gülüşünün yerine, sert bir ızdırap ve tevekkül gelmişti. Köyden ve Mujiklerden ayrılış içine dokunuyordu.

Kocasının gömülüştü gözlerinin önüne geliyordu. Cenaze evlerin önünden geçerken her evin ferdi ayrı ayrı dua etmiş, herkes ağlamıştı. Bu köyde geçirdiği bir yaz ve bir kış içinde köylülerin hayvanlardan daha kötü yaşadıklarını görmüştü. O da zor gün ve geceler geçirmiş, alışık olmadığı bu yaşayışı pek zorlu bulmuştu. Mujikler kabaydılar, namus nedir bilmiyorlardı, pislik, sarhoşluk ve sefalet içinde durup dinlenmeden boğuşuyorlardı. Birbirlerine hiç saygı beslemiyor, hakaretler ediyor, ama yinede birbirlerinden korkuyorlardı. Meyhane açan, halkı sarhoş eden kimdir? Mujik. Köyün, mekteplerin, kilisenin parasını çalıp içkiye veren kimdir? Mujik. Komşusunun eşyasını yürüten, evini yakan, bir şişe votkaya yalancı şahitlik yapan kimdir? Mujik. İdare meclisine, bazı köylülere ilk dil uzatan kimdir? Mujik...

Onlarla birlikte yaşamak veya yaşamaya çalışmak korkunçtu. Ama en nihayetinde onlarda birer insandı, onlarda ızdırap çekiyor, ağlıyor, inliyordu. Yaptıkları kötülüklerin açıklanamayacak gerekçeleri, mazeret olarak gösterilemeyecek hiçbir parçası yoktu. Gündüzleri bin bir çile bin bir dert, geceleri o üzüntülerin, dertlerin bitmez ağrıları, çok soğuk kışlar, iyi olmayan mahsul, topraksızlık, bunlara karşılıklı ise sadece çaresizlik...

Zenginler fakirlere yardım etmezler; çünkü kendileri de bu şekilde büyümüşlerdir. Kendileri de bütün gün kavga içindedirler. En küçük memura kadar köyden hükümet adına kim gelir geçerse köyün, köylünün malına el uzatır. Böyle menfaat peşinde koşan, tembel ve köyle alakaları ancak yağmadan ibaret olan insanlardan bir yarar görmenin imkânı olabilir miydi?

Olga bir kış günü sokak ortasında dövme için Sıryak'ı gelip aldıkları zaman, ihtiyarın yüzündeki acıyı ve gözyaşlarını hatırlıyordu. Kendisinde

derin bir yara açacak surette onların hepsine acıyor ve yolu ilerledikçe dönüp dönüp bakıyordu.

Maria onlarla beraber üç kilometre yürüdükten sonra Olga'dan ve kızı Şaşa'dan ayrıldı. Bir ara Tanrı'ya yalvarır gibi diz çöküp ağlamaya başladı:

- Ah, işte yine yalnız kaldım... Ne kötü talihim varmış...

Uzunca bir süre böyle inledi.

Güneş yükseldikçe hava ısınıyordu. Köy artık çok uzaklarda kalmıştı. Ana kız bahar havasının tadını çıkara çıkara yürüyordu. Köyü de Maria'yı da unutmışlardı. Etraftaki her şey gönüllerini açıyor, eğlendiriyordu. Şurada bir tepe, ötede birbiri ardına dizilmiş, nereye gittiği bilinmeyen, tellerinden gizemli sesler çıkan telgraf direkleri... Daha da ötede içinden taze kendir kokuları gelen, mutlu insanların oturduğu, bunların şairane bir hayat yaşadığı izlenimi veren ufak bir çiftlik... Bir tarafta kendi haline tarlaya bırakılmış bir beygir... Diğer tarafta cıvı cıvı öten tarla kuşları, birbirine seslenen bıldırcınlar, oradan oraya koşturan tavuklar...

Ana kız öğle üzeri büyük bir kasabaya girdiler. Büyük bir caddede generalin ahçısına rastladılar. Hava sıcak olduğundan adamcağızın kılsız, terli, kırmızı kafası güneşte parlıyordu. İlk anda ne kadın ne de ahçı birbirlerini tanıyamadılar. Sonra birden ikise de dönüp arkalarına baktılar, yaklaşıp tanıştılar. Tanışmadan sonra daha fazla konuşmayı yollarına gittiler.

Olga ve Şaşa kasabada ki evlerin en zengin ve en yeni görüneninin açık kapısının önünde durdular. Olga eğilerek, merhamet uyandıracak bir ses tonuyla:

- Efendiler, ölmüşlerinizin ruhu için bana bir sadaka ihsan ediniz...!

Şaşa da aynı eda ile tekrar etti:

- Efendiler, ölmüşlerinizin ruhu için bir sadaka...

KILIBIK ADAM

Güzel bir bahar sabahı kurmay yüzbaşılıktan emekli derebeyi Dokukin, nineden kalma antika koltuklara oturmuş, tembel tembel pencereden dışarısını seyrediyorduk. Çok canımız sıkılıyordu.

Dokukin:

Tuv! Diye homurdanıyordu. Öyle can sıkıntısı ki mahkeme mübaşiri ziyaret etse memnun olacağım!

Ben:

“Yatıp bir uyku mu kestirsem?” diye düşünüyordum. Böylece can sıkıntısı konusu üzerinde düşünmeye başladık. Hayli zamandan beri temizlik yüzü görmeyen, bunun için gökkuşağını andıran camların arkasından, dünyanın bu durgunluğunda beliren küçük bir değişiklik gözümüze çarpana kadar düşündük. Bir de baktık, geçen yıldan kalan yaprak yığınının üstünde duran, kâh bir ayağını, kâh öbür ayağını kaldırmaya çalışan horoz (her iki ayağını birden kaldırmak istiyordu), ansızın kanatlarını çırparak arı sokmuş gibi kapının yanından kaçıp kenara fırladı.

Dokukin gülümseyerek:

Birisi geliyor... dedi. Hiç değilse gelen bir misafir olsa can sıkıntısından kurtulurduk...

Horoz bizi aldatmamıştı. Bahçe kapısından önce bir at başı, sonra bütün bir at, ve çamurluklu, kapkara, ağır bir yaylı araba görüldü. Araba avluya girdi, biçimsiz şekliyle sola saptı, büyük bir gürültüyle ahıra yollandı, arabada iki kişi vardı: biri kadın, öbürü de zayıf yapılı bir erkekti.

Dokukin, korku ifade eden gözlerle yüzüme bakarak şakağını kaşdı:

— Hay, Allah kahretsin... diye mırıldandı. Dertsiz başa dert. Tevekkeli değil, rüyamda fırın gördüm.

— Ne var? Bu gelenler kim?

— Bizim hemşire ile kocası, Allah belâ...

Dokukin, yerinden kalktı, odada sinirli sinirli dolaşmaya başladı.

— Bütün kalbim buz kesildi... diye homurdandı. Kendi kız kardeşine karşı akrabalık duygulan beslememek günah, ama inanır mısınız? Kız kardeşimi görmektense ormanda haydutlarla karşılaşmayı tercih ederim. Bir yere saklansak nasıl olur? Varsın Timoşka bir yalan uydursun, meselâ, kongreye falan gittiler, desin.

Dokukin, yüksek sesle Timoşka'yı, çağırmaya başladı. Ama yalan söylemeye, saklanmaya vakit kalmamıştı. Bir dakika sonra holden fısıltılar duyuldu: kadın ve erkek fısıldaşıyordu.

Kalın kadın sesi:

— Etekliğimin kıvrımlarını düzeltti diyordu.

Gene söylediğim pantolonu giymemişsin! İnce ses:

— Lâcivert pantolonumu Vasiliy amcaya vermiştiniz, benekliyi de kışa kadar saklamamı emrettiniz, diye kendini müdafaa etmeye çalışıyordu. Şalı arkanızdan mı getireyim, yoksa burada mı kalsın?

Kapı sonunda açıldı. Odaya, kırk yaşlarında uzun boylu, mavi ipek entarili, şişman bir kadın girdi. Kırmızı, çilli yüzünde öyle sonsuz bir heybet vardır ki, Dokukin'in onu niçin sevmediğini hemen anladım. Şişman bayanın arkasından kısa boylu, zayıf bir adam geliyordu. Benekli bir redingot, geniş paçalı pantolon, kadife yelek giymişti. Omuzlan dar, yüzü tıraş edilmiş, burnu da kıpkırmızıydı. Yeleşinin önünde tasma zincirine benzeyen altın bir köstek sallanıyordu. Elbisesinde, tavır ve hareketlerinde, burnunda, çelimsiz vücudunda kölelik derecesine varan bir korkaklık, vardı. Bayan içeri girdi, bizi görmüyormuş gibi davranarak istavroz çıkarmaya başladı.

Kocasına dönerek:

— Dua et, dedi.

Kırmızı burunlu adam titredi, haç çıkarmaya başladı.

Kadın duasını bitirince Dokukin:

— Hoş geldin, hemşire! diyerek içini çekti. Bayan azametle gülüm-sedi, Dokukin'i öpmek üzere dudaklarını uzattı.

Kırmızı burunlu adamcağız da öpüşmeye kalkıştı.

— Müsaadenizle tanıtayım... Kızkardeşim Olimpiada Yegorovna Hı-lıkina... Kocasını Dosifey Petroviç. Bu da benim en iyi ahababım... Olimpiada Yegorovna sözlerin sonunu uzatarak:

— Müşerref oldum, dedi, ama elini uzatmadı. Memnun oldum...

Oturduk, bir dakika kadar sustuk. Olimpiada Yegorovna, Dokukin'e:

— Galiba misafir beklemiyordun? diye söze başladı. Ben de sana gelmeyi aklımdan geçirmiyordum, ama asiller derneği başkanına gidi-yordum da, hazır buradan geçerken uğrayayım, dedim...

Dokukin sordu:

— Dernek başkanına niçin gidiyorsun?

Bayan, başıyla kocasını işaret ederek:

Niçin olacak? İşte onu şikâyet edeceğim, dedi.

Dosifey Petroviç gözlerini yere indirdi, ayaklarını sandalyesinin altına topladı, sıkılarak yumruğuna öksürdü.

— Onu niçin şikâyet edeceksin?

Olimpiada Yegorovna içini çekti:

Asilliğini unutuyor, dedi. Bilmiyor değilsin? Sana da, onun ana ba-basına da şikâyet etmişim, nasihat vermesi için papaz Grigoriy'e kadar da sürükledim, kendim de birçok çarelere başvurdum, ama para etmedi. İster istemez dernek, başkanı beyefendiyi rahatsız etmek gerekiyor...

— Peki, ama ne yaptı?

— Hiçbir şey yapmadı, asilliğini unutuyor. Gerçi kendisi içki kullan-maz, yumuşak, uysal tabiatlı, saygılıdır, ama asilliğini unuttuktan sonra bunların ne kıymeti kalır baksanıza, kamburunu çıkarmış oturuyor, tıpkı bir ricacı yahut küçük bir memur gibi... Asil bir insan böylemi oturur. Adam gibi otur! İhtiyar musun?

Dosifey Petroviç, adam gibi oturmak için olacak, boynunu uzattı, çenesini yukarı kaldırdı, korkak bakışlarla kaşlarının altından karısına baktı. Bir suç işleyen küçük çocuklar da büyüklerine tıpkı böyle bakarlar,

konuşmanın özel, kendi aralarında bir mahiyet aldığını görerek dışarı çıkmak üzere yerimden kalktım. Bayan Hılikina bu hareketimi gördü.

Zarar yok, oturun! dedi. Gençlerin böyle şeyleri dinlemesi faydalıdır. Bizler pek öyle bilgin insanlar değilsek de sizden daha çok yaşadık. Bizim yaşadığımız gibi yaşamayı Allah herkese nasip etsin...

Sonra kardeşine dönerek:

— Aziz kardeşim, buraya kadar gelmişken öğle yemeğini de sizinle beraber yeriz. Ama herhalde bugün sizin yemekleriniz etlidir. Çarşamba günü olduğunu aklına bile getirmemişsiniz... diyerek içini çekti. Bize zeytinyağlı yemek hazırlasınlar. Etli yemek yemeyiz, bunu böylece bilmiş ol.

Dokukin, Timoşka'yı çağırdı, zeytinyağlı yemek ısmarladı.

Hılikina sözlerine devam ederek:

— Yemeğimizi yer yemez dernek başkanına gideriz... dedi. Artık buna dikkat etmesi için yalvaracağım. Asıl sınıftan olanların doğru yoldan sapmamalarına dikkat etmek onun vazifesidir...

Dokukin:

— Yoksa Dosifey yolunu mu şaşırды? diye sordu.

Hılikina:

— Sanki ilk defa işitiyorsun, diyerek somurttu. Hoş, sana göre hepsi bir ya... Kendin de pek o kadar asilliğini bilenlerden değilsin... Dur bakalım, bir kere de genç baya soralım.

Bana:

— Söyleyiniz, bakayım, dedi. Asil bir insanın ne idüğü belirsiz kimselerle düşüp kalkması doğru mudur?

Ben tereddütle:

— Meselâ kiminle?., dedim.

— Tüccar Gusev ile meselâ... Ben bu Gusev denilen adamı kapının eşiğine bile yaklaştırmıyorum, bu ise onunla dama oynuyor, beraber yemek yiyor. Sonra bir kâtip parçasıyla ava gitmesi hoş olur mu? İnsan bir kâtiple ne konuşabilir? Eğer bilmek istiyorsanız, bir kâtip onunla konuşmak şöyle dursun, huzurunda sesini bile çıkarmak cesaretini gösteremez, evet beyefendi Dosifey Petroviç:

— Ne yapayım, karakterim zayıf... diye fısıldadı.

Karısı, parmağındaki yüzükle sandalyenin arkasına vurarak:

— Sana şimdi karakterin, ne demek olduğunu gösteririm, diye tehdit etti. Bizim soyumuzu rezil etmene müsaade edemem! Kocam da olsan seni kepezeye çeviririm! Bunları anlamalısın! Seni adam eden benim! Onların, yani Hilikinlerin soyu sönmüş bir soydur, beyefendi, mademki ben aslen Dokukin soyundan olduğum halde ona vardım, o da bunu takdir ve hissetmek zorundadır. Şunu da bilmelisiniz ki, beyefendi, o bana ucuza mal olmadı! Kendisini bir memuriyete yerleştirmek için az para harcamadım! Bir kere de kendisine sorun bakalım! Şunu bilmelisiniz ki onu birinci sınıf memurluk sınavına sokmak bana tam üç yüz rubleye mal oldu. Ne zorum var? Sen, serser tavuk, bu zahmetlere senin için mi katlanıyorum sanıyorsun? Böyle bir şeyi aklından bile geçirme! Benim için en kıymetli şey, soyumuzun adıdır! Soyumuz bahis mevzuu olmasa, çoktan mutfağın bir köşesinde çürüyüp gitmişsin, bunu bilmiş ol.

Zavallı Dosifey Petroviç, dinliyor, susuyor, bilmem korkusundan, bilmem kepeze olduğundan, büzüldükçe büzülüyordu. Yemek arasında da sert karısı onu bir türlü rahat bırakmıyordu. Olimpiada Yegorovna gözlerini ondan ayırmıyor, her hareketini takip ediyordu.

— Çorbana tuz ek! Kaşığı yanlış tutuyorsun! Salata tabağını biraz öteye it, yoksa ceketinin yeni değecek! Gözlerini kırpma!

Dosifey Petroviç, yemeğini hızlı hızlı yiyor, karısının bakışları altında, boa yılanının önüne bırakılan bir tavşan gibi büzülüyordu. Karısıyla zeytinyağlı yemek yerken gizleyemediği bir istekle bizim köftelerimize ikide bir göz ucuyla bakmaktan kendini alamıyordu. Yemekten sonra karısı:

Dua oku, dedi. Kardeşime teşekkür et.

Yemekten kalkan Hilikina, dinlenmek için yatak odasına çekildi. O, gider gitmez Dokukin, iki eliyle başını tutup odada dolaşmaya başladı. Güçlülükle nefes alarak Dosifey'e:

— Yarabbi, ne bahtsız adammışsın sen! diye inledi. Onunla burada bir saat bir arada oturduğum halde duymadığım azap kalmadı; gece gündüz onun yanından ayrılmayan sen garibin hali nicedir... Of, aman bittim! Sen, bahtsız bir çilekeşsin! Öyle bir çilekeşsin! Öyle bir çilekeş ki bir eşi daha yeryüzünde görülmemiştir Dosifey gözlerini kırıştırarak:

— Karakterden yana çok serttirler, orası doğru, ama ben, gece gündüz Tanrıya kendilerini koruması için dua etmeliyim, çünkü kendilerinden iyilikle sevgiden başka bir şey görmedim. Dokukin, ümitsizlikle elini silkerek:

— İşte mahvolmuş bir insan! dedi.

Hâlbuki bir zamanlar kongrede söylevler veriyor, yeni harman makineleri icat ediyordu! Cadı kan, adamcağızın mahvına sebep oldu! Hey gidi! Öteden kadının kalın sesi duyuldu:

— Dosifey! Nerelerdesin! Buraya gel de sinekleri kov hadi!

Dosifey Petroviç titreyerek ayaklarının ucuna basa basa yatak odasına doğru koştu...

Dokukin onun arkasından: “Tuv!” diye tükürdü.

EVET, O HAKLIDIR!

... Binasında bir hayır işi için maskeli bir balo veriliyordu. Saat gece yarısına gelmek üzereydi. Maske takmamış olan ve dans da etmeyen üst kesimden beş kişi, balonun tertip edildiği binanın okuma salonundaki büyük masanın etrafında oturuyorlardı. Kimi gazete, dergi okuyor, kimi de uyukluyordu. Arada bir balo salonundan bir kadın kahkahası geliyor, kapının önünden geçen garsonların taşıdıkları tabak çanakların şangırtısıyla ayak sesleri işitiliyordu. Toplantı salonunda ise çıt yoktu.

Fakat aniden kuru, tok bir ses duyuldu.

- Sanırım burada daha rahat edeceğiz, buraya geliniz!

Kapı açıldı, arabacı kılığında girmiş, şapkası tavus kuşu tüyleriyle süslü, tıknaz bir adam toplantı salonuna daldı. Arkasından da birbirinden cilveli iki kadın, bir de garson girdi. Garsonun elindeki tepside bir likör, üç şarap şişesi, bir kaç kadeh ve bardak bulunuyordu. Adam:

- Burası balo salonundan daha serin gibi... Tepsiyi şu masanın üzerine koy.

Daha sonra evlatlarına dönerek:

- Buyurun matmazeller.

Salonda okumak ve uyuklamakla meşgul olan beylere:

- Efendiler, siz burada ne yapıyorsunuz?

Hafiften sarhoş olduğundan bunu söylerken sallandı, dengemi sağlayayım derken de içinde resimli dergiler bulunan bir kaç koliyi düşürdü.

- Garson, tepsiyi şuraya koy. Efendiler sizde artık ikileyniz. Gazete okuyup, politika yapmanın zamanı değil!

Tahsilli zatlardan biri irkilip gözlüğünün arkasından maskeliye bakarak:

- Efendi, o kadar gürültü etmeseniz... Burası toplantı salonu, büfe değil, hele içki içecek yer hiç değil... dedi.

- Neeee... Burası büfe değil mi? Aaaa... Değilmiş! Ben burada içki içince zelzele mi olacak, yoksa tavan mı çökecek? Benim sizlerle çene yarıştırarak vaktim yok... Hadi, bırakın şu gazeteleri, okuduğunuz kadarı yeter. Hem okumayınca bir şeyiniz eksilmez, üstelik gözlerinize eziyet etmemiş olursunuz. Aslında asıl sebep; ben böyle olmasını istiyorum. Gerisi boş!

Garson tepsiyi söylediği üzere masaya koyduktan sonra yeni emirleri beklemek üzere kapının yanındaki yerine geçti. Hanımlar hemen tepsideki şarap kadehlerini alıp içmeye başladılar. Arabacı kostümlü adam hem kendine likör dolduruyor, hem de söyleniyordu:

- Şu paçavra gazeteleri güzelim içkilere tercih eden allâme olur mu hiç! Efendiler bana kalırsa sizin şu gazete parçalarına olan bu saçma ilginiz, içecek bir şeyiniz olmamasındandır. Nasıl? Öyle değil mi? Hah hah hah...! Hey gözlüklü efendi, ne okuyorsunuz, yine neler şişirmişler? Bırak bunları, yaşamana bak...

Dedikten sonra birden yerinden kalkıp gözlüklünün elindeki gazeteyi çekip aldı. Gözlüklü efendi önce afalladı, sonra kızardı, hayretle arkadaşlarının yüzüne baktı. Onlarda en az gözlüklü kadar şişirmişti.

Artık iyice sinirlenen gözlüklü:

- Efendi, kendinize gelin. Okuma salonunu meyhaneye çevirdiniz. Yakışıksız hareketlerde bulunuyorsunuz. İş adamının elinden gazete çekip almaya kadar vardınız. Ben böyle bir şeye katlanamam. Karşınızdakinin kim olduğundan haberiniz yok galiba, ben bir banka yöneticisiyim!

- Siz pek ala bir banka yöneticisi olabilirsiniz, ama bu benim umurumda bile değil! Bunu gazetenize şimdi yapacaklarımdan anlarsınız herhalde... deyip, gazeteyi parçaladı.

İyice afallayan banka yöneticisi, etrafına bakınarak:

- Efendiler, nedir bu olanlar? Çok tuhaf, olmayacak şey!

- Ayyy... Gözlüklü efendi kızdı, ne kadar korktum anlatamam... Korkudan her yanım titriyor... Bu kadar yeter! Artık şakayı bırakalım, benim

çene yarıştıracak vaktim yok. Burada şu hanım kızlarla yalnız başıma kalıp, eğlenmek istiyorum. Beni daha fazla kızdırmadan çekip gitmenizi rica ediyorum. Hadi, çıkın dışarı. Hadisenize kapı dışarı diyorum. Yoksa...

Adamın son sözlerini yüzüne bakarak söylediği yetimler mahkemesi başkâtibi, sinirinden kıpkırmızı kesilmiş bir halde cevap verdi:

- Siz neler diyorsunuz? Söylediklerinizi kulaklarınız duyuyor mu? İnsanlara ağzınıza geleni söyleyemezsiniz, bu ne küstahlık...

Tavus kuşu tüyünden şapka takmış olan arabacı kostümlü adam hiddetle elini masaya vurdu. Masadaki bütün bardaklar sallandı.

- Küstah mı? Sen kime küstah diyorsun? Yüzümde maske var diye ağzına gelen her lafı söyleyebileceğini mi sanıyorsun? Seni ahmak! Sana derhal buradan gitmeni söylüyorum! Siz de banka yöneticisi hazretleri... Hepiniz, hepiniz defolun...

Artık sinirinden iyice deliye dönmüş olan banka yöneticisi:

- Öyle olsun, siz şimdi görürsünüz... dedikten sonra garsonu çağırıp idare memurunu çağırmasını söyledi.

Bir kaç dakika sonra göğsünde mavi bir kurdele taşıyan kırmızı yüzlü, ufak tefek bir adam henüz yeni bıraktığı dansından nefes nefese okuma salonuna daldı. İlk söz olarak tavus kuşu tüylüye:

- Efendi, derhal bu salonu terk ediniz! Burası içki içilecek yer değil, lütfen büfeye geçiniz!

- Ben seni çağırdım mı? Sen de nereden çıktın?

- Lütfen buradan hemen çıkınız ve bir daha bana "sen" diye hitap etmeyiniz.

- Bana bak, mademki idare memurusun sana bu allame bozuntularını buradan çıkarman için bir dakika veriyorum. Hanım kızlar burada tek bir yabancı erkek dahi istemiyorlar. Sıkılıyorlar ve bende paramın gücüyle onların rahat etmelerini istiyorum!

Banka yöneticisi bağırdı:

- Bu adam kesinlikle deli! Bir domuz ahırında değil de neden burada olduğunu bir türlü anlamıyorum... Polis komiserini çağırınız.

Çok geçmeden üzerinde üniformasıyla yaşlı bir adam geldi.

Arabacı kostümlü adam:

- Hah, işte şimdi ödüm koptu! Bu başıma gelenler nedir? Gerçekten korkuyorum, hem de hayatımda hiç korkmadığım kadar. Bu kedi bıyıklı, şaşı gözlü adamdan kim korkmaz?

Polis komiseri sinirden titreye titreye avazı çıktığı kadar bağırdı:

- Efendi, kes sesini. Ya buradan hemen efendi efendi çıkarsın yahut polis gücüyle zorla çıkarılırsın.

Okuma salonu aklın alamayacağı bir gürültü ile kaplanmıştı. Hid-detinden iyice kızaran polis komiseri ayaklarını yere vurarak bağıyor, banka yöneticisi boğazlarını yırtarcasına haykırıyor, mahkeme baş katibi durmadan konuşuyordu. Çeyrek saat öncesine kadar ağır, edepli, okuma müptelası tahsilli beyler, şimdi hep beraber bir yobaz kümesi halinde bağıriyorlardı. Fakat tavus kuşu tüylü şapkalı adamın şamatası hepsini bastırıyordu. Bu bağırişmalar yüzünden dans ve müzikte durmuş, davetliler ne olduğunu anlayabilmek için okuma salonunun kapılarına yığılmıştı.

Polis komiseri artık bu işe bir resmiyet kazandırmak için masa başına geçip zabıt tutmaya hazırlandı.

Arabacı kostümlü adam elini kalemin ucuna uzatarak:

- Yaz yaz... Ama sen yazınca benim halim ne olur? Ah, zavallı ben! Başımı nasıl kurtarırım bu dertten? Hah, hah, hah... Hazır mısın, başladın mı? Bitti mi? Herkes altına imza attı mı? Şimdi bir de bana bakınız, biiir, ikiiii, üüüüç!

Arabacı kostümlü adam dimdik ayağa kalktı. Bir hamleyle yüzündeki maskeyi çıkarıp attı. Her tarafından sarhoşluk akan yüzünü gösterdi. İnsanların yüzündeki kendi eseri olan şaşkınlık ifadesinden büyük bir zevk alarak kahkahalarla kendini koltuğa bıraktı.

Gerçekten de maskenin inmesinin insanlarda yarattığı etki çok büyüktü.

Okuma salonu bilginleri perişan bir halde birbirlerine baka kaldılar. Polis komiseri istemeden yaptığı büyük gaf karşısında neredeyse göçmüştü. Tüm bu olanların tek sebebi ve baş aktörü, şehrin hayır işlerinde herkese örnek olan, eğitim, öğretim konusunda daima ön ayak olan, fakirlerin babası, milyoner, şu çok ünlü fabrikatördü. Gazetelerin her gün bir sebepten iftiharla bahsettiği milyoner...

Arabacı kostümlü, şimdi milyoner sıfatıyla sordu:

- Peki, efendiler, şimdi çıkıp gidecek misiniz?

Okuyucular ağızlarını bile açmadan, ayakkabılarının ucuna basa basa salonu terk ettiler.

Komiser, yine şarap getirmekte olan garsonu kapıda yakalamış soruyordu:

- Ulan, onun kim olduğunu biliyordun da neden bize fısıldamadın?

- Affedersiniz efendim ama efendi hazretleri menetmişlerdi.

- Demek öyle, ben şimdi seni bir ay deliğe tıkayım da aklın başına gelsin. Polisten sır saklamanın ne olduğunu o zaman öğrenirsin!

Komiser okuma salonu allamelerinden henüz kapı önünde bulunanlara:

- Efendiler, böyle bir sahneye sebep olacağınıza on dakikalığına salonu boşaltsaydınız daha iyi olmaz mıydı? Kıyamet mi kopardı? Şimdi lütfen bir an önce dağılınız, haydi! Ah başıma gelenler...

Okuyucular okuma salonundan çıkmış, günahlarının büyüklüğü altında ezik, mahzun ve bitkin bir şekilde “şimdi ne olacak” kabilinden bir şeyler fısıldıyorlardı birbirlerinin kulağına. Karıları, çocukları, onların koskoca bir milyoneri, hakaret ederek gücendirdiklerini öğrenince boynları bükük evlerine gitmişlerdi. Dans onlar için erken bitmişti.

Milyoner sabahın dördüne doğru okuma salonundan zil zurna sarhoş bir şekilde sallana sallana çıktı. Büyük dans salonuna girip orkestranın yanına oturdu ve müziğin ritmi eşliğinde uyuklamaya başladı. Bir süre sonra da başı önde horlamaya başladı.

İdare memuru müzisyenlere:

- Aman, çalmanız, efendi hazretleri uyuyor! dedi.

Bir aralık milyonerin gözlerini açmasıyla mahkeme reisi büyük bir dikkat ile eğilerek sordu:

- Efendimizi evine kadar götürebilir miyim? Veya arabanızı kapıya çektireyim mi?

Milyoner yanından birini kovmak istiyormuş gibi başını öte tarafa çevirdi.

Mahkeme reisi tekrarladı:

HİKAYELER

- Efendimi götürebilir miyim? Yahut arabanızı kapıya çeksinler mi efendim?

- Ne istiyorsun be adam?

- Evinize kadar size eşlik etmek istiyorum efendim, çünkü vakit geç oldu, balo bitti.

- Gidelim öyleyse!

Mahkeme reisinin yüzünde bir sevinç ışıltısı parladı. Bu sevinçle milyonere kalkması için yardım etmeye koyuldu. Reisin diğer arkadaşları da elbirliğiyle birer pervane misali milyonerin etrafını sardılar. Zampara milyoneri büyük bir özenle kollarından tutarak kapıya götürdüler.

Banka yöneticisi güzellemeler yapıyordu:

- Böyle bütün bir cemiyeti kendine hayran bırakmak, ancak bir sanatçının, bir dâhinin, bir kurtarıcının yapabileceği türden bir harikadır. Kelimenin tam anlamıyla aciz kaldım ve mest oldum. Hala içim dışım hayranlıkla dolup taşıyor. Biz zavallılar sizin yüksek mertebenizi ilk anda anlayamadığımızdan kızıp, gücenmek densizliklerine düştük. Aman yarabbi!... Ne kadar gülünç olduk sizin karşınızda. Bu geceyi ömrüm boyunca hiç unutmayacağım efendim.

Milyoneri arabaya bindirip oradan uzaklaştırdıktan sonra tahsilli kesimden beyler ancak neşelerine kavuştular.

Banka yöneticisi büyük bir sevinçle:

- Ayrılrken bana elini verdi! Demek bana kırılmamış! dedi.

Polis komiseri:

- İnşallah öyledir. Zampara ve hovardadır ama hepimizin velinimetidir. Şakaya gelmez! cevabını verdi.

KÖTÜ İNSAN

Emniyet amirinin huzuruna çıkan Mujik, oldukça zayıftı. Üzerinde eski püskü bir gömlek, sırtında belinden aşağısı yamalı bir ceket vardı. Yüzünün her tarafı sakallarla örtülü ve çillerle kaplıydı. Gözleri, sarkık, sık kaşlarının altında neredeyse kaybolmuştu. Tüm bunlar zayıflığına rağmen Mujığe sert ve vahşi bir görüntü veriyordu.

Uzun zamandan beri hiç yıkanmamış ve taranmamış olan saçları bir örümcek ağını andırıyordu. Ayakları çıplaktı.

Emniyet amiri şöyle başladı:

- D... yanaş ve soracaklarıma doğru bir şekilde tane tane cevap ver. Tren yolu bekçisi temmuz ayının sekizinci günü seni hattın 141. kilometresinde rayları traverslere bağlayan bu vidayı sökerken görmüş. İşte bak, elimde tuttuğum o vida. Seni yakaladığı zaman bu vidayı üzerinde bulmuş. Olay benim anlattığım gibi mi gerçekleşti?

- Ne dedin?

- Anlattıklarımın doğruluğunu kabul ediyor musun?

- Neee!

- Suçu, benim anlattığım gibi mi işledin?

- Öyle, aynen öyle olmalı.

- Pek güzel, şimdi söyle bakalım, o vidayı hangi hakla yerinden söküyordun.

- Ne?

- Ne, filan yok. Vidayı niçin söktün? Söyle!

D. boynu bükük, boğuk bir sesle cevap verdi:

- Gerekmesee söker miyim?

- Ne yapacaktın vidayı?

- Vida mı? Biz onu oltalarımızda kurşun yerine kullanırız!

- Biz dediğin kimler?

- Biz mi? Biz insanlar, köyün bütün Mujikleri...

- Bak oğlum... Olay gerçekten çok önemli. Kanunun önündesin, gerekçeni düzgün bir şekilde açıkla. Ciddi ve ağırbaşlı ol. Öyle kurşun masallarıyla, yalan dolanla yakarı kurtaramazsın bilesin!

D. şaşkınlıkla:

- Ben gerçeği söyledim, ne diye yalan söyleyecekmişim? Efendi, kurşun olmadan ne yapılabilir ki? Oltana istediğin kadar solucan tak, denize attığında yukarıda kalır, dibe batar mı?

Gülümseyerek devam etti:

- Yalan söylüyormuşum! Oltaya yemi suyun altındaki balıklar yesin de yakalansın diye koyarsınız. Yem suyun altına batmayıp ta üstünde kalırsa onu kaya balığı, gelincik ve turna balığı yerine kapsa kapsa horozbina veya çurçur kapar.

- Bu horozbina, çurçur efsanelerini bırak!

- Sen sormadın mı? Hem soruyorsun, hem de bırak diyorsun. Bizim köye efendiler de gelir. Onlar da aynen bizim gibi avlanır. Büyük efendilerden bizim küçük çocuklara kadar eğer aklında bir noksanlık neyin yoksa kurşunsuz avlanan yoktur. Ancak aklında noksanlık olan biri kurşunsuz avlanmaya çalışır. Kafasızlar için usul, nizam yoktur zaten...

- Tamam öyle olsun. Demek vidayı kurşun yerine kullanmak için söktüğün ifadesinde ısrarlısın.

- Efendi, vidayı başka niçin sökelim ki yerinden?

- Vida yerine kurşun, çivi falan kullanamaz mıydın?

- Kurşun alabilmek için para lazım. Bizde de o bulunmaz. Hem zaten vida bu iş için bire birdir. Gerektiği kadar ağırdır. Çiviye gelince, çivi bu iş için hiç uygun değildir.

- Nasıl da iyi bir iş yapmış gibi konuşuyorsun! Sanki daha dün doğmuş veya gökten bu gün inmiş bir melek gibi davranıyorsun. Aptal! Bu somun bir işe yarıyor ki oraya takılmış. Bunun sökülmesinin doğuracağı zararları düşünemiyor musun? Hat bekçisi dikkatli olup seni görmeseydi

tren yoldan çıkabilir, bir sürü insan telef olabilirdi. Bir sürü insanın katili olabilirdin.

Mujik bağıarak:

- Ağzını topla efendi... Neden adam öldürüyor, bir sürü insanın katili oluyor muşum? Hamdolsun bu yaşa geldim adam öldürmek şöyle dursun, böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmedim. Sen ne kötü şeyler düşünüyorsun benim hakkımda?

- O halde söyle... Sence tren kazaları hangi sebeplerden meydana geliyor? İki üç vidayı sökünce kazayı zorla satın almış olmaz mısın?

Mujik üzüntü ile gözlerini yumup, düşünür gibi bir müddet kapalı tuttu. Sonra yine saffetle amire bakarak:

- Biz köyde senelerdir somun söker dururuz da daha kimselerin burnunu bile kanatmamışızdır. Şimdi bu kaza, öldürme masalı, bu fena düşünce de nereden, kimden çıkıyor? Evet, bir ray çıkarsam yahut yolun ortasına adam akıllı bir kiriş dayasam, senin o dediğin o zaman olur işte... Fakat bir somun almakla ne olabilir anlamıyorum.

- Be adam o dediğin rayı, traversi birbirine bağlı tutan somun değil mi?

- Hay Allahım sen sabır ver! Biz lafını etmeyiz, konuşmayız ama aynı sıradaki somunları ve vidaları birbiri ardına sökmenin doğru olmayacağını biliriz. Bu yüzden bir sökersek on atlarız.

Mujik gayri ihtiyari esner ve esnediğinden dolayı da bir dua okur.

- Geçen sizin orada bir tren devrilmmişti, sebebini şimdi daha iyi anlıyorum...

- Ne dedin?

- Geçen sizin orada devrilen trenin niçin devrildiğini şimdi daha iyi anlıyorum.

- Eh... Sizi iyi ki okutup yazdırmamışlar, gerek yokmuş çünkü... Rabbim böyle oturduğu yerden bir sene önce karanlıklarda olup biteni anlayacak akli vermiş sana zaten! Olayın nasıl olup bittiği sana malum oluyor. Yalnız hat bekçisinin beni ense kökümünden tutup buralara kadar getirmesi tuhaf iş. Hiç düşünmüyor ki Mujığın de kendine göre bir akli

vardır... Sen şimdi oraya bekçinin suratıma, göğsüme yumruklar attığını da yaz.

- Senin evinde yaptığımız araştırmada bir somun daha bulduk. Bunu ne zaman, nereden söktün?

- Onu ben sökmedim, amcagillerin dünüründen almıştım. O sökmüş olsa gerek. Kırmızı sandığın arkasındakini söylüyorum ha... Bir de dışarıda kızığın yanında bir tane var, onu da muhtarinkilerle birlikte sökmüştük.

- Amcagiller dediğinde kimler?

- Onları köyde tanımayın yoktur. Efendiler için ağ örerler. Bu yüzden onları herkes tanır. Onlara her gün bir sürü somun gerekir. Her ağa en az on somun koyarlar.

- Dinle! Ceza kanununda derki; her kim yolunda giden bir treni kazaya uğratabilecek şekilde demir yoluna bilinçli olarak zarar verirse ve bu zarar sonucunda bir tren kazası olabileceğini biliyorsa... Söylediklerimi anlıyor musun? Sen o somunları çıkarırken bunun nasıl bir sonuç doğuracağını bilincinde idin... Anlıyor musun? İşte böyle bir suç kürek ve sürgün cezasıyla cezalandırılır.

- Elbet öyle olacak, dediklerin doğrudur. Sen böyle şeyleri bizden daha iyi bilirsin. Biz cahil adamlarız, öyle şeyleri bilmeyiz. Onları siz kendinize saklayın.

- Seni gidi seni, yaptıklarının sonuçlarını tahmin edememek ve idrak edememekten gelirsin, ha? Bizimle dalga geçiyorsun öyle mi?

- Efendi sen neler söylüyorsun... Bana inanmıyorsan bütün köye sor... Kurşunsuz balık avlanmaz. Tatlı su kayasından daha küçük balıkların hiçbiri kurşunsuz avlanmaz.

Amir gülerek:

- Şimdi de horozbinaları anlatırsın!

- O bizim sularda yok. Oltayı uçurmaya vururken...

- Bırak gevezeliği, deminden beri ettiğin yeter de artar bile!

Sessizlik... Mujik, yeşil bir bezle örtünmüş masaya ve odadaki daha birçok şeye sanki çok tuhaf şeylermiş gibi garip garip baktı. Gözlerini

sanki güneşe bakıyormuşçasına kırıştıırıp duruyordu. Amir abuk çabuk olan biteni yazıyordu.

Çok geçmeden Mujik:

- Ben artık gideyim... dedi. Amir:

- O kadar kolay olmayacak. Seni alıkoymaya, hapishaneye göndermeye mecburum.

Mujik gözlerini kırıştıırmaktan vazgeçerek kalın kaşlarını yukarı kaldırıp sordu:

- Nereye, nereye?

- Ha-pis-ha-ne-yeee!

- Ne hapishanesi? Benim vaktim yok. Ben pazar yerine yetişmeliyim. Pazara gelen karşı yakanın köyünden tam c ruble alacağım var...

- Sus be adam! Beni rahatsız etme!

- Ama hapishane diyorsunuz! Eğer bir suç işlemiş olsaydım oraya kendim giderdim, sizin sokmanıza gerek kalmazdı. Fakat ortada hiçbir şey yokken, kendi halimde yaşayıp dururken... Ne yapmışım ben? Bir şey almadım, birini dvmedim... şayet vergi içinse, o da yanlıştır. Sen tahsil memuruyla muhtara inanma... Kağıtlarım var, yarın getireyim. Bakınca hiç borcum olmadığını göreceksin. Zaten bizim muhtar yalancının tekidir.

- Yeter, sus biraz be adam!

- Tamam, canım susuyorum işte. Sen de dinle ama bu işte bir yanlışlık var. Biz c kardeşiz. Tabii cmzn soyadı da aynı; fakat benim n adım D. Vergi borcu olan ben değil kardeşim. Muhtar yanlış yazmış olacak.

- Sen beni rahatsız ediyorsun.

Dedikten sonra zile basarak jandarmaları çağırdı:

- Alın şu gevezeyi götürün.

İki babayığit jandarma gitmek istemeyen Mujiğin zerine ullanarak zorla hapishaneye götürürken o hala bağırıyordu.

- Anlatamadım galiba, biz c kardeşiz. Bir kardeşin borcu hiç öbür kardeşten alınır mı? O vermiyor, veremiyor, onun yerine benden mi alacaksınız? Ah, bizim ordunun generali sağ olsaydı size hkimlik nasıl olur gösterirdi! İnsan önce olayı kavrar sonra hüküm verir. Yoksa herkes herkesi içeri tiktırır. Ben her şeye razıyım, ama haklı olmak şartıyla...

HİKAYELER

MIZRAK ÇUVALA SİĞMAZ

Pyotr Pyotroviç Posudin, aldığı imzasız mektup üzerine N. kasabasına gitmek için köy yollarında, troyka ile esrarengiz bir seyahate çıkmıştı. Yüzünü yakasının arasına gizleyerek: “Kar gibi tepelerine ineceğim, diye hayal kuruyordu. Bir sürü yolsuzluk etmişler, rezil herifler, şimdi de her şeyin gizli kapaklı kalacağını sanıyorlar... Haha... Tam zaferlerini kutladıkları bir sırada: “Çağırın bakayım buraya falanla filanı!” dediğim zaman duyacakları dehşeti, şaşkınlığı bir düşünün. Kim bilir nasıl afalayacaklar! Hahaha...”

Doya doya hayal kurduktan sonra Posudin, arabacı ile konuşmaya başladı. Şöhret peşinde koşan bir insan olduğu için her şeyden önce kendinden bahsetti:

— Sen, Posudin’i tanıyor musun? Arabacı gülümseyerek:

— Nasıl tanımam, dedi. Tanırsız onu!

— Peki, bu gülme niye?

— Tuhaf şey! En küçük kâtibe varıncaya kadar herkesi tanıyoruz da Posudin’i tanımaz mıyız? Zaten onu buraya herkes tanırsın diye tayin etmişler.

— Orası öyle... E, söyle bakayım, senin fikrince nasıl bir adam?

Arabacı esnedi:

— Zararsız... İyi bir efendi, işini bilir... Buraya tayin edileli iki yıl bile olmadı, ama ne işler becerdi.

— Önemli bir şey mi yaptı?

— Birçok iyi işler yaptı, Allah ondan razı olsun. Demiryolunu buradan geçirtti, Hohryukov'un işine son verdi... Bu Hohryukov'un ucu bucağı yoktu... Hergelenin biriydi, madrabazdı, öncekiler hep onun suyuna giderlerdi, Posudin gelir gelmez Hohryukov'dan eser bile kalmadı...

Böyle işte! Posudin, rüşvet yemez, birader, hayır! Sen ona yüz ruble, bin ruble ver, almaz, günaha girmek istemez... Hayır!

Posudin, neşelenerek:

"Allaha çok şükür, hiç olmazsa beni bu yönden anlamışlar, diye düşündü. Buna çok sevindim."

Arabacı devam ederek:

— Okumuş bir adam... dedi. Kibirli değildir... Bizimkiler ona şikâyete gitmişlerdi, efendilerle konuşuyormuş gibi muamele etmiş, hepsinin elini sıkmış, "buyurun, oturun" demiş... Ateş gibi bir adam, çok da çalışkan... Hiç doğru dürüst konuşmaz, hep fırt! fırt! Sonra hiç yavaş yürümez, hep koşar durur! Bizimkiler ona bir tek söz söylemeden hemen: "Arabayı hazırlasınlar!" diye bağırmış, doğru buraya... Geldi, her şeyi yaptı... Bir kapik bile almadı. Eskisinden çok iyi! Gerçi öteki de fena adam değildi. Gösterişli, azametliydi, bütün vilâyette ondan daha üstün bir sesle hiç kimse bağırıyordu... Bir yere teftişe gittiği zaman on kilometreden duyulurdu; ama gösterişte, çalışkanlıkta şimdiki ötekinden çok daha üstün! Şimdikinin kafasındaki akıl ötekininkinden yüz misli fazla... Yalnız bir tarafı fena... Her bakımdan iyi adam, ama bir şeyii kötü, ayyaşın biri! Posudin:

"Hoppala!" diye düşündü.

— Sen nereden biliyorsun benim... Şey onun ayyaş olduğunu?

— Tabii, bayım, ben onu sarhoş görmedim, yalan uyduracak değilim, ama söylüyorlar. Onlarda sarhoş görmemişler, ama böyle bir söylenti dolaşiyor... Herkesin bulunduğu yerlerde yahut misafirlikte, toplantılarda hiç içmez. Kendi evinde çekiyor... Sabah yatağından kalkar, gözlerini ovuşturur ovuşturmaz votka, diye bağırır! Uşak, hemen bir bardak votka getirir, o, bunu yuvarlar yuvarlamaz bir bardak daha ister... Böylece bütün gün çeker. Çeker, ama hiç belli etmez! Demek kendini tutmasını biliyor. Hâlbuki bizim Hohryukov içtiği zaman yalnız insanlar değil, köpekler bile olurdu! Posudin'in burnu kızarsa bari. Çalışma odasına kapanır, çek babam

çek... Yabancılar bunu görmesin diye yazı masasının bir gözüne bir lâstik boru uydurmuş. Bu çekmeceye her zaman votka hazır duruyormuş... Boruya şöyle eğilip emdin mi, sarhoş öldün gitti... Arabaya bindiği zaman da çantasında taşıyor... Posudin, dehşet içinde kaldı:

“Nereden biliyorlar? Aman Allah, bunu bile biliyorlar! Ne rezaleti!”

— Kadından yana da öyle... Köftehor! (Arabacı güldü, başını çevirdi). Pezalet vesselam! Yedekte on tane kadar bulunduyor... İki tanesi kendi evinde oturuyor... Biri şu, Nastasya Tvanovna, vekilharç gibi bir şey, öteki de, kahrolasının adı neydi? Hah, Lüdmila Semyonovna, kâtip yerine... Ama Nastasya başta gelir. Bu ne derse o olur... Posudin’i kukla gibi oynatıyor. Hâkimiyet onun elinde. Ondan korktukları kadar Posudinden bile korkmuyorlar... Haha... Üçüncü aşúfte de Kaçalniy sokağında oturuyor... Kepazelik! Posudin, kızarak:

“Adlarıyla biliyor, diye düşündü. Hem de kim biliyor? Şehre bile inmeyen bir mujik, arabacı!... Ne rezalet... İğrenç, bayağı bir şey!” Sinirli sinirli:

Bütün bunları nereden biliyorsun? diye sordu.

— Söylüyorlar... Kendim görmedim, ama işittim. Hem öğrenmek zor mu sanki? Uşakla seyisin dilini kesemezsin... Belki Nastasya da sokak sokak dolaşüyor, talihinden bahsederek övünüyordun İnsanların gözünden hiçbir yere kaçamazsın.. İşte meselâ bu Posudin yeni bir âdet daha çıkardı. Teftişlere gizli gitmek âdeti... Eskisi bir yere gitmek istedi mi, bir ay önce haber verirdi. Yola çıktığı zaman da öyle bir velvele, öyle bir gürültü koparırdı ki, Allah korusun! Önden atlılar, yandan atlılar, arkadan atlılar koştururdu. Gideceği yere gider, uyur, yer içer, sonra haydi bakalım iş üzerinde çene çalmaya... Çene çalar, tepinir, gene uyur, geldiği gibi geri döner... Şimdiki de bir şey duydu mu, gizlice, çabucak oraya gitmeye kalkışır, kimse görmesin, anlamasın diye... Maskaralık Memurlardan gizli evden çıkar, haydi tirene... Gideceği yere kadar gider, posta arabası yahut kibarca bir şey değil de bir mujik arabası tutar. Başını kadın gibi sarıp sarmalar, yolda da, sesinden tanımasınlar diye, kart köpek gibi hırlar durur. Bunları anlattıkları zaman gülmekten katılırsın. Gider budala, sanır ki onu kimse tanımayacak. Halbuki bu işlerden anlayan hemencecik tanır onu.

— Peki, nasıl tanıyabilir?

— Basbayağı.

Eskiden bizim Hohryukov, gizli seyahat ettiği zaman biz onu yumruğunun ağır vuruşundan anlardık. Eğer müşteri çene kemiğine indirirse anlardık ki bu Hohryukov'dur. Posudin'i ise bir bakışta tanımak mümkün... Bayağı bir yolcu, bayağı hareket eder, ama Posudin, sadeliğe uyacak adamlardan değildir. Meselâ bir posta menziline gelir, hemen söylenmeye başlar'.. Pis kokuyor, aman sıcak, of soğuk... Piliç getir, meyve getir, her çeşit reçel hazırla... Posta menzillerinde artık öğrenmişlerdir, birisi kışın piliç ile meyve isterse anla ki Posudin'dir. Eğer birisi menzil âmirine: "Azizim" derse bunun Posudin olduğuna yemin edebilirsin. Hem onun kokusu da kendine göredir. Yatağa da kendi usulüne göre yatar... Menzilde kanepeye uzanır, çevresine lavanta serper, yastığının yanına üç tane mum koymalarını emreder. Yatar kâğıtları okumaya başlar... Artık nasıl bir adam olduğunu menzil âmiri değil, kedi bile anlar... Posudin:

"Sahi, sahi... diye düşündü. Nasıl oldu da daha önce bunun farkına varmadım!"

— Zaten onu tanımak isteyen adam için içinde meyve ile piliç olmasa gene tanır. Telgrafla her şeyi öğrenmek mümkün... Sen istediğin kadar suratın sarmala, istediğin kadar kendini belli etmemeye çalış, burada senin yola çıktığını çoktan öğrenmişler, bekliyorlardır bile... Posudin, belki daha evinden çıkmamıştır, buradaysa çoktan her şey hazır, lütfen buyurun! Onları suçüstünde yakalamaya, mahkemeye vermeye yahut işten el çektirmeye gelir, ama gene onlar onunla alay ederler. Gerçi sen, müfettiş beyefendi, gizlice geldin, ama bak bizim her şeyimiz tertemiz! O da sağma bakar, soluna bakar, geldiği gibi dönüp gider... Üstelik takdir eder, hepsinin ellerini sıkar, rahatsız ettiği için özür diler... İşte böyle! Sen ne sandın ya? Bayım! Buradakilerin hepsi birbirinden üstün!... Şeytana külahı ters giydirirler bunlar! Ustalıklarına bakarak hayretinden parmağını ısırırın! Meselâ bugünkü hâdiseyi ele alalım... Bu sabah müşterisiz dönüyordum, karşıma Yahudi istasyon büfecişi çıktı, koşa koşa geliyordu. "Nereye böyle, çifit cenapları?" diye sordum. "N. kasabasına şarapla meze götürüyorum, dedi. Orada bugün Posudin'i bekliyorlar". Nasıl, ha? Posudin, belki daha yola çıkmaya hazırlanıyor yahut tanınmamak için yüzünü sarıp sarmalıyordur. Belki yola da çıkmıştır, bunu hiç kimsenin bilmediğini sanıyor, buradaysa onun için şarap da, balık da, peynir de,

çeşitli mezeler de hazır... Ne buyrulur? O, belki şimdi yolda giderken düşünüyordu: "İşiniz bitmiştir, baylar!" Halbuki bayların umurunda bile değil! Varsın gelsin! Onlar, bütün ipuçlarını çoktan gizlediler!

Posudin, kısık bir sesle:

— Geri! Diye bağırdı. Geri dön, hayvan!

Şaşırان arabacı, arabayı geri çevirdi.

Bu, çoğu zaman kâğıt oyununda adamakıllı kaybettikten yahut mide sancılarının başlamasına sebebiyet veren içkili eğlencelerden sonra olur. Stepan Stepaniç Jilin, karanlık bir ruh haleti içinde uyanır. Görünüşü ekşi, ezilmiş, karmakarışık; yağmurlu havalarda gökyüzünü andıran yüzünde hoşnutsuzluk ifadesi var. Sanki birine gücenmiş yahut bir şeyden tiksiniyormuş gibi... Yavaş yavaş giyinir, Vichy suyunu yudum yudum içtikten sonra bütün odaları dolaşmaya başlar.

— Burada hangi hayvanın kapıları kapamadan dolaştığını bilmek isterdim? diye kızgın kızgın homurdanır, sabahlığına sarılırken hiddetle tükürür. Bu kâğıt buradan defedilsin! Burada ayakaltında işi ne? Evde yirmi tane hizmetçi bulunduruyoruz, meyhanedeki kadar intizam yok. Kapı zilini kim çalıyordu? Gene şeytan kimi getirdi?

Karısı:

— Bizim Fedya'nın ebeliğini yapan Anfisa nine, diye cevap verir.

HİKAYELER

GÜNÜN DAHİSİ

Polis komiseri üzerinde yeni bir kaput, elinde küçük bir paket ile... Meydanından geçiyordu. Bir kaç adım arkasından gelen bir polis eri, daha yeni toplanmış frenk üzümleriyle dolup taşan bir file taşımaktaydı. Yol boyunca geçtikleri her yer sessiz sedasız, esnaf uykuda gibiydi. Koca meydanda tek bir kimse yoktu. Aç ağızları andıran aralık dükkan kapıları boyunlarını bükmüş de güneşi seyre dalmışlar sanılırdı. Müşteriyi bırakın dükkânların önünden dilenciler bile geçmiyordu...

Polis komiserinin kulaklarına aniden:

- Isırdın ha? Seni gidi melun hayvan seni... Yakalayın, tutun şu melunu! Bugüne bugün meşrutiyet var! Ne haddine ısıracakmışsın! Hah, tutuldun mu melun!

Bağırışları geldi. Aynı zamanda bir köpeğin acı havlayışları duyuldu. Komiser seslerin nerden geldiğini anlamak maksadıyla etrafına bakındı. Bir odun deposundan üçayağına basarak ve ikide bir arkasına dönüp bakarak bir köpeğin kaçtığına gördü. Kolalı bir basma gömlek üstündeki yeğinin düğmeleri çözükle bir adam köpeğin ardı sıra koşuyordu. En sonunda koca ellerini olanca hırsıyla uzatarak köpeği arka ayaklarından yakaladı. Köpeğin acı dolu, iniltili sesi ikinci kez meydana kapladı. Aynı zamanda "bırakmayın, tutun!" nidası da yeniden çınladı.

Üzerlerinden uyku akan yüzler, şiddeti artan sesler yüzünden merakla dükkânlarından fırladılar. Göz açıp kapanıncaya kadar kısa bir sürede yerden bitmiş gibi bir kalabalık peyda oldu meydanda. Polis eri, komiserin yanına yaklaşıp:

- Nizama karşı bir hal sayılmaz mı, efendim? dedi.

Komiser yolunu değiştirip sola döndü, seslerin geldiği, kalabalığın toplandığı yere doğru yöneldi. Deponun kapısının yanında o yeleğinin düğmeleri çözükle adam, sağ elini yukarı kaldırmış, kanamış parmağını başına topladığı halka göstermekteydi. Adamın yarı sarhoş olan yüzünden okunan anlam şuydu:

- şimdi onun derisini yüzeceğim!

Havaya kaldırdığı parmağı bu fetvanın sanki kanla yazılmış beratiydi.

Polis komiseri, parmağı yaralı kahramanı yani kuyumcunun çırağını tanıyordu. Olayın tek faili ise sivri burunlu, sırtında sarı tüyden bir mühür taşıyan minik bir tazıydı. Tazı, birden bire ortaya çıkan muazzam kalabalığın karşısında arka ayaklarının üzerine ilişmiş, korkudan tir tir titriyordu. Merhamet dileyen gözlerinden endişe ve korku ifadeleri okunuyordu.

Komiser kalabalığı yararak olay mahalline yaklaştı:

- Bu toplantı neyin nesidir? Neler oluyor?

Parmağı yaralı kahramana dönerek:

- Senin o parmağına ne oldu? Niçin bağrışıyorsunuz?

Kuyumcunun çırağı hemen atıldı:

— Efendim, ben kendi halimde şuraya odun almaya gidiyordum. Hiçbir sebep olmaksızın bu melun hayvan üstüme atlayıp parmağımı kaptı. Ben çalışmak zorunluluğu olan bir adamım. İçim ince iştir. Parmağımı en az bir hafta kullanamayacağım, bu durumda tazminat almam gerekiyor. Kanun bu konuda bana yardımcı olamaz. Olsa olsa siz değerli efendimiz insanların hayvanlar yüzünden sürünmesine razı gelmezsiniz. Eğer herkes her önüne geleni ısıracaksa ölelim daha iyi.

— Tamam, tamam anladık... Peki, bu köpek kimin? Önce bunu bir öğrenelim... Öęrenelim ki ben kendisine köpeğini başiboş, ağzını açık bırakmanın cezasını vereyim. Kanuna, düzene saygı duymayı öğrenemeyen bu gibi toplum dūřmanlarına hadlerini bildirmenin zamanı artık gelmiştir. Paraları söküldüğü zaman kanunsuz iř yapmanın ne demek olduğunu öğrenir. Ben ona gösteririm...

Bir kaç adım gerisindeki polis erine dönerek:

— Şu köpeğin sahibini hemen meydana çıkar, zabıt tut. Köpeğe gelince de, hiç vakit kaybetmeden imha edilmeli. Kesinlikle kudurmuştur. Şimdi herkes söylesin bakalım, bu köpek kimin?

Kalabalıktan bir ses:

— Sanırım bu valinin köpeği, evet evet ona benziyor...

Komiser:

— Ne, Vali beyin mi? Yok yok yanlışınız var...

Erine dönerek:

— Ne kadar sıcak bir hava var, şu kaputumu tut hele... Galiba yağmur yağacak...

Yaralıya dönerek:

— Anlayamadığım nokta köpek neden durup dururken senin parmağını ısırdı? Senin gibi bir adamın parmağına bu kadar nasıl yaklaşabildi? Sen dev gibi bir adamsın, bu köpek ise pek minimini pek tonton! Sen parmağını bir çiviye falan takmış, sonra da suçu köpeğe atıp bu işten karlı çıkmaya çalışıyor olmayasın? Sizler bizim için yabancı simalar değilsiniz, eğer işin içinde bir sahtekârlık varsa...

Yine kalabalıktan biri:

— Efendimiz, ben gördüm. Hayvanın ağzına zorla sigara sokup eğlenmek istedi, hayvanda dayanamayıp ısırıldı...

Yaralı atıldı:

— Yalan söyleme tek göz. Sen bir şey görmedin, niçin yalan söylüyorsun? Efendimiz siz büyük bir zatsınız. Kimin yalan kimin gerçek konuştuğunu anlarsınız. Yalanım varsa sulh hakimi ona göre karar versin. Bugün herkes eşittir çünkü meşrutiyet var! Benim de bir jandarma kardeşim var...

— Gevezeliği bırak be adam!

Polis eri:

— Hayır, efendimiz bu vali beyin köpeği değildir. Vali beyin buna benzer köpeği yoktur.

— Emin misin?

— Kesinlikle eminim efendim.

— Ben de biliyorum zaten. Vali beyin köpekleri son derece sevimli şeylerdir. Halbuki bu köpek uyuzun teki. Ne tüyünde ne de duruşunda asalet yok. Adi bir köpek... Vali bey böyle bir köpeği beslemez. Böyle bir köpek Petersburg'da, Moskova'da görülse ne yaparlar bilir misiniz? O anda bir kurşun sıkarlar, o kadar! Zavallı vatandaşı, kim bilir parmağın ne kadar acımıştır? Bu olay, bundan sonra böyle hadiseler yaşanmaması için bir ders niteliğinde olmalıdır.

Polis eri kafasından geçen bir fikri yüksek sesle meydana atar:

— Fakat belki de Vali beyindir. Burnunda böyle bir damga yok ama bu sabah bahçesinde buna benzer bir şey gördüm galiba.

Kalabalıktan bir ses:

— Ötesi yok canım... Bu Vali beyin köpeği!

Komiser:

— Yaa...

Erine dönerek:

— Şu kaputu arkama ver. Ortalıkta tehlikeli bir rüzgâr eser gibi oldu. İçime bir ürperti geldi. En iyisi sen köpeği Vali beyin konağına kadar götürüp gerçeği öğren. Benim bulup yolladığımı uşaklara söyle, sokağa bırakılmamasını da söyle... Çok kıymetli bir hayvan olmalı... Sonra karşısına çıkan her kendini bilmez hayvanın burnuna bir sigara sokmaya kalkıştırsa zavallının hali nice olur?

Yaralıya dönerek:

— Aptal, sen de kolunu aşağı indir! Pis parmağını başkalarının gözünün içine mi sokacaksın? Suçlu sensin!

— İşte, vali beyin ahçısı geliyor, bir de ona soralım. Gel bakalım baba yiğit, şu hayvana iyice bir bak! Bu köpek sizin mi?

— Hayır efendim, bizim hiçbir zaman böyle bir köpeğimiz olmadı.

Komiser erine hitaben:

— Evet, artık daha fazla araştırmaya gerek kalmadı. Yaralı, hayvana eziyet etmekten dolayı suçludur. Fakat köpeğinde başıboş bırakıldığı bir gerçektir, bundan ötesini incelemeye gerek görmüyorum. Başıboş olduğundan köpek derhal imha edilmeli. Bu kadar!

Ahçı başı devam eder:

— Köpek bizim değil ama Vali beyin bu sabah gelen kardeşinin köpeğidir. Vali bey tazı sevmez, fakat kardeşi için tazılar bir tutkudur!

Komiserin yüzü baştanbaşa nurla kaplandı.

— Demek biraderleri beyefendi teşrif buyurdular... Aman yarabbi nasıl duymamışım... Ziyaret maksadıyla mı teşrif buyurdular acaba?

— Evet!

— Aman yarabbi! Demek kardeşlerinin hasretine dayanamadılar. Nasıl benim böyle mühim bir hadiseden haberim olmadı? Demek şu hayvancağz efendilerimizin... Ne kadar memnun oldum. Buyurun alınız... Ne sevimli bir mahlûk, çok da uyanık, şu herifin parmağını kapmış... Hayvancağz kesinlikle haklı. Hadi yavrurum, öyle titreyip durma... Ne alımlı şeysin sen...

— Aşçı başı köpeği çeke çeke götürdü.

Halk yaralıyla dalga geçmeye başladı.

Komiserse:

— Bir daha elime geçmemeye bak herif!

Tehdidini savurarak kaputunu giyip meydanı geçerek toplattırdığı üzümleri ailecek afiyetle yemek üzere evinin yolunu tuttu.

HİKAYELER

- SON -